

Funded by the
European Union

УКРАЇНА НА МЕНТАЛЬНІЙ КАРТІ ЄВРОПИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської студентської
наукової конференції

2–3 травня 2024 року
м. Дніпро

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**УКРАЇНА НА МЕНТАЛЬНІЙ КАРТІ ЄВРОПИ:
ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД, СЬОГОДЕННЯ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської студентської наукової конференції
2–3 травня 2024 р., м. Дніпро

Публікація матеріалів конференції здійснена у межах проєкту
програми ЄС ERASMUS+ Jean Monnet
*«Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях
до європейської інтеграції України»*
*«European multiculturalism as an experience and a path for Ukraine's
European integration»*
за фінансової підтримки Європейського Союзу

УДК 94(477+4)"17/20"(06)

У 45

*Рекомендовано до друку вченою радою історичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара,
протокол № 12 від 28.05.2024 р.*

Редакційна колегія:

д-р іст. наук, доц. Д. В. Архірейський, д-р іст. наук, доц. Н. В. Венгер, канд. іст. наук,
доц. А. Г. Венгер (голова редколегії), канд. іст. наук, доц. О. М. Каковкіна (відп. ред.),
канд. іст. наук, доц. В. С. Лавренко, канд. іст. наук, доц. О. Є. Ходченко.

Рецензенти:

д-р іст. наук, проф., професор кафедри історії України Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара **Юрій Святець**;
канд. іст. наук, завідувачка відділом науково-просвітницької роботи
та діорами «Битва за Дніпро» Дніпропетровського національного історичного музею
ім. Д. І. Яворницького **Тетяна Кудрицька**.

У 45 Україна на ментальній карті Європи: історичний досвід, сьогодення,
перспективи: матеріали Всеукраїнської студентської наукової
конференції, 2–3 травня 2024 р., м. Дніпро / А. Венгер (голова ред. кол.),
О. Каковкіна (відп. ред.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. 156 с.

Ukraine on the Mental Map of Europe: Historical Experience, Present,
Prospects: materials of the All-Ukrainian Student Scientific Conference, 2–3
May 2024, Dnipro / A. Venher (Chairman of the Editorial Board),
O. Kakovkina (Executive Editor). Nizhyn: Mykola Gogol NSU, 2024. 156 p.

ISBN 978-617-527-303-6

У збірнику опубліковано матеріали (доповіді і тези) Всеукраїнської студентської
наукової конференції «Україна на ментальній карті Європи: історичний досвід,
сьогодення, перспективи», яка відбулася у межах проєкту історичного факультету ДНУ
ім. Олеся Гончара «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до
європейської інтеграції України». Опубліковано доповіді пленарного засідання та тези
доповідей учасників секцій, де обговорювалися широке коло питань, присвячених
історичному, політичному, культурному, освітньому, філософському, філологічному
дискурсам в історії України та її відносин з європейськими спільнотами і країнами.

УДК 94(477+4)"17/20"(06)

*Редколегія залишила за собою право на редагування і скорочення текстів.
Редколегія може не поділяти поглядів авторів.*

© Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, 2024
© НДУ ім. Миколи Гоголя, 2024
© Автори статей, 2024

ISBN 978-617-527-303-6

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Всеукраїнської студентської наукової конференції
«УКРАЇНА НА МЕНТАЛЬНІЙ КАРТІ ЄВРОПИ:
ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД, СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ»

Співголови оргкомітету:

Сергій Оковитий, доктор хімічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, ректор ДНУ імені Олеся Гончара;

Дмитро Архирейський, доктор історичних наук, доцент, в. о. декана історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара;

Альберт Венгер, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії ДНУ імені Олеся Гончара, керівник проекту «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України»;

відповідальний секретар оргкомітету: **Ольга Каковкіна**, кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри всесвітньої історії історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара;

члени оргкомітету:

Олег Маренков, кандидат біологічних наук, проректор з наукової роботи ДНУ імені Олеся Гончара;

Олександр Старік, кандидат історичних наук, в. о. директора Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького;

Ольга Посунько, кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри історії України ДНУ імені Олеся Гончара;

Валерія Лавренко, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара;

Вікторія Фролова, аспірантка кафедри всесвітньої історії, голова Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара;

Дар'я Кравець, студентка 2 курсу історичного факультету, в. о. голови Ради студентів історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара;

Анастасія Бондаренко, студентка 3 курсу історичного факультету, голова Освітньо-наукового комітету Ради студентів історичного факультету ДНУ імені Олеся Гончара.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вступне слово співголови Оргкомітету конференції, доктора історичних наук, в. о. декана історичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Дмитра АРХІРЕЙСЬКОГО	7
Вітальне слово співголови Оргкомітету конференції, Ректора Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктора хімічних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Сергія ОКОВИТОГО .	8
ДАВЛЄТОВ Олександр . Міжнародний діалог і початок модерного підручникотворення в Україні: історичний досвід використання європейського мультикультуралізму (кінець 90-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.).	9
ВЕНГЕР Альберт . Зрозуміти Україну: усноісторичний проєкт Чеської академії наук «Дерадянїзація України 1990-х – початку 2000-х рр.»	16
СТОЯНОВА Маргарита . Репрезентації України та її минулого крізь призму міжнародних виставкових проєктів (2022–2024 рр.).	23
Секція 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ДИСКУРСІ	32
ЗАРИЧАНСЬКА Оксана . Ставлення суспільства до дітозгубництва: український та європейський досвід ХVІІІ ст.	32
ДРЯВКА Катерина . Роль руху книгонош у литовському національному відродженні другої половини ХІХ століття.	35
СВІДОВСЬКИЙ Владислав . Західноукраїнське питання в зовнішній політиці Української Держави.	38
ШУМСЬКА Анастасія . Нищення демократичних здобутків українських визвольних змагань більшовицькою владою у 1919–1924 рр.	42
ЧЕТВЕРТАК Євгеній . Українська демонологія у кінематографі 1960-х – 1970-х років.	44
МИТРОФАНОВ Іван . Вплив радянської політичної спадщини на формування державотворчої культури України.	47
ТИЩЕНКО Вікторія . Переписування радянським режимом історії України як засіб впливу на формування національної ідентичності українців.	50
ЛИСАК Павло . Діяльність Московського патріархату на території України у часи незалежності.	53

Секція 2. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 55

ЄРМОЛОВ Кирило. Особливості відносин Сполученого Королівства та України в умовах війни. 55

ФИНЬКО Анастасія. Вплив подій повномасштабної російської агресії на уявлення про Україну та її місце в європейській спільноті за матеріалами публічних політичних промов. 58

ЄМЕЛЬЯНОВ Микита. Жозеп Боррель та його погляди стосовно майбутнього ЄС та роль України. 61

ОХРИМЕНКО Рувім. Вплив подій сучасної російсько-української війни на уявлення про Україну та її місце в європейській спільноті. 64

КОНОЗ Максим. Образ України у баченні Німеччини. 67

КОТОВ Іван. Роль України в модернізації європейської концепції безпеки на прикладі заснування «Люблінського трикутника». 70

КОЛОНТАЙ Олександра. Від геополітичної шахівниці до бастиону європейської стійкості. 74

КОСТЕНЕЦЬКИЙ Павло. Цифрова дипломатія як чинник інформаційної безпеки України. 77

Секція 3. УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ У КРАЇНАХ ЄС: СУСПІЛЬНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС 81

СТУЖУК Анастасія. Репрезентація України за кордоном: родина Кричевських. 81

ПЕТРОВА Софія. Вплив народної дипломатії на ментальне мапування відносин України та країн Європи під час повномасштабної російсько-української війни. 84

КОВЕРСЬКА Єва. Україна в контексті пісенного конкурсу «Євробачення». 88

АШИХМАН Костянтин, БРАГА Леон. Історична тематика у проєкті Ukraïner як меседж для світу. 91

ГАЛЕТА Дар'я. Сучасний образ України у населення Польщі. 94

КРАВЕЦЬ Дар'я. Українська діаспора у Великій Британії і сучасна російсько-українська війна. 97

ГОНЧАРОВА Софія. Україна в очах європейських країн під час російсько-української війни. 100

Секція 4. ОСВІТНИЙ ДИСКУРС В ІСТОРІЇ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ 103

МАЙСТРО Анастасія. Жіноча освіта у Греції: про візантійський досвід і сьогодення. 103

ДАВИДОВА Богдана. Вплив педагогічних ідей Марії Монтесорі на розвиток українського шкільництва. 106

НАГОРНА Діана. Українські студенти у Франції у 2022–2024 рр.: особливості адаптації. 109

НЕТЕСА Марина. Порівняльна характеристика викладання географії в школах України та країн Європи. 113

Секція 5. ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ У ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ФІЛОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ 118

ДУДНИК Карина. Україна перед викликами мультикультуралізму. 118

МОЛЧАНОВА Карина. Образ України у творчій спадщині європейських поетів та письменників. 121

КЛОЧКО Анастасія. Відродження і Реформація в Україні як перший етап євроінтеграції. 124

МАЛОВІЧКО Дарина. Художні тексти Яворницького як вираження ментальності українського етносу. 127

ЗАЩ Ангеліна. Актуальність проблеми Бога в роботі І. Канта «Критика чистого розуму» в сучасній європейській культурі. 129

ШАТАЛОВИЧ Дмитрій. Як орієнтуватися у мисленні: досвід прочитання Канта в сучасній європейській філософії. 131

Секція 6. СХІДНИЙ ДИСКУРС В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ 134

РОГОЖКІНА Валерія. Китайська діаспора в Україні та країнах ЄС: проблеми інтеграції та збереження ідентичності. 134

ПУТІВСЬКА Влада. Жіночий султанат Османської імперії: європейські жінки у східних політичних реаліях. 137

ОВЧАРЕНКО Катерина. Ідеї джадидизму як відображення західноєвропейських впливів (на прикладі роману І. Гаспринського «Молла Абас / Французькі листи»). 141

МАЗУР Олександр. «Повільний демократизм»: повернення кримських татар на батьківщину у висвітленні українських періодичних видань 1991 р. 144

КОНОНЮК Юлія. Сучасна російсько-українська війна у ЗМІ Південної Кореї. 147

ПРОКОФ'ЄВ Максим. Економічна дипломатія як ключовий інструмент зовнішньої політики у відносинах Японії та країн Європи. 150

ПЛАУНОВ Мирослав. Культурна дипломатія як інструмент суперництва Китаю із Заходом: Порівняльний аналіз ефектів на Глобальному Півдні та в Україні. 153

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Вступне слово

*співголови Оргкомітету конференції, доктора історичних наук,
в. о. декана історичного факультету*

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Дмитра АРХІРЕЙСЬКОГО

Шановні учасники Всеукраїнської студентської наукової конференції «Україна на ментальній карті Європи: історичний досвід, сьогодення, перспективи»! Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара і колектив історичного факультету зокрема раді вітати всіх вас на нашому заході.

Всі ми чудово знаємо, наскільки нові ідеї, нові практики, новації в цілому важливі як для науки, так і для освіти. Університет Гончара традиційно підтримує логіку і політику новацій. Для історичного факультету нашого університету своєрідною новацією є участь у проєкті програми Європейського Союзу ERASMUS + Jean Monnet «Європейський мультикультуралізм як досвід та шлях до європейської інтеграції України». В рамках зазначеного проєкту реалізується чимало різноманітних науково-освітніх заходів, одним з яких є наша з вами конференція.

Україна переживає надзвичайно важкий час. Українські історики і не лише історики добре знають, що наш ворог не з'явився нізвідкіля – ми його давно знаємо, ми усвідомлюємо жорстокість його імперських планів щодо України та українців. А ще ми усвідомлюємо, що ледь чи не вперше в історії Україна має союзників, і ці союзники – глобальна Європа і глобальна Західна цивілізація – представляють демократію в широкому сенсі цього слова. Демократію уявляють передовсім як набір певних цінностей – таких, як повага до людини, її життя, здоров'я, громадянських прав, права приватної власності тощо. Демократичні цінності – ось чіткий вододіл між нами й нашими союзниками, з одного боку, та нашими ворогами – диктаторами, узурпаторами, військовими злочинцями, з іншого. Сучасні українці б'ються водночас і за життя, і за свободу, і за демократичні цінності.

Саме в такому контексті ми розглядаємо участь наших співвітчизників у проєктах Європейського Союзу. Нам необхідно знати і розуміти наших союзників і сусідів по спільному Європейському дому, вміти говорити з ними однією мовою – мовою демократії.

Ось чому ми з колегами вважаємо, що такі конференції, як наша, – не для галочки. Це – важливий крок уперед на шляху повноцінної інтеграції у світову демократичну систему.

Також ми радіємо, бачачи на конференції значну кількість молодих науковців, які представляють різні регіони України, різні заклади вищої освіти. Своєю участю ви підтверджуєте факт єдності з нами, і ми вам за це вдячні.

Друзі, дозвольте побажати вам отримати не лише приємні, позитивні враження від участі у конференції, а й здобути дійсно важливий для вас досвід, який ви згодом реалізуєте на благо своє і суспільне.

Успіхів вам! Слава Україні!

Вітальне слово

співголови Оргкомітету конференції, Ректора Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, доктора хімічних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України

Сергія ОКОВИТОГО

Вітаю, шановні учасники Всеукраїнської студентської наукової конференції «Україна на ментальній карті Європи: історичний досвід, сьогодення, перспективи»! Хотілося б сказати – вітаю у стінах нашого університету, але, віримо у нашу Перемогу і у те, що зможемо організувати і прийняти ще не одну студентську конференцію у Дніпровському національному університеті. Наразі ми зустрічаємося з вами дистанційно, але упевнений, що це не стане перешкодою для обговорення цікавих, актуальних тем, які представлені у програмі конференції, для знайомств і наукових дискусій. Приємно, що учасниками студентського форуму стали не тільки студенти з Дніпра, а й Маріуполя, Харкова, Запоріжжя, Ніжина, які своїми дослідженнями, участю підтримують нашу науку та тримають освітній фронт.

Важливо також відзначити й спеціальності, які представляють учасники – це студенти, які вивчають історію, міжнародні відносини, філософію та філологію, а також природничі, технічні науки. Питання, винесені на обговорення, стосуються минулого, сьогодення, майбутнього нашої країни, тому, ймовірно, тут присутня молодь, якій не байдужа доля Батьківщини, і яка готова їй прислужитися на інтелектуальній ниві.

Російська агресія та війна зміцнили переконання у правильності того вибору, який зробили українці, – шлях до європейської спільноти держав і народів. Це переконання міцніє і у наших європейських партнерів, які надають вагому підтримку Україні і українцям у своїх країнах. За ці майже два з половиною роки, що минули з лютого 2022 р., ми довели волю до Перемоги та вірність європейським цінностям. Попри різні труднощі, проблеми, надзвичайно потужну пропаганду ворога, ми доводимо право України на існування, адже саме такого змісту набувають події війни. Упевнений, що ваші дослідження і їх обговорення на цій конференції, сприятимуть поступу України, формуванню уявленню про неї як країни без сумніву європейської, яка має виразні риси на ментальній карті Європи.

Щиро бажаю учасникам конференції успішної роботи!

УДК 94+373.5]:001.83]](4+477)"199/20"

**Міжнародний діалог і початок модерного підручникотворення в Україні:
історичний досвід використання європейського мультикультуралізму
(кінець 90-х рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)**

**International Dialogue and the Beginnings of Modern Textbook Writing in
Ukraine: The Historical Experience of Utilizing European Multiculturalism
(Late 90s – Early 21st Century)**

Олександр ДАВЛЕТОВ

*кандидат історичних наук, доцент, професор
кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин,
Запорізький національний університет
dar5zp5ua@gmail.com*

Oleksandr DAVLIETOV

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Professor
of the Department of World History and International Relations,
Zaporizhzhia National University
dar5zp5ua@gmail.com*

З 1982 по 1990 рр. я навчався у Дніпропетровському державному університеті (далі – ДДУ), спеціалізувався по кафедрі всесвітньої історії. Моїм науковим керівником був знаний в Україні та за її межами професор Анатолій Сергійович Завьялов, доктор історичних наук, завідувач кафедрою всесвітньої історії ДДУ. По завершенню терміну навчання в аспірантурі, восени 1990 р., я отримав направлення на кафедру загальної історії до Запорізького державного університету (далі – ЗДУ). Через рік захистив у Дніпрі кандидатську дисертацію на тему «НСДАП і крах системи буржуазних партій у Веймарській Німеччині (1929–1933 рр.)».

Основне навантаження по кафедрі загальної історії, згодом всесвітньої історії ЗДУ \ ЗНУ (Запорізького національного університету), так чи інакше торкалось новітньої історії країн Західної Європи та Північної Америки. І саме тут виникли певні проблеми. Стандарти історичної освіти і підручники доби СРСР канули у Лету. Практично кожну лекцію з новітньої історії мені доводилося готувати «з нуля», неодноразово доповнювати та переписувати. Вдома росла кількість папок з довідковими матеріалами по країнах Західної Європи та Північної Америки.

Проміж осіннім та весняним семестрами студенти 4 курсу історичного факультету завжди проходили педпрактику в школах, гімназіях або колегіумах м. Запоріжжя. Після практики я неодноразово чув від студентів фрази, на кшталт

того, що вони були змушені під час педпрактики використовувати винятково конспекти лекцій з курсів, що мною викладалися, або який я чудовий фахівець тощо. Я ставився до цього дещо скептично. Після захисту дисертації мене дуже швидко почали запрошувати на курси підвищення кваліфікації вчителів до Запорізького обласного інституту післядипломного підвищення освіти, де колеги – курсанти, що були набагато старші мене за віком, постійно на перервах бідкались щодо відсутності сучасних підручників ВЗАГАЛІ.

Деканом історичного факультету ЗДУ\ЗНУ на початку моєї роботи був доктор історичних наук, професор Федір Григорович Турченко, який саме у першій половині 90-х рр. ХХ ст. почав створювати модерні шкільні підручники з нової та новітньої історії України, що згодом будуть надруковані мільйонними накладками. У другій половині 1990-х рр. я три роки працював заступником декана з виховної роботи, і мав змогу особисто спостерігати за методологією створення і вдосконалення шкільних підручників під керівництвом професора Ф. Г. Турченка. З легкої руки останнього я потрапив у 1992 р. до складу журі обласної олімпіади школярів з історії, а з 1994 р. і до 2024 р. включно – до складу журі Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії, де познайомився з провідними вчителями та науковцями нашої країни.

Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових предметів – це різновид інтелектуальних змагань на освітньому просторі України, покликаний заохотити учнівську молодь до вивчення окремих предметів. Проводяться відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України (далі – МОНУ) під його ж патронатом. Згідно з положенням, затвердженим наказом МОНУ, Всеукраїнські олімпіади з навчальних предметів відбуваються у чотири етапи, які традиційно позначають римськими цифрами: шкільні (I), районні (II), обласні (III) олімпіади та фінальний, власне Всеукраїнський, IV етап. Часто під словами «Всеукраїнська олімпіада» розуміють лише останній етап. Подеколи цей етап також називають «республіканська олімпіада», бо саме таку назву мав відповідний етап за радянських часів. IV етап є заключним і проводиться щороку наприкінці березня в одній з областей України, іноді одночасно з кількох предметів у різних містах. У цьому році Олімпіада проходила у м. Чернівці, у минулому – у м. Рівне. Учні беруть участь у цьому етапі у складі команд: 24 команди областей, команди Автономної республіки Крим, міст Києва та Севастополя. Кількісний склад команд щороку визначається відповідним наказом МОНУ у відповідності до успіхів команд на заключному етапі двох попередніх навчальних років. Вікові обмеження для учасників також визначає профільне міністерство.

Персональний склад оргкомітетів, предметно-методичних комісій та журі, експерти-консультанти кожної з олімпіад, а також остаточні результати

заключних етапів затверджуються щорічно наказом МОНУ. Завдання для проведення олімпіад, турнірів, конкурсів готують предметно-методичні комісії, які очолює голова журі. Завдання для проведення змагань складаються з авторських задач і вправ (тестів), аналітичних питань тощо. Переможці заключних етапів з навчальних предметів нагороджуються дипломами I, II та III ступенів. Переможцями можуть бути учасники, які набрали не менше третини загальної кількості балів за усі тури, причому їх кількість не повинна перевищувати 50 % від кількості учасників відповідного заключного етапу. Між переможцями дипломи I, II та III ступенів розподіляються орієнтовно у відношенні 1:2:3.

За традицією, кожна Олімпіада розпочинається зі святкового відкриття, на якому відбувається представлення складу журі... Коли ведуча заходу у м. Тернопіль, у 1994 р., проголосила прізвище Турченка, присутні (вчителі, учні, науковці, члени оргкомітету, місцеве освітянське керівництво тощо) встали у єдиному пориві і привітали професора із Запоріжжя бурхливими оплесками.

Саме тоді у мене промайнула думка, а чи не спробувати мені написати підручник з всесвітньої історії для учнів старших класів.

Від задуму до втілення пройшло 2 роки, і в 1996 р. у Запоріжжі вийшов посібник для 10 класу, де було вміщено розробки уроків, де я написав лише один урок – з історії генези нацизму [1]. Через рік, у 1997 р., у місцевому запорізькому видавництві «Просвіта» у співавторстві з колегами по ЗНУ В. Г. Косміною та В. М. Мороко, під загальною редакцією Ф. Г. Турченка вийшов навчальний посібник «Всесвітня історія. 1945–1997 рр. 11 клас» [2], рекомендований Міністерством освіти України до використання у викладанні, надрукований великим накладом у 10 000 примірників, двома мовами – російською та українською одночасно.

Саме після виходу цього посібника мене запросили до участі у німецько-українському проєкті «Підручники з історії та соціології в країнах СНД у полі напруги між національним самоутвердженням та міжнародною орієнтацією».

Цей проєкт здійснювався з 1997 по 2000 рр. за кошти фундації Фольксваген. З німецької сторони його куратором виступала Магдалена Телюс, наукова співробітниця Інституту імені Георга Еккерта з міжнародного дослідження шкільних підручників, м. Брауншвейг. З української сторони куратором проєкту був доктор історичних наук, професор Юрій Іванович Шаповал, на той час – керівник Центру історичної політології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України (м. Київ).

Інститут імені Георга Еккерта – це громадська науково-дослідна установа, заснована в 1975 р. ландтагом (парламентом) федеральної землі Нижня Саксонія, що продовжує справу, розпочату професором історії з Брауншвейга Георгом

Еккертом. Після закінчення Другої світової війни та з огляду на власний гіркий досвід, він віддав усі сили «знешкодженню отрути» в навчальних посібниках шляхом створення міжнародних комісій з аналізу шкільних підручників по всьому світу. Фінансування діяльності Інституту здійснюється майже всіма федеральними землями, а також Міністерством закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини. Завдяки тісній співпраці з міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи та ЮНЕСКО, а також постійному розширенню та поглибленню міжнародних наукових зв'язків, постійно зростає міжнародний авторитет цієї установи, що надає підтримку вченим та авторам шкільних підручників своєю міжнародною мережею контактів, запрошеннями до участі в конференціях та науковими консультаціями. Крім цього, Інститут пропонує колегам-фахівцям з усього світу свою унікальну матеріальну базу: в його бібліотеці представлені підручники понад 100 країн світу з таких предметів, як історія, соціологія, географія, німецька мова як іноземна та читання.

Коли перша українська делегація відвідала Інститут імені Георга Еккерта, колекція підручників з України в унікальній бібліотеці цього закладу була чи не найменшою, порівняно з колекціями підручників з інших країн. Уже через рік «українську частину» бібліотеки вдалося значно поповнити, але виникло чимало нових питань, тепер вже не кількісного, а, насамперед, змістовного характеру. Чому українськими авторами було підготовлено саме такі, а не інші підручники? Наскільки їх зміст продиктовано особливостями трансформаційного періоду в Україні? І наскільки він відповідає новітнім досягненням історичної науки та суспільствознавства в об'єктивному переосмисленні минулого та розумінні сучасних проблем суспільства? Чи слугують сучасні підручники справі виховання незалежного мислення учнів і відмові від будь-якої (комуністичної чи націоналістичної) індоктринації учнів? Як можна оцінити дидактичний рівень українських підручників, порівнявши їх з підручниками Німеччини та інших країн? Якою є ситуація з підручниками України на посткомуністичному просторі СНД, суттєвою ознакою якого є світоглядна амбівалентність? Саме для того, щоб віднайти відповіді на ці та багато інших запитань, почали активно шукати фахівців, які могли б допомогти сформулювати точні відповіді. За сприяння Фонду Фольксваген Інститутом імені Георга Еккерта було започатковано проєкт «Підручники з історії та соціології в країнах СНД у полі напруги між національним самоутвердженням та міжнародною орієнтацією».

Основними цілями проєкту стали:

підтримка ініціатив щодо запровадження в науковий обіг в країнах СНД та, у першу чергу, в Україні сучасної історичної дидактики;

залучення авторів шкільних підручників у країнах СНД до міжнародної наукової дискусії;

науковий аналіз змісту підручників у країнах СНД;
 обмін творчими ідеями шляхом критичного аналізу підручників;
 витіснення або усунення «образів ворога» та стереотипів зі шкільних підручників; запровадження культури критичного аналізу підручників із залученням громадськості, що дало б змогу країнам СНД на двосторонньому рівні критично осмислити непросту історію зв'язків між ними...

У рамках проєкту відбулися численні конференції та наукові поїздки до Німеччини. Численні розмови про практичні та теоретичні аспекти вдосконалення підручників дали змогу колегам по діалогу із Заходу та Сходу взаємно ознайомитися з існуючими науковими традиціями.

Чотири заходи в рамках проєкту заклали підвалини наукового обміну:

1. Зустріч експертів: «Дидактика, створення шкільних програм та ситуація з підручниками з дисциплін «історія» та «соціологія» (березень 1998 р., Брауншвейг);

2. Німецько-українська конференція: «Особистість та суспільство як проблема нової й новітньої історії. Сприяння їх висвітлення в підручниках з історії та соціології» (грудень 1998 р., Київ),

3. Науково-практичний авторський семінар: «Підйом національних та національно-державницьких ідей після Першої світової війни. Висвітлення в сучасних українських, молдовських, білоруських, грузинських, литовських та німецьких підручниках» (квітень 1999 р., Брауншвейг).

4. Міжнародна конференція: «Історія повсякденності та права людини. Як можуть шкільні підручники з історії та соціології допомогти учням у розпізнанні власних інтересів?» (грудень 1999 р., Мінськ) [3].

Робота цих конференцій була зорієнтована на тексти підручників: за тематичним принципом здійснювалися порівняння й критичний аналіз структури підручників, концептуальної побудови окремих розділів, роботи з ілюстраціями та джерелами, авторським текстом, використання підручників у навчанні та, зрештою, методів досягнення самоусвідомлення з огляду на відповідні навчальні цілі. При цьому дедалі очевиднішою ставала та обставина, що окремі елементи шкільного підручника відображають різні способи світобачення, глибокі корені яких слід шукати у різних культурах та наукових традиціях, з їх специфічними аксіомами, пріоритетами, соціальними розбіжностями та співвідношеннями між концептуальними полями центру і периферії.

Коли у 1997 р. в Києві відбувалася перша міжнародна конференція за участю брауншвейзького інституту Георга Еккерта, європейські фахівці з головних західноєвропейських країн готували свої виступи, виходячи з апріорної засади: «Національна історіографія виховує націоналізм, а отже, ксенофобію, антисемітизм і крайні їхні прояви – расизм і фашизм». Такі побоювання

викликала паралель зі створенням шкільних підручників у Німеччині доби О. Бісмарка та у міжвоєнний час. Проте порівняння реваншистських настроїв тодішньої Німеччини і слабо розвинених національних рефлексій сучасної України виглядають зовсім недоречними. Україна на початках своєї незалежності лише розпочинала пошук себе, нерозвинених власних національних пріоритетів, притлумлених тривалою епохою колоніальної залежності.

Не стикування в історичному часі викликало на початку 1990-х рр. обопільне незрозуміння стратегій поступу в духовній сфері у країнах ЄС і в Україні. Перші будували спільний дім для всіх європейських націй, а остання, заманіфестувавши слідування європейським стандартам шкільної освіти, продовжувала трактувати своє минуле в категоріях суспільних реалій початку ХХ ст. Європейцям було незрозумілим превалювання національного пріоритету над наднаціональним пріоритетом європейських цінностей, з їхнім відстоюванням прав людини над правами держави. З українського боку такий пріоритет виглядав логічним. Те, що європейські країни успішно проминули в кінці ХІХ – на початку ХХ ст., Україні необхідно було заново проходити на початку 1990-х рр.

Перші українські підручники з історії мали відповісти на виклик свого часу. Ключовим питанням тоді було, чи сприймати розпад СРСР як закономірне явище, чи лише як тимчасову рецесію, за якою неминуче має відбутися поновне «собирання русских земель» навколо Москви. Більшості громадян був потрібен час, щоб відкинути довго нав'язуваний і засвоєний радянський досвід підпорядкування української візії минулого російському політичному інтересу. 2/3 громадян України були переконані у відсутності української візії історичного процесу і в наявності лише «русского пути», яким ішла і має йти українська нація. Міцно засвоєний радянський стереотип свідомості посттоталітарної української людини вимагав побудови іншої парадигми, яка б на фактичному рівні демонструвала, що існує незалежний від російського, український історичний шлях. Авторам підручників доводилося діяти у жорсткій парадигмі «свій – чужий», у якій усе, що не вписувалося в канон історичної неминучості незалежності, або не враховувалося, або вважалося радше ворожим, ніж нейтральним. Ті моменти і нюанси історії, які не вписувалися в український шаблон, творці підручників не враховували. І у цьому бачиться не якась зла воля наших дидактів, а дитяча хвороба національного росту, якою мали перехворіти українські автори підручників і саме суспільство.

Ключовим меседжем українських підручників першої генерації було проведення своєрідного духовного кордону між Росією та Україною. Їхнім завданням було розмежування колишнього радянського історичного простору між Україною і Росією. А з цим були пов'язані неминучі ідеологізація, політизація, нетерпимість та схематизація історичного процесу.

Якщо на початку незалежного існування Україна мала не лише провести демаркацію кордонів держави, а й визначити – принаймні пунктирно – межі своїх ментальних кордонів з Росією, то в підручниках другого та наступних поколінь ми маємо вирішувати вже інші завдання. І справа не в тому, що перше завдання може вважатися виконаним, навпаки, для його успішного вирішення та для досягнення задекларованої на рівні вищого керівництва України мети – крокування до спільного європейського дому, нам необхідно тепер шукати точки дотику, відкритості, бачити спільні з Європою моменти історичного розвитку, а отже, долати вузько етнічні кордони свідомості. Україна так само, як будь-яка інша європейська країна, не закінчується кордонами держави. Вона існує у світі, а світ має бути присутнім у кожній події або явищі, що відбувалися в Україні протягом усієї її історії.

Україна була першою країною СНД, яка спромоглася надати навчальним освітянським закладам власні підручники з історії і цим заманіфестувала своє бажання мати свій історико-інформаційний простір [4].

Бібліографічні посилання

1. Всемирная история 1918–1945 гг. (конспект уроков). 10 класс / Бердичевский Я. М., Давлетов А. Р., Решетникова Е. П. Запорожье, 1996.
2. Давлетов А. Р., Космина В. Г., Мороко В. Н. Всемирная история. 1945–1997 гг. 11 класс. Запорожье, 1997.
3. Українська історична дидактика: міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії). Київ, 2000.
4. Давлетов А. Р., Космина В. Г., Мороко В. Н. Всемирная история. Новейший период. 1939 – конец 90-х гг. XX ст.: Учебное пособие для 11 класса средней общеобразовательной школы. Запорожье, 2000.

УДК 930.2:325.86](477)"199/20":001.32(437.1/.2)

**Зрозуміти Україну: усноісторичний проєкт Чеської академії наук
«Дерадянїзація України 1990-х – початку 2000-х рр.»**

**Understanding Ukraine: An Oral History Project of the Czech Academy of
Sciences on ‘De-Sovietisation of Ukraine in the 1990s and Early 2000s**

Альберт ВЕНГЕР

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри всесвітньої історії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
vengeralbert@gmail.com*

Albert VENHER

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of World History,
Oles Honchar Dnipro National University
vengeralbert@gmail.com*

Проєкт з усної історії «Дерадянїзація України 1990-х рр. – початку 2000-х рр.» виконувався в Інституті новітньої історії Чеської академії наук у 2022 р. у співпраці з Українською асоціацією усної історії та науковцями і студентами Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара. В ході проєкту було записано 51 інтерв'ю з представниками 12 областей України (Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Рівненська, Харківська, Черкаська області). Варто додати про особливості обставин реалізації цього проєкту. Робота розпочалася уже після повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Тому, без сумніву, це наклало відбиток на оцінку минулого багатьма респондентами. Саме вторгнення Росії стало каталізатором переоцінки власного радянського та пострадянського досвіду. Враховуючи той факт, що наразі частина оповідачів перебуває на тимчасово окупованій території, для їхньої безпеки імена не будуть вказані, а в посиланні вони відмічені порядковим номером.

Оповідачів, які дали згоду взяти участь у проєкті, можна розділити на декілька груп: ті, хто на момент інтерв'ю перебував в евакуації в Чехії, ті, хто перебували на окупованій території, і ті, хто перебували на території, підконтрольній Україні. Найбільше наше захоплення та подяка тим оповідачам, які виявили готовність поділитися своїм досвідом, перебуваючи в окупації. Окрема подяка колезі, який виявив сміливість провести інтерв'ю в надзвичайно складній обстановці. Керівником проєкту була співробітниця Інституту новітньої історії Євгенія Венгер, а координатором в Україні, – доцент кафедри всесвітньої історії ДНУ ім. Олеся Гончара Альберт Венгер.

Основна задача проекту зводилася до визначення узагальнюючого образу досвіду декомунізації, який пережило населення України у 1990-х – на початку 2000-х років. Для побудови більш логічної дослідницької траєкторії оповідачам пропонувалося поділитися власним життєвим досвідом до розпаду СРСР. У своїй більшості на пізньорадянські часи припали дитинство та юність оповідачів. Відтак, процеси декомунізації вони переживали у молодому віці, і, як результат, трансформації культурного, суспільного, політичного життя сприймали більш гнучко.

Радянське дитинство та юність

Фундаментальним в оцінках та баченні декомунізації є досвід життя в СРСР. Більшість оповідачів оцінюють цей досвід позитивно, з певною долею ностальгії. В основі цієї оцінки лежить індивідуальний дитячий та юнацький досвід, що базується не на контакті з державою, а на родинних узах.

Досить тенденційним є твердження більшості оповідачів про якісну радянську школу, яка давала міцні знання. Подібна теза, як правило, вживалася у протиставленні з сучасною шкільною освітою, яка, на думку більшості оповідачів, дає набагато гірші знання. Ведучи мову про шкільну освіту, оповідачі наголошують на безкоштовності освіти та безкорисливості педагогів, які безкоштовно залишалися після роботи і роз'яснювали матеріал, який учень не зрозумів.

Проте, в оповіді частини респондентів зовсім буденно звучать факти морального та фізичного насилля у школі з боку вчителів. Так, одна з респонденток оповідала про те, що у молодших класах вчителька викликала до дошки хлопця з бідної родини і публічно почала кричати на нього через те, що у нього нестрижене волосся. Кульмінацією стало те, що вона взяла ножиці і хаотично повирізала пасма волосся. Після такого публічного приниження хлопець більше не повернувся до школи, батьки забрали документи, і він був змушений ходити до школи у сусіднє село. Далі вона відзначає:

«В школі все було тільки по вищому балу, виховання було, високого рівня була підготовка вчителів, я в своїх знаннях була впевнена. Кожен понеділок була лінійка, якщо ти прийшов без (піонерського) галстука чи комірця, тебе відправляли додому. Неприємне було, коли здійснив якийсь проступок, то вистроювали на другому поверсі школи усі класи і перелічували: той отримав двійки, той отримав двійку, от це було неприємно» [5].

Не зважаючи на декларування принципів поваги до будь-якої праці в СРСР, досить часто учителі публічно стигматизували соціально непривабливі професії, особливо сільські: доярка, тракторист, пастух та інші, погрожуючи учням, що після закінчення школи вони підуть працювати саме туди, якщо не будуть сумлінно навчатися.

Дитячі будні значно різняться у оповідачів, які провели дитинство у місті і у селі. Якщо міські діти акцентують увагу на своїй участі у різних гуртках, відпочинку у піонерських таборах, то діти колгоспників мали кардинально інше дитинство.

Розрив між містом і селом в СРСР у 1960–1980-х рр. був надзвичайно великим, особливо у побутовому плані. Діти колгоспників, у своїй більшості були позбавлені тих можливостей, що і їх однолітки у містах. Дозвілля більшості минало на роботі у батьків (фермах, польових бригадах) де вони часто-густо були помічниками: носили відрами воду, годували худобу. Людмила Артамонова, чие дитинство минуло в одному з маленьких сіл на Дніпропетровщині, так згадує дитячий досвід:

«Село, де жила, було невеличке. Спогади з дитинства різні. Мабуть найяскравіший такий спогад з дитинства це те, що у нас був дитячий садочок і туди ходили діти різного віку в одну групу, а взимку садочок зачинявся бо не було опалення і нас приютили або сусіди, або відвозили до бабусь і дідусів. Ще один спогад яскравий з дитинства, це те, що мама йшла дуже рано на роботу, залишала мені сніданок, це як правило була чашка з молоком та коржик або пиріжок, печиво якесь, обов'язково чистий одяг на стільці, а я коли прокинулась, поснідала, одягнулась і самотійно пішла до дитячого садочка, який був на той час ще зачинений, сиділа і каталась просто на гоїдалці» [6].

Якщо вести мову про свята, то їх сприйняття теж буде різнитися у сільських та міських мешканців. Містяни мали змогу спостерігати масові паради на усі державні свята, паради супроводжувалися театральними дійствами, концертами, прогулянками в парку і таке інше.

Мешканка одного з міст на півдні України так згадує про свої дитячі враження від участі у першій демонстрації:

«Я пам'ятаю, якою я була гордою за батька. Мені пошили костюм тоді завжди на свято купували нову річ, щоб показати її ... веде мене (батько) і говорить: «Ходімо доню сфотографуємося». Стоїть алея слави трудової і він там на фото передовик і ми з дідом спереду, а позаду висить портрет (батька), та мене розривало тоді від всього цього. Потім купували солодку вату, морозиво ...» [1].

Селянська оптика державних свят була дещо іншою. Листопадові свята селяни сприймали як час відпочити від щоденної тяжкої праці, мітинги та різні урочистості були набагато скромніші і займали менше часу, відтак, не були центральними у сприйнятті підростаючого покоління.

Найбільшим святом для дітей і міста і села був Новий рік. І знову традиції його святкування значно різнилися. Якщо неодмінним атрибутом міського Нового року була ялинка, дитячі ранки, відвідини палаців культури, цирків та інших атракцій, то селянський новий рік був значно скромнішим. Ялинка була

розкішшю, яку собі не могли дозволити багато хто і з колгоспників. І справа не втому, що не було коштів, за які її можна придбати, просто до більшості сіл степової України їх не привозили. Галина Венгер згадує:

«Найулюбленіші свята – Новий рік та й усі новорічні свята. Ходили юрбою і колядували, щедрували, вечерю носили» [5].

Більш традиційно зимові свята проходили на західній Україні, де побутовий уклад селянського життя зберіг більше етнографічних рис, ніж в індустріалізованій південній та східній Україні. Так, мешканець Львівської області Свистун Роман згадує:

«З релігійних свят це Різдво і Паска. На Різдво у нас заносили сіно під стіл, на край стола клали часник і накривали святкові страви на стіл, потім коли вже всі посиділи трошки, поїли, після народження Ісуса Христа малі діти лізли під стіл і кукурікали, мукали, гавкали, всі звуки які тварини робили, щоб водилася худоба в господарстві. Ще така традиція є, кожної неділі завжди вареники з картоплею і сиром і бульйон курячий – це недільна страва була, в будні дні не робили таке. Не так чекали Нового року, як чекали Миколая, бо завжди знали, що на Миколая будуть подарунки під подушку» [7].

Більшість дітей, що вирости у місті, говорять про одне з улюблених родинних свят, – день народження. Його відмічали приходом гостей, врученням подарунків і неодмінним кульмінаційним атрибутом – тортом.

Селянська традиція різнилася і стосовно дня народження. У бідних родин колгоспників дні народження взагалі не відзначалися, жодних подарунків діти не отримували. Відтак, цей день сприймали, як щось буденне. Зрозуміло, що були виключення: і в родин сільського керівництва чи інтелігенції були елементи міського життя – відзначення днів народження дітей. В цілому день народження в селі сприймався як доросле свято, адже його відзначали більше дорослі.

Незначна кількість респондентів рефлексувала стосовно того, що СРСР був країною подвійних стандартів та тотальної пропаганди. Проте, дехто відмічають надмірну заідеологізованість, яка у багатьох випадках була суто формальною. Особливо яскраво це проявлялось під час антиалкогольної кампанії в СРСР, коли дрібне партійне керівництво публічно озвучувало антиалкогольні лозунги, і при цьому організовувало алкогольні застілля [5].

Ось як Колосок Валентина оцінює досвід життя в умовах радянської пропаганди.

«Корупція ж виникла у Радянському Союзі, це ж тоді, щоб чогось добитися, треба було заплатити комусь: партійним панам, лікарям, вчителям і усім на світі носити. Я жила як усі і вірила у ті ідеали, пропаганда була на найвищому рівні. Я була жовтенятко, я була піонерка, я була комсомолка і дуже

тим гордилась, я була членом комсомолу активіста – це я вам говорю серйозно. І ми знали, що СРСР сама найкраща країна, сама миролюбива у світі, тільки потім ми дізналися, що виявляється ми скрізь воювали, наші воїни були скрізь в усьому світі, виявляється що ми самі бідні і нещасні, а ми тішилися, що їдемо в піонерський табір за копійки, а там в палець щілини в дошках, а ми думали, що це дуже добре, ми вірили в це – ото пропаганда була». [4].

Вибір життєвої траєкторії більшість оповідачів будувався за принципом – краще ніж у батьків. Відтак, для свого майбутнього обирали більш престижні професії. Особливою ознакою сільських мешканців є те, що батьки із самого дитинства націлювали дітей на те, що після школи вони повинні отримати «міську професію» і поїхати жити до міста – ближче до цивілізації. В кінці існування СРСР престижними були професії, пов'язані з торгівельною сферою, адже перед працівником торгівлі відкривався доступ до дефіцитної продукції, партійна кар'єра теж виглядала досить привабливою. Такі професії, як вчителі, інженери, лікарі за інерцією мали соціальний престиж, але через невеликі заробітні плати були не такі привабливі. Для багатьох оповідачів вибір професії не був самостійним усвідомленим рішенням, його нав'язувало оточення: родинне, друзі, знайомі.

Життя почало кардинально змінюватися після розпаду СРСР та здобуттям Україною незалежності. Оповідачі стверджують, що з великими надіями зустріли звістку про незалежність. Надії більшості людей покладалися не на демократичні перетворення, відродження національної держави, а на покращення матеріального становища. В суспільній думці кінця 1980-х – початку 1990-х рр. була закріплена думка, що Україна левову частку своїх прибутків віддає на утримання Москви. А коли Україна стане незалежною, то цей ресурс буде перерозподілений між її громадянами. Такі примарні мрії швидко обернулися глибоким розчаруванням, яке живилося глибокою економічною кризою 1990-х рр.

Паралельно з тим оповідачі висловлюють думку про те, що підтримали незалежність, тому, що їм набридло бути молодшим братом у родині радянських республік. Одна з оповідачок стверджує: *«Всі сподівалися, що буде краще. Набридло жити у якості молодшого брата» [2].*

Ще одна риса, яка характеризує кризові 1990-ті рр., це катастрофічне зростання злочинності, безсилля правоохоронних органів, засилля в економіці злочинних угруповань. Із спогадів видно, що подібні тенденції більше характерні для урбанізованого середовища, в якому стрімко розвивалися елементи ринкової економіки, особливо у торгівлі. Сільські мешканці у своїй більшості дізнавалися про свавілля злочинних угруповань з екранів телебачення та газет. Сільське життя все ще зберігало інерційність, хоча і в його укладі почали з'являтися ринкові елементи, а саме – можливість вирощувати худобу, птицю в необмеженій

кількості, яку потім продавали на міських ринках. Зрештою, торгівля на ринках та продаж худоби перетворилися на одне з ключових занять селян, які частково продовжували бути зайняті у сільськогосподарських товариствах колгоспного типу.

Ведучи мову про 1990-ті рр. одна з оповідачок пригадує: *«О, 90-ті були страшні роки. Тоді розпочався перерозподіл бізнесу, перерозподіл сфер впливу... це був не дуже добрий час...»* [3].

Більшість респондентів фіксують той факт, що дерадянізація проходила в декількох основних площинах: культурній, економічній та індивідуальній.

Економічна пов'язувалася з тотальною економічною кризою та переходом на ринкову економіку, у результаті чого прибутки багатьох різко упали. В цей час спостерігається пошвавлення натуральних господарських контактів з селом. Так, ті мешканці міст, які мали родичів у селі, як правило батьків, отримували від них допомогу у вигляді продуктів харчування: овочів, фруктів, м'яса, молочних продуктів [6]. Поряд з цим у багатьох почав з'являтися досвід приватної підприємницької та господарської діяльності. Для багатьох він був не досить вдалим, так як не були відрегульовані механізми, до того ж, відсутність стабільності в економіці накладала негативні результати.

Відмова від офіційних радянських свят у більшості оповідачів пройшла безболісно, ніхто не проявляв низової ініціативи для святкування вдома. Цікаво, що на нові державні свята (наприклад, День незалежності, День Збройних сил України) відзначалися не з таким розмахом, як радянські. Це пояснюється декількома причинами: відсутністю примусу з боку держави у святкуванні (обов'язкова участь підприємств та організацій у святковій ході), економічною кризою, відповідальність за яку, багато хто покладав саме на вихід із СРСР.

Більш міцно закріпилися релігійні свята: Різдво, Водохреща, Великдень та ін. Та й взагалі релігійна складова у житті громадян почала активно зростати. Масовим явищем стало відкриття церков, стало нормою хрестити дітей і відзначати це як родинне свято, – усе це було непритаманним СРСР. Більш того, з'явилася тенденція, що почали хреститися дорослі та літні люди, тобто ті, хто в часи СРСР не мав такої можливості[1; 4; 5; 6].

Дерадянізація для багатьох оповідачів пов'язана саме з розривом замкнутого цивілізаційного простору. Однією з ознак цього для багатьох респондентів стало демократичне телебачення, яке в 1990-х рр. було позбавлене тотальної державної цензури. Особливою популярністю користувалися закордонні серіали-мелодрами, в основному бразильські («Багаті теж плачуть», «Просто Марія», «Дика Роза» та інші). Саме з них оповідачі формували образи про закордонне життя, його устої, позитивні та негативні сторони.

Проте, не доводиться говорити про факт зникнення радянської ідентичності. Багато хто з оповідачів й досі вважає себе «радянською людиною»,

щоправда кожен з них вкладає свій зміст у категорію «радянський» – від місця народження до ціннісних орієнтирів. Показовим є той факт, що одна із оповідачок з окупованого росіянами м. Мелітополя сказала, що перестала бути радянською людиною 24 лютого 2022 р., коли Росія здійснила повномасштабний напад на Україну [1].

Отже, в результаті проведеного проєкту вдалось зібрати спогади, які дають можливість простежити декілька основних зрізів життя людей в пізньорадянські часи та часи дерадянзації. В історіях оповідачів міститься інформація і про сприйняття пізньорадянської дійсності та її вплив на їх життєві стратегії, руйнацію традиційного радянського укладу життя та перебудову власних життєвих практик на нові орієнтири.

У даному виступі висвітлені лише основні сюжети спогадів. У майбутньому даний комплекс джерел варто досліджувати більш ґрунтовно, порівнювати з уже існуючими масивами усноісторичної інформації.

Бібліографічні посилання

1. Спогади №1. *Архів автора.*
2. Спогади №2. *Архів автора.*
3. Спогади №3. *Архів автора.*
4. Спогади В. Колосок. *Архів Автора.*
5. Спогади Г. Венгер. *Архів автора.*
6. Спогади Л. Артамонової. *Архів автора.*
7. Спогади Р. Свистуна. *Архів автора.*

УДК 94(477): 069(100)"2022/2024"

**Репрезентації України та її минулого крізь призму міжнародних
виставкових проєктів (2022–2024 рр.)**

**Representations of Ukraine and its past through the prism of
international exhibition projects (2022–2024)**

Маргарита СТОЯНОВА

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Margo_2002@gmail.com*

Margaryta STOYANOVA

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
Margo_2002@gmail.com*

Постановка проблеми. Виставкові проєкти відіграють важливу роль у формуванні та поширенні образу країни на міжнародній арені. Їхній потенціал використовується для презентації культурних досягнень, історії, традицій та цінностей народу. У контексті війни виставкові проєкти, що репрезентують образ нашої країни, набувають особливого значення. Вони стають інструментом боротьби за правду, протистояння пропаганді та фейкам, а також засобом підтримки українського народу та його культурної спадщини.

Мета цієї розвідки – з'ясувати особливості представлення образу України у виставкових проєктах 2022–2024 рр.; проаналізувати основні теми, сюжети та наративи, які використовуються в цих проєктах та оцінити їх ефективність як інструменту культурної дипломатії в умовах війни.

Виклад матеріалу. Російсько-українська війна, яка розпочалася у 2014 році, змусила українців по-новому осмислити свою історію, культуру та місце у світі. Цей процес самоідентифікації знаходив своє відображення й у публічному просторі, зокрема у сфері мистецтва та культури. Але, кажучи відверто, у світі мало знали про Україну. На це були різні причини: історична тінь радянського союзу, недостатня підтримка українських студій у світі, нерозуміння того, як варто пояснювати суть війни для різних регіонів, незначна інформаційна присутність України в світових медіацентрах тощо.

Повномасштабне вторгнення росії кардинальним чином змінило ситуацію з представленням України у світі й вплинуло на сприйняття нашої нації світовою спільнотою.

У цій новій реальності важливу роль у репрезентації образу України відіграють виставкові проєкти. Протягом 2022–2024 років з'явилося багато таких

проектів, кожен з яких по-своєму розкриває різні аспекти української історії, культури та сьогодення. Моя доповідь зосереджується на трьох виставках, які яскраво демонструють різні підходи до репрезентації України.

Розпочнемо з виставки «Україна – Розп'яття». На значну увагу ця експозиція заслуговує тим, що це перший у світовій музейній практиці офлайн-проект про війну, створений в реальному часі, коли ще тривають бойові дії. Експозицію відкрито у Національному музеї історії України у Другій світовій війні 8 травня 2022 року, у День пам'яті та примирення. На ній представлено понад 700 артефактів, знайдених командою музею на звільнених від окупантів територіях Київщини та Чернігівщини. Як зазначив Юрій Савчук, гендиректор музею та куратор виставки, робота з комплектування цієї колекції розпочалася наприкінці березня 2022 р. Після визволення окупованих територій, 5 квітня музейники вирушили в експедиції до поруйнованих міст Ірпіня та Бучі, смт Бородянки, Гостомеля і Макарова, Андріївки, Стоянки, Лук'янівки, Перемоги та інших населених пунктів.

Серед експонатів опинились побутові речі російських солдатів, зразки їхнього харчування, уніформи, зброя. До музею також потрапили рештки збитого ЗСУ російського гелікоптера Мі-24, який упав у селі Козаровичі на Київщині. Одним із найцікавіших експонатів стала мапа інфраструктурних об'єктів Києва, які планували захопити росіяни у перші дні війни. Цю мапу музею подарував тодішній головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний.

«Усе побачене – це знищені українські поселення, тіла загиблих, страждання мирних мешканців, збудили емоції й одразу з'явилась концепція і образи виставки «Україна – Розп'яття», – говорить Юрій Савчук в інтерв'ю одному з українських інтернет-видань. Цікавою є історія назви експозиції. Ідея виникла після того, як до музею привезли ікону «Зняття з Хреста» з Макарова, що зазнала ушкодження осколком міни, який пошкодив образ святого Іоана Богослова [6].

Виставка ділиться на два експозиційні комплекси. Перший має назву «Орда» й представляє тільки предмети російського походження. Другий комплекс містить виключно українські експонати і називається «Розп'яття» – це розповідь про те, яких страждань зазнала Україна.

Розділ «Орда», в свою чергу, містить два композиційні блоки. Перший розповідає про «руській мір», російську пропаганду, їхнє уявлення про світобудову, цінності, мету їхнього вторгнення. Другий зал присвячений арсеналу, який використовували окупанти проти України. Одним з центральних образів виставки є інсталяція у формі радянської зірки, яку формують чоботи російських солдатів. «Чобіт – це усталений асоціативний образ окупанта, який нищить, топче землю, руйнує і переступає кордони та всі моральні норми поведінки», – каже куратор виставки.

Комплекс «Розп'яття», як вже згадувалось, містить виключно українські експонати. Їх розмістили у двох локаціях. Центральним є купол з хрестом і ікони знищеної окупантами церкви у селі Лук'янівка Броварського району Київщини. Ця пам'ятка дерев'яної архітектури кінця XIX століття пережила Першу і Другу світові війни, але не встояла перед атакою росіян. Глибокий символізм криється також у вході до залу, адже щоб потрапити на виставку, відвідувачі мають пройти через двері іншої знищеної російськими нелюдами церкви – в селі Перемога Баришівського району. Зала, демонструє нам духовний простір України – частково пошкоджений, але в ньому вдалося зберегти свої духовні цінності й залишитись вірними їм. У цьому храмі з'являється віра у відродження України, у нашу перемоги. Музейники свідомо створили цю експозицію у залі із світлішими кольорами і теплим світлом, щоби підкреслити сутність України.

У рамках розділу «Розп'яття» представлені знищені предмети української культури. Зокрема, експонати знайдені на згарищі історико-краєзнавчого музею в Іванкові, відомого ще як музей художниці Марії Приймаченко.

В останньому залі представлено експозицію «Укриття». Вона є, безсумнівно, однією з емоційно найважчих. Робітники музею прагнули максимально наблизитись до реальних умов укриття, в якому перебували жителі Гостомеля під час окупації міста. Спершу там переховувалось 200 осіб, з яких 80 вивезли пізніше примусово у Білорусь. На виставці присутні речі 6-місячної дівчинки Марійки Ковтун, яка разом з матір'ю перебувала в укритті кілька тижнів. Доповнюють загальну атмосферу два екрани, на яких транслюють розповіді людей, що перебували в укритті. Вони ж відвідали виставку в день її відкриття й це був доволі незвичний метод, коли люди розповідали свої зворушливі історії не тільки з екранів телевізорів, а й вживу [1].

За перші дні виставку відвідали десятки іноземних і вітчизняних ЗМІ. Після виходу великого репортажу на польському телебаченні, музей отримав лист-повідомлення від колег із пропозицією експонувати виставку за кордоном. У річницю визволення Бучі від російських загарбників 31 березня 2023 року у Нью-Йорку біля штаб-квартири ООН відкрилася міжнародна виставка «Україна. Розп'яття. Трибунал». Експозиція була створена та організована Фондом Богдана Губського «Україна – XXI століття» спільно з Національним музеєм історії України у Другій світовій війні, за підтримки Офісу Президента України. На відкритті виставки були присутніми понад 50 послів при ООН, політики, представники української діаспори, бізнесмени, експерти, журналісти, а також українські військові, що проходять реабілітацію у США. Важливо, що дана виставка стала першою українською експозицією на американському континенті.

Серед експонатів, представлених в Нью-Йорку: мапа російської диверсійної групи з позначенням об'єктів інфраструктури та дислокації українських

правоохоронних органів у Києві, яка мала сприяти захопленню столиці в перші дні вторгнення. Також, в експозиції представлені двері з підвалу школи села Ягідне, що на Чернігівщині, де майже місяць росіяни утримували понад 360 осіб, включно з дітьми та літніми людьми. На дверях – рукописний календар. Обабіч на стіні – два списки: кого розстріляли окупанти та хто в нестерпних умовах збожеволів і помер.

Також вражає щоденник російського офіцера, який було знайдено в селі Катюжанка. У ньому – описи особистих допитів та знущань з мирного населення. Офіцер розуміє свої нелюдські злочини, бо пише: «Історія назве наші дії другим гітлеризмом і влаштує ще один Нюрнберг».

За рік експонування виставка привернула настільки широку увагу світових медіа та громадськості, що 10 травня 2023 р. Національному музеєві історії України у Другій світовій війні вручили почесну нагороду Museum and Heritage Awards, відома у світі як «Музейний Оскар». «Нам було важливо, аби суспільство побачило наслідки окупації, те, що по собі залишає «руській мір», – коментує Сергій Судинович, співробітник музею. За його словами, відвідувачі не могли стримати емоцій, розглядаючи експонати, у багатьох вже за кілька хвилин з'являлись сльози на очах. Проте саме такою є правда сьогодення. Тому те, що виставку відкрили за кордоном – вкрай важливо для репрезентації образу України та для того, щоб весь світ побачив справжнє обличчя російської жорстокості [4].

Інша знакова виставка відкрилась в Музеї шведської армії в Стокгольмі. Вона отримала назву «Перехрестя: 1000 років спільної історії Швеції та України», й стала першою музейною експозицією, представленою Україною в Європейському Союзі, після початку переговорів між Україною та Європейською Комісією щодо членства в ЄС. Установами-організаторами виставки стали: Національний музей історії України у Другій світовій війні, Національний шведський музей військової історії, Національний архів Швеції та інші. Куратором від України став Юрій Савчук, від Швеції – Йоганна Фріс-Маркевич та Фабіан Арнгайм [2].

До проєкту були залучені матеріали 16 українських музеїв, бібліотек та архівних установ, зокрема Дніпропетровського національного історичного музею імені Д. Яворницького. Музей надав для виставки посуд шведського походження, знайдений в районі Переволочної, і, ймовірно, пов'язаний з евакуацією соратника Івана Мазепи – Костя Гордієнка. Така увага до української культури та історії підкреслює багатовікову традицію та послідовність зовнішньої політики Швеції щодо підтримки ідеї вільної України.

Експозиція має чотири розділи, які висвітлюють українсько-шведські відносини протягом тисячоліття: «Доба вікінгів», «Козацька доба», «Українсько-

шведські культурні меридіани» та «Період повномасштабного російського вторгнення». Виставка поєднала як класичні методи експонування з показом оригінальних предметів, так і створення реплік, 3D-моделей і використання сучасних технологій, різноманітних екранів. Багато відвідувачів відмітили глибину та якісну підготовку експозиції.

Доба Гетьманщини є безпосередньо тим періодом, що пов'язаний з королем Швеції Карлом XII та українськими керівниками Іваном Мазепою і Пилипом Орликом. Тож у складі української делегації виставку відвідала генеральна директорка Національного заповідника «Гетьманська столиця» Наталія Реброва. Історичні сторінки гетьманського Батурина представлені кахлею з гербом Пилипа Орлика, віднайденою археологами у 2018 році на місці його садиби. Це мовчазний «свідок» життя та розквіту гетьманської резиденції, державотворчих процесів і жахливого знищення міста московитами. Кахля презентується разом з гетьманською булавою Пилипа Орлика з колекції муніципальної бібліотеки Лінчопінг (Швеція). Поруч із ними – печатка з гербом Орлика (збільшена та роздрукована копія) і лист короля Фредеріка I до Османської імперії про підтримку Пилипа Орлика з колекції Національного архіву Швеції. В окремій вітрині, на чільному місці, представлена перша українська латиномовна Конституція, яка збереглася у тому ж архіві. Саме цю Конституцію вперше привозили в Україну у 2021 р. і презентували в Національному заповіднику «Софія Київська». Таким чином, вперше в історії оригінальні експонати, які демонструють життя і діяльність Пилипа Орлика, «Батька Козацької нації» та гетьманського Батурина, знаходяться поряд. І це є переконливим аргументом, що Україна завжди була, є і буде елементом європейської історії.

Серед інших артефактів: експонати Національного заповідника «Києво-Печерська лавра», – ікони, рукописи, історичні цінності. Виставлено також макет Софії Київської XI ст. та фрагменти мозаїчної підлоги X ст. із розкопок Десятинної церкви (1824–1826 рр.).

Національний заповідник «Хортиця» передав на виставку три козацькі люльки першої половини 18 ст., у тому числі люльку з Кам'янської Січі – пам'ятки національного значення, яку 1 лютого цього року обстріляли бомбами російські війська. Також виставлена цифрова копія картини «Богдан Хмельницький з полками», яка зберігається у фондах заповідника.

Запорізький обласний художній музей презентував картину сучасної запорізької художниці Тамари Дружини «Портрет», на якій зображена жінка в образі козацької старшини. За словами в. о. директора музею Інги Янкович, цю роботу вибрали самі шведи. «Я запропонувала декілька робіт, їм сподобався «Портрет». Наша сучасна художниця змогла передати дух і візуальний образ того часу настільки, що ця робота потрапила на виставку», – говорить пані Інга.

Отже, відкриття цієї виставки – це важливий інструмент євроінтеграційної політики України. Таким чином, ми маємо змогу продемонструвати нашу тисячолітню й багатогранну історію та культуру як частину європейського цивілізаційного поля.

Останньою на розгляд пропонується виставка «Відродження у час війни. Луганськ. Переміщений музей» від Луганського обласного краєзнавчого музею (ЛОКМ), який без перебільшення став справжнім символом нашого часу.

Від самого заснування у 1920 р. головною місією музею було дослідження, виявлення та збереження культурного багатства та самобутності регіону. У 2014 році колекція музею налічувала близько 180 000 оригінальних предметів, а також фотографії, документи, стародруки та твори мистецтва, присвячені археології, етнології, історії, науці та географії Луганщини.

У своїй недавній історії Луганський музей двічі зазнавав екстреного переміщення: у 2015 та 2022 роках. Звісно, не обійшлося без втрати частини колекції та архіву. Зокрема, втрачена документація довоєнної роботи музею. Тож створення даної виставки певною мірою стало актом відновлення та реконструкції.

Робота над експозицією проводилась у співпраці ЛОКМ, Geneva Heritage Lab (Женевського університету) та кафедри сучасної історії Фрібурзького університету. Метою виставки стала демонстрація на прикладі нещодавньої історії Музею та його команди того, як українська культура та історична спадщина стали ключовими питаннями у війні, що триває.

Окремої уваги заслуговує освітня цінність проекту. Після відкриття у Фрібурзькому університеті, виставку було показано у двох середніх школах – Коледж де Гамбах у Фрібурі та Коледж дю Сюд у Бюлі. Це дозволило залучити до культурного дискурсу учнів та вчителів, особливо в галузі історії [3].

Виставка містить 5 умовних секцій, що розповідають історію музею. Перша секція присвячена показу розмаїття та культурної історії Луганщини. Друга – розповідає про події в Луганську 2013–2014 років. Ця частина виставки побудована на основі унікального фотоархіву Олександра Волчанського. 50 фотокарток, що були розміщені у виставковому просторі, яскраво демонструють настрій луганчан на початку російсько-української війни – вони збиралися біля пам'ятника Шевченка з синьо-жовтими стрічками та стягами, співали українські пісні, приходили з дітьми, адже ніхто не очікував кривавого повороту тих подій. Третя секція – про утворення двох музеїв. Один – у Луганську, під окупаційним режимом. Інший – переміщений та відроджений у Старобільську. Секція побудована на контрасті та пропонує огляд того, чим займався український ЛОКМ і «псевдомузей у псевдореспубліці». Четверта – розповідає про повномасштабне вторгнення, евакуацію команди музею з окупованого

Старобільська, тривожні валізи, чергове переміщення музею. І, зрештою, п'ята секція, що демонструє сьогоднішню роботу ЛОКМ на базі Меморіального музею тоталітарних режимів у Львові. Тут ми бачимо чергове відродження, формування нової колекції, переосмислення музею як простору пам'яті та підготовку до відбудови звільненої Луганщини.

Виставка включала ілюстровані інформаційні панелі та відеоматеріали, що презентувалися на основі підходу «повсякденного досвіду». Метою такого підходу було підвищення обізнаності місцевих глядачів про загрозу українській культурі, таку як руйнуванням музейної спадщини, або й цілковите її знищення. Особливо цінним було практичне осмислення реалій культури у воєнний час. Окрім цього, в експозиції представлені 11 предметів, які музею подарували переміщені луганці. На деяких з них ми зупинимось далі.

Колекція «Між словами і мовчанням» продемонструвала, що краєзнавчий музей – насамперед про місцеву громаду і для неї. Музей прагнув зафіксувати досвід і почуття людей, переміщених з Луганської області.

Експонати колекції не мають багатовікової історії, не оздоблені коштовним камінням чи золотом, але вони є символом того, що довелось пережити українському народу в останнє десятиріччя. Наприклад, Володимир, власник рибки-попільнички, виріс в Старобільську. Це сувенір з відрядження його старшого брата до Болгарії. У той час виїзд за межі Радянського Союзу був майже неможливим для більшості, і цей простий сувенір був проблиском життя поза режимом. У 1980-х роках братів призвали до лав радянської армії і відправили до Афганістану. З підрозділу Володимира він був єдиним, хто вижив. Його брат загинув. Чоловіку було заборонено обговорювати з будь-ким свою військову службу. Після початку повномасштабного вторгнення сім'я Володимира виїхала з окупованого Старобільська до Кропивницького. Через свій вік Володимир не міг вступити до лав ЗСУ. Коли він дізнався, що Луганський музей відновив свою діяльність в умовах переміщення, то вирішив подарувати свою рибку-попільничку. Для Володимира цей простий предмет символізує його віру в необхідність захищати українську незалежність заради свободи і миру в усьому світі.

Сім'я Надії та Сергія, чиє прізвище залишилось невідомим, змушена була виїхати з Кременної. Все, що у них залишилося, – невелика сумка з документами, сімейний фотоальбом і керамічний гусак, який дивом уцілів у руїнах їхнього будинку, що згорів після обстрілів міста.

Вчителька історії Ада Р. з м. Рубіжне провела тиждень у підвалі, що слугував їй притулком. 7 квітня 2022 р. колишній учень вивіз її з міста. Тривожна валіза Ади була дуже скромною. Проте там знайшлося місце для годинника, який їй подарували на 10-річчя вчителювання. Спогади, що стояли за цим подарунком, допомагали їй залишатися живою і відстежувати жахливі дні, проведені в

підвалі. Передаючи годинник до музею, Ада попросила розмістити його на одному з найпомітніших місць, як нагадування, що «час на нашому боці і скоро Україна буде вільною».

Олена з Луганську була вимушена залишити дім після 2014 р. Серед небагатьох речей, які вона взяла з собою, була підвіска, недорога, але дуже цінна, адже це був подарунок від тітки, що нагадував про життя, яке Олена залишила позаду. Прихистком для неї стало місто Северодонецьк, де вона знайшла роботу і створила сім'ю. Однак у лютому 2022 року через росію Олена вдруге втратила дім. Коли вона дізналася про долю Луганського музею, якому, як і їй самій, двічі вдалося втекти від російської окупації, вона хотіла, щоб у них був її заповітний кулон. Це був її символ затишку та відродження, і оскільки музей так само відроджувався попри всі труднощі, вона хотіла поділитися талісманом з іншими людьми, які цього так потребували.

Восени 2022 року, коли Антон та Євген приїхали до Львова, вони познайомилися з командою переміщеного Луганського музею, та подарували свої шеврони «Зорі». Для них Луганськ залишається і завжди був українським.

Як йдеться в самому описі до виставки: «Попри те, що сьогодні понад 1000 кілометрів відділяють музей від Луганщини, він залишається осередком місцевої культури та ідентичності».

У Львові Луганський музей зберігає та популяризує свою регіональну історію як «невіддільну частину культурної спадщини України», бере участь у культурних подіях міста, презентує нові виставки, читає лекції для того, щоб ознайомити людей з культурою та традиціями свого регіону. Окрім цього, ЛОКМ активно розвінчує міф про поширений «сепаратизм» на сході країни.

Як зазначає директорка музею Олеся Мілованова: «Для нас це неймовірний досвід, який підтримує нашу професійну гідність і допомагає команді залишатися в професії та розповідати про Україну на міжнародному рівні».

Висновки. Отже, можна сказати, що виставкові проекти, які репрезентують образ України, безсумнівно, відіграють важливу роль у формуванні позитивного іміджу країни на світовій арені та сприяють посиленню міжнародної підтримки в цей складний час. Аналіз згаданих виставок підкреслює різноманітність та глибину підходів до представлення української дійсності. «Україна – розп'яття» оголює жахливі наслідки російської агресії, занурюючи глядачів у атмосферу болю та страждань. «Відродження у час війни. Луганськ. Переміщений музей» демонструє незламність духу та прагнення до збереження культурної спадщини навіть в умовах окупації та вимушеної евакуації. «Перехрестя: 1000 років спільної історії Швеції та України» розкриває давні зв'язки та спільні цінності двох народів, підкреслюючи єдність у боротьбі за свободу. Виставки використовують різні теми, сюжети та наративи для

представлення образу України. Але незважаючи на різницю, всі три експозиції об'єднують емоційна наповненість.

Культура – це те, за що ми боремося у цій війні, і те, що згодом допоможе нам відновитися. На відміну від європейських музеїв, музеї України перетворилися на шелтери, гуманітарні центри та бомбосховища. Наші музейники змушені вивозити та ховати колекції, бо ворог прицільно б'є по культурних інституціях, намагаючись стерти нашу історію та національну ідентичність. До того ж, світ ще не чув історій, коли під час війни музейники втрачають і відроджують свій музей на іншому кінці своєї країни. Тож такі проекти демонструють професійну гідність українських фахівців, дають платформу для обміну досвідом. Зважаючи на це, виставки, присвячені репрезентації України, є ефективним інструментом культурної дипломатії. Культурна дипломатія – те, що дає видимість Україні та війні, те, що додає нашій країні суб'єктності та залишає в новинах та обговореннях не як країну страждання, а як країну з довжелезною унікальною історією та самобутньою культурою, яку століттями крала й привласнювала росія. Важливо, щоб подібні виставкові проекти продовжували організовуватися в Україні та за кордоном. Це допоможе зберегти пам'ять про жертв війни, популяризувати українську культуру та здобути перемогу в інформаційній війні.

Бібліографічні посилання

1. Національний музей історії України у Другій світовій війні. URL: <https://warmuseum.kyiv.ua/> (Дата звернення: 10. 03. 2024).
2. The Swedish Army Museum. URL: <https://armemuseum.se/> (Дата звернення: 10.03.2024).
3. Université de Genève. URL: <https://www.unige.ch/> (Дата звернення: 12. 03. 2024).
4. Суспільне Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/> (дата звернення: 12.03.2024).
5. Інформаційне агентство Міністерства оборони України АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/> (Дата звернення: 12. 03. 2024).
6. «Обпалені хрести, знищені ікони й підбита ворожа техніка» - виставка «Україна. Розп'яття» показує реалії війни. Gazeta.ua. URL: <https://gazeta.ua/articles/culture/> (дата звернення: 12.03.2024).
7. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <https://mcip.gov.ua> (Дата звернення: 12. 03. 2024)

Секція 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ДИСКУРСІ

УДК 94:343.622](4+477)"17"

**Ставлення суспільства до дітозгубництва:
українській та європейській досвід XVIII ст.**

**Societal Attitudes Towards Infanticide: Ukrainian and
European Experiences of the Eighteenth Century**

Oksana ZARYCHANSKA

*4nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
zarichanskayaoksana02@gmail.com*

Оксана ЗАРИЧАНСЬКА

*студентка 4 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
zarichanskayaoksana02@gmail.com*

Постановка проблеми. Питання поширеності дітозгубництва і його контекстів у ранньомодерному суспільстві є однією із найважливіших проблем соціальної історії дитинства, жіноцтва, сімейних стосунків. Аналіз поширеності і причин вказаного явища в українському та європейському соціумах XVIII ст., а також ставлення до нього суспільства допомагає краще зрозуміти соціальні контексти доби.

Мета цієї розвідки – проаналізувати стан вивчення поданого питання у вітчизняній та європейській історіографії; виокремити спільні та відмінні риси соціальної обумовленості та законодавчої регламентації означеного правопорушення.

Виклад матеріалу. Інфантицид (йдеться саме про новонароджених дітей) був частим правопорушенням в ранньомодерному суспільстві як українських територій, так і Європи. Необхідність дослідження проблеми дітозгубництва полягає у потребі розуміння соціальних мотивів і умов, які призводили до поширення цього явища та його наслідків. Не менш важливим є аналіз ставлення суспільства до вказаного делікту. Слід відзначити, що ставлення суспільства до дітозгубництва і дітозгубниць рідко корелювалося з розумінням цінності дитини і її життя. Головними в оціночих судженнях соціуму ставали особа жінки-правопорушниці і сам факт злочину. Питання дітозгубництва різною мірою досліджено в європейській, а також українській історіографії, як в правовому, так і в етнографічному розрізі. І європейська, і українська історіографії містять

свідчення про фольклорні або літературні згадки про інфантицид [1]. Загалом тема дітозгубництва періоду XVIII ст. є більшою мірою дослідженою в західно-європейській історіографії (англійській, ірландській, німецькій), що зумовлено в першу чергу розвиненими студіями соціальної історії і актуальністю поданого питання. Література Центральної Європи, присвячена поданій проблематиці, торкається переважно періоду XIX–XX ст.

Проблема ставлення до дітозгубництва в українському суспільстві перегукується з європейським контекстом поданого питання на сусідніх з Україною теренах. В. Гнатюк свого часу зазначав, що варіації пісні по покритку, що топить свою дитину, існували і в чесько-словацьких, і в словенських, і білоруських, і польських, і в німецьких, і в угорських варіантах [1, с. 5, 27]. Іншим фактором впливу була правова регуляція на українських землях, де діяв Литовський статут 1588 р. [5], що також розповсюджувався частково на території сучасних Литви, Польщі, Білорусі. Тож логічним буде припущення, що спільними були не тільки соціальна зумовленість поширеності дітозгубництва, але і правова регуляція питання, яка безпосередньо впливала на сприйняття суспільством XVIII ст. цього явища, як висвітлено в етнографічних нарисах О. Левицького.

Не зважаючи на відмінні правові та соціальні умови, порівняння українського і західноєвропейського контекстів дає можливість виявити чимало спільних рис, які характеризують добу, і соціальні трансформації періоду. Так, проаналізувавши праці В. Маслійчука і Дж. Келлі, можна зробити висновок, що і в Західній, і в Східній Європі головною причиною поширення дітозгубництва немовляти після народження були соціальні фактори: становище жінки, що народжувала поза шлюбом, сприйняття суспільством незаконнародженої дитини. Також порівняння дозволяє робити висновок про появу певних змін наприкінці XVIII ст. На українських землях це відобразилося у зміні системи покарань на користь пом'якшення [3, с. 64, 72-73 2, с. 366], у європейських країнах спостерігалось зменшення кількості судових процесів [4, с. 24]. Вірогідно, право і суспільства різних країн у вказаний період стали дещо лояльнішими до становища жінок-покриток і, власне, самого інфантициду. Були, однак, і суттєві відмінності, які полягали в урбанізаційному факторі. У Європі більшість справ стосувалася великих міст, в той час як на теренах України такі судові справи найчастіше фіксувалися у селах та містечках. Схожою виявилася і тенденція використання застарілих правових норм: Третього Литовського статуту для України, або норм британського законодавства, розроблених в 1624 р. [4, с. 6]. На думку В. Маслійчука, зміна норм законодавства наприкінці XVIII ст. була зумовлена в тому числі прагненням влади Російської імперії наслідувати західно-європейські правові тенденції [3, с. 71], які на той момент також починають

змінюватися під впливом просвітництва, що додає до порівняльного контексту інший розріз зазначеної проблеми.

Висновки. Дослідження явища дітозгубництва і його контекстів наразі знаходиться на зародковому етапі. Втім, наявні праці вже дозволяють робити певні висновки.

Аналіз причин дітозгубництва і ставлення суспільства до нього дозволяє робити висновки про те, що в основі поширення цього явища як в Україні, та і в Європі загалом, лежали соціальні фактори, такі як становище жінки, сприйняття суспільством незаконнароджених дітей, культура статевого і шлюбних стосунків. Загалом, XVIII ст. є надзвичайно важливим для вивчення явища дітозгубництва через значні юридичні і соціальні трансформації, що мали місце в другій половині століття і значною мірою повпливали не тільки на зміну сприйняття суспільством жінки і дитинства, але й дозволили створити необхідні соціальні умови для зменшення масштабів зазначеного явища.

Бібліографічні посилання

1. Гнатюк В. [М.] Пісня про покритку, що втопила дитину. Львів: Накладом Т-ва ім. Шевченка. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка, 1919. 144 с.
2. Левицький О. Очерки старинного быта Волыни и Украины. II. Матери-преступницы. «Киевская старина», 1889. № 11. С. 350–368.
3. Маслійчук В. Дітозгубництво на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2008. 128 с.
4. Kelly J. Infanticide in eighteenth-century Ireland. *Irish Economic and Social History*, Vol. 19 1992. P. 5–26. URL: <https://www.jstor.org/stable/24341845> (Дата звернення: 27. 03. 2024).

УДК 94(474.5)"18"

**Роль руху книгонош у Литовському національному відродженні
другої половини XIX ст.**

**The Role of the Booksellers' Movement in the Lithuanian National Revival
During the Second Half of the 19th Century**

Катерина ДІРЯВКА

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
katediryavka2018@gmail.com*

Kateryna DIRIAVKA

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
katediryavka2018@gmail.com*

Постановка проблеми. XIX століття позначилося розвитком національних рухів, які набули особливого поширення серед народів російської імперії. Литовський національний рух став засобом опору російській асиміляційній політиці. Велику роль у цьому зіграли книгоноші, які стали на захист збереження литовської мови та культури.

Мета цієї доповіді – розкрити роль руху книгонош у відродженні литовської національної ідентичності в другій половині XIX ст. та підкреслити його значення для суспільства й культурного розвитку Литви.

Виклад матеріалу. Після польського повстання 1863–1864 рр., участь у якому взяли й литовці, російська влада ввела заборону на офіційне вживання назв Польщі та Литви, закрито всі католицькі монастирі та парафіяльні школи. У Віленській губернії навчання в школах литовською мовою було повністю заборонено. Влада вилучала всі книги й газети, написані литовською мовою, вводилася заборона й на використання латиниці.

За допомогою цих заходів царський уряд прагнув запобігти збереженню та поширенню антиросійських настроїв серед польського і литовського населення, а в перспективі – русифікувати його, інтегрувати поляків і литовців до складу російської нації за допомогою затвердження відмови від латинського алфавіту, національних мов і поступового переходу в православну віру.

Однак, антиросійські настрої в Литві зберігалися. Намір влади замінити в литовській писемності традиційну литовську абетку кирилицею провалився. Єпископ М. Валанчус, збагнувши задуми влади, поширив серед священників думку, що читати такі книжки, нав'язувані владою, католикові грішно. Тому їх практично ніхто й не читав. Оскільки не було читачів, влада таких книжок за 40 років видала лише 60 [1, с. 194].

Ініціатором організації масового друку видань литовською мовою та розповсюдження їх у Литві став Жемайтійський згаданий єпископ М. Валанчюс, який у 1867 р. переслав у Тільзит ксьондзу Йонасу Заберману гроші на відкриття друкарні та тексти литовською мовою [5, с. 28]. Таким чином, закликавши не приймати нав'язуваних владою книжок, єпископ таємно організував друкування литовських видань традиційним (латинським) шрифтом у Східній Пруссії та їхнє нелегальне поширення в Литві.

З території Східної Пруссії до Литви литовську літературу доправляли контрабандним шляхом. Доставкою заборонених книг займалася особлива група «контрабандистів» – книгоноші. Книгоноші поширювали книги литовською мовою: ходили від хутору до хутору, де їх ховали, годували. Все це тривало до 1904 р. [4].

За сучасними оцінками, у 1860-х роках на території Литовського князівства працювало кілька десятків тисяч книгонош. Праця їх була важка й небезпечна (багатьох по дорозі намагалися вбити чи пограбувати), іноді їм доводилося за сезон пройти пішки з коробом на спині тисячі верст. Рух книгонош став важливою частиною боротьби за збереження власної самобутності й складовою частиною литовського національно-визвольного руху другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Національний рух, що зароджувався, прагнув дистанціюватися як від польських, так і російських впливів, а вживання литовської мови розглядалося як важливий аспект цього руху.

Для видання забороненої литовської літератури обиралися друкарні, що перебували в географічно близьких місцевостях [5, с.38].

Знаходилися люди, які нелегально провозили ці книги на територію російської імперії. Жителі прикордоння у Великій і Малій Литві, які добре знали місцевість і прогалини в охороні кордону, ставали найкращими помічниками книгонош: допомагали їм перейти кордон і пронести книги з прикордонної зони. Пронесені через кордон книги ховали в потрібному місці, найчастіше за першою прикордонною смугою. Звідси їх вивозив уже сам книгоноша [4].

Потім книги роздавалися іншим книгоношам-розповсюдjuвачам. Останні обов'язково займалися яким-небудь ще видом діяльності або ремеслом, бо не могли прожити, займаючись тільки книготоргівлею. Крім того, потрібно було мати якесь прикриття, щоб виправдати відносини з різними невідомими і маловідомими людьми. Треба відзначити, що для книгонош це заняття було ризикове й малопробуткове. Окрім цього, у «контрабандному товарі» переважали майже виключно релігійні видання. З часом, ситуація почала змінюватись. З'явилися, а потім почали домінувати, видання, в яких були вміщені національні постулати [2].

Перші «справи» на книгонош були заведені в 1865 р. Владою не припускалось, щоб заборона викличе такого роду масовий опір литовців, тож спочатку не

знала, що робити із затриманими контрабандистами. З 1870 р., після скасування військового стану, людей, помічених у розповсюдженні литовських книг із латинською печаткою, за наказом генерал-губернатора штрафували. Частина справ передавалася на розгляд повітових судів, з 1883 р. – окружних судів [5, с. 404].

У випадках, коли серед конфіскованих у книгонош та зберігачів литовського друку не було антиурядових видань, а у затриманих забирали лише релігійну літературу, поради щодо сільського господарства чи художні твори, процедура визначення провини була простішою, а покарання – більш поміркованими. Царська влада виплачувала прикордонникам спеціальні премії [5, с. 298]. Викриті книгоноші каралися [1, с. 198].

Проти книгонош боролися не лише російські офіційні особи, а й німецькі. Так, за сприяння людей, які переслідували книгонош, та пруської поліції шестеро переносників було схоплено та передано російській стороні [2]. За всі роки заборони на друк царська влада зловила близько 3000 книгонош, покарано було 2000.

Заборону на литовський друк латиницею було знято лише у 1904 р. Рух книгонош, у якому брали участь переважно селяни, став важливим елементом боротьби за збереження національної самобутності та складовою литовського національно-визвольного руху другої половини XIX – початку XX ст.

Висновки. Рух книгонош відіграв важливу роль у збереженні литовської мови та культури під час заборони російською владою друку видань латиницею. Книгоноші поширювали книги та газети серед населення, використовуючи різні прикриття, такі як роздрібна торгівля у костелах чи відправлення пошти з-за кордону. Попри кримінальне переслідування та високі штрафи, вони продовжували свою діяльність, що свідчить про стійкість і важливість цього руху для литовського національно-визвольного руху. Заборона на друк латиницею була скасована лише у 1904 р., але рух книгонош залишався важливим елементом національної самосвідомості та боротьби за свободу ідентичності в Литві.

Бібліографічні посилання

1. Історія Литви кожному / Алфредас Бумблаускас [та ін.] ; наук. ред. укр. вид. Володимир Поліщук ; [пер. з лит. В. Кулініч ; ред. пер. Ю. Григор'єв]. Київ : Балтія Друк, 2018. 422 с.
2. Литовський національний рух Паневежиса. URL: https://sekunde.lt.translate.google.com/leidinys/paneveziobalsas/panevezio-lietuviu-tautinis-judejimas/?x_tr_sl=lt&x_tr_tl=uk&x_tr_hl=uk&x_tr_pto=sc (Дата звернення: 12.12.2023).
3. Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai, 1864–1904: довідник (упорядник Бенямін Калушкявічюс, Казіс Місіюс). Вільнюс: Diemedios Leidykla, 2004. 670 с.
4. Lithuanian book smugglers and clandestine village teachers (1864–1904). URL: <https://www.geni.com/projects/Lithuanian-book-smugglers-and-clandestine-village-teachers-1864-1904/1154739> (Дата звернення: 12.12.2023).
5. Stepukonienė Inga. Knygnešiai ir knygnešystė Pakaunės krašte (monografija). Kaunas: Eurispaua, 2020. 552 p.

УДК 94(477)"1918"

**Західноукраїнське питання в зовнішній політиці
Української Держави**

**The Issue of Western Ukraine in the Foreign Policy of the
Ukrainian State**

Владислав СВИДОВСЬКИЙ

*студент 4 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
orleanj603@gmail.com*

Vladislav SVIDOVSKIY

*4th year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
orleanj603@gmail.com*

Постановка проблеми. Західноукраїнське питання посідає ключове місце в зовнішній політиці Української Держави, враховуючи історичні, культурні та політичні аспекти, які впливали на її відносини із сусідніми країнами. Визначення та захист національних інтересів у цьому регіоні вимагає складного балансування між зовнішньополітичними зобов'язаннями та внутрішньо національними очікуваннями.

Мета цієї доповіді полягає в аналізі впливу західноукраїнського питання на зовнішню політику Української Держави та розробці стратегій з будівництвом відносин з Австро-Угорщиною, Польщею (з часу проголошення 11 листопада 1918 р.) та Румунією.

Виклад матеріалу. З приходом до влади П. Скоропадського зовнішня політика України набула нового імпульсу: створюються вітчизняні консульські установи в нових державах світу; попри тісні дипломатичні зв'язки з Центральними державами, що залишилися у спадок від УНР, робляться спроби налагодити контакти з державами Антанти; триває визнання нових державних утворень, зокрема так званих «периферійних держав», які виникли по периметру кордонів колишньої Російської та Австро-Угорської імперій. Одним з аспектів зовнішньої політики Української Держави стає західний вектор.

На початку ХХ століття Галичина, Закарпаття, Північна Буковина – землі, які традиційно в історіографії відносять до регіону Західна Україна, перебували у складі Австро-Угорської імперії, проте Перша світова війна змінила баланс сил в Європі. Династія Габсбургів не втримала імперію від розпаду, й регіони з українцями, які їх населяли, опинилися в різних адміністративних кордонах: Закарпаття було включено до Чехословаччини, Галичина окупована Польською

Республікою, Північна Буковина Румунією. Звісно, в політичних та дипломатичних колах названих держав, включення українських регіонів подавалося як цілком законна справедлива дія й про окупацію чи будь які порушення прав представників українського народу воліли не згадувати, хоч деякий розголос про несправедливість проривався через публічну інформацію або по лінії дипломатичних відомств іноземних держав.

У період існування Української Держави (квітень – грудень 1918 р.) за правління гетьмана Павла Скоропадського відбулася спроба запровадити зовнішню політику, в основу якої була покладена ідея об'єднання народу в рамках єдиної соборної держави – іредентизм, яка проявлялася в мобілізації населення та вітчизняної еліти (політики, дипломати, діячі культури та ін.) як самої Української Держави, так і в тих регіонах, які перебували під контролем сусідніх держав (Австро-Угорщина, Румунія, а також Польща і ЗУНР після їх проголошення). Водночас активізувалися спроби Гетьманату й на зовнішньополітичному полі добитися поступок з боку повернення втрачених територій.

Українське дипломатичне відомство розуміло важливість економічної та військово-політичної підтримки Гетьманату Четвертим союзом, де Німецька імперія була домінуючою державою. Німеччина та Україна через міжнародне співробітництво прагнули досягти власних інтересів. 2 червня 1918 р. Німеччина офіційно визнала Українську Державу, в подальшому підтримуючи її незалежність, намагалася втримати її в орбіті своїх впливів. П. Скоропадський натомість прагнув використати силу і вплив Німеччини, що їх остання все ще зберігала на сході Європи, для зміцнення української державності та її захисту від можливої зовнішньої агресії. На думку голови закордонного відомства Дмитра Дорошенка, використовуючи «поміч Німеччини (як найсильнішої з держав, що підписали Брестський мир), доки це нам буде потрібно, старатись якомога швидше стати на власні ноги й тоді вийти з-під опіки Німеччини ... і визволитися від присутності на українській території австро-угорських військ...» [1, с. 125].

Вирішити питання приналежності Галичини, Закарпаття та Північної Буковини без Австро-Угорщини, до складу якої ці регіони відносилися, було неможливо. На жаль, стосунки Відня з Києвом не мали позитивної динаміки. Австро-угорські дипломати гальмували дипломатичні проекти, тому недаремно Д. Дорошенко називав ці відносини «шлюбом без любові» [1, с. 52]. Імперія Габсбургів визнала Українську Державу під примусом своїх союзників по Четвертому союзу та під тиском економічних та військово-політичних проблем: загроза тотального голоду, виснаженість війною. Тож Брестський договір 1918 р. зобов'язав Австро-Угорщину розділити Галичину на Східну та Західну (українську та польську) та приєднати до першої Буковину, утвердити окремий коронний край. За це імперія Габсбургів очікувала допомогу від України у

розв'язанні гуманітарної катастрофи, що насувалася на державу, й яка могла привести до її розпаду, революційних вибухів. Тож поставки продовольства для населення та сировини для промисловості за незначні поступки в адміністративно-територіальному поділі, – результат Брестського миру для Австро-Угорщини. Проте, затримки постачання з боку України надали підстави віденському уряду порушувати питання про перегляд умов Брестського договору [1 с. 126]. Відень уникав передачі Україні Холмщини та Підляшшя, що було обумовлено мирним договором у Бресті, й відмовлявся виконати таємні положення Брестського миру щодо розмежування у Східній Галичині.

До того ж мав місце тиск польських політиків на австро-угорський уряд, що призвело до офіційної ануляції таємних брестських домовленості 20 липня 1918 р., після чого ще довго зволікав з ратифікацією мирного договору й, зрештою, взагалі відмовився від неї. Уряд Скоропадського висловив свій протест, але змінити ситуації не зміг. Восени 1918 р. представники Української Держави спробували скористатися розпадом Австро-Угорщини, перебираючи владу у її провінціях, де переважали українці, однак внутрішні проблеми та падіння Гетьманату не сприяли реалізації зовнішньополітичних проєктів.

Не були результативними відносини Гетьманату з Польщею. На стадії встановлення відносин у жовтні 1918 р. можна вести мову про певний успіх – започатковано відносини між Українською Державою і Польською Республікою, гетьману вручені вірчі грамоти польського надзвичайного посланника С. Ваньковича та було ухвалено постанову про створення українського диппредставництва у Варшаві (посол О. Карпинський до обов'язків приступити не встиг). Однак осердям українсько-польських відносин було питання встановлення українсько-польського кордону, де обидві сторони претендували на Холмщину й мали різні підходи щодо статусу Східної Галичини [4]. Активізація польських військових в Холмщині, Підляшші, навіть в Західній Волині викликала дипломатичний протест Києва, проте політична криза листопада – грудня 1918 р. в Україні та падіння влади гетьмана не дала можливості здійснити більш дієві кроки по захисту національних інтересів у протиборстві з поляками чи у підтримці ЗУНР.

Складними були взаємини між Румунією та Українською Державою навколо земель Південної Бессарабії та Північної Буковини. За правління Скоропадського українські дипломати проводили наступальну зовнішню політику у взаєминах з Румунією, про що свідчила наприклад «митна війна» травня – серпня 1918 р. На той момент економічний тиск був успішним, і в результаті налагодилися українсько-румунські дипломатичні взаємини та економічне співробітництво. А вирішення бессарабського питання, що на той час відповідало інтересам Києва, було відкладене до кінця світової війни. Проте восени 1918 р.

змінилася ситуація не на користь Києва. Завершилася світова війна перемогою Антанти (Румунія була її союзницею), з якою Українська Держава прагнула встановити дипломатичні контакти, тож в цих умовах на румунів зайвий раз не натиснеш. А політична криза осені 1918 р. та падіння гетьманської влади створило сприятливу ситуацію для Румунії, яка анексувала Бессарабію та Буковину [2]

Висновки. Підсумовуючи політику Скоропадського та його уряду, варто відзначити, що Українська Держава встановила дипломатичні зносини з країнами-сусідами. З Австро-Угорщиною були складні відносини, позаяк послі та політики не поспішали вирішувати питання з приєднанням Галичини до України. До питання Закарпаття справа не дійшла. Воно вирішилось у 1919 році після приєднання Закарпаття до складу Чехословаччини внаслідок Сен-Жерменського мирного договору. Було встановлено контакти з польським урядом заради вирішення Холмського питання, однак, внаслідок програної війни Німеччиною було проголошено державу на чолі з Юзефом Пілсудським, який розпочав боротьбу за Холмщину та Галичину. Румунія стояла на тому, щоб залишити українські території у своєму складі.

Бібліографічні посилання

1. Дорошенко Д. Мої спомини про моє недавнє минуле (1914–1920 рр.). Мюнхен: вид. «Українське видавництво», 1969.
2. Антонишин, А. П. Політичний статус Хотинського повіту в добу національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. *Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження: тези доповідей XXI Вінницької наукової історико-краєзнавчої конференції*. Вінниця, 2007. С. 203–205
3. Галушко К., Терещенко Ю., Гирич І. та ін. Українська Держава – жорсткі уроки. Павло Скоропадський. Погляд через 100 років. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 336 с
4. Матвієнко В. Українська дипломатія 1917–1921 років на теренах постімперської Росії. Київ: Вид-во Київського університету, 2002.

УДК 94(477)"1919/1924"

**Нищення демократичних здобутків національно-визвольних змагань
України більшовиками в 1919–1924 роках**

**Destruction of Democratic Achievements from Ukraine's National Liberation
Struggle by the Bolsheviks (1919–1924)**

Анастасія ШУМСЬКА

*студентка 2 курсу факультету історії та міжнародних відносин,
Запорізький національний університет
nastyashymska@gmail.com*

Anastasiia SHUMSKA

*2nd year student of the Faculty of History and International Relations,
Zaporizhzhia National University
nastyashymska@gmail.com*

Постанова проблеми. Порівняльний аналіз дієвості воєнних, політичних та ідеологічних прийомів у боротьбі за владу дозволяє показати унікальність більшовицької геополітичної доктрини як терористичної за суттю і демагогічної за формою.

Мета цієї доповіді – показати той факт, що для більшовизму влада, панування, важили набагато більше, ніж благородні революційні гасла соціальної справедливості чи права націй на самовизначення.

Виклад матеріалу. У період національно-визвольних змагань у політичному середовищі України загалом нараховувалось приблизно 20 політичних партій та організацій різних ідеологічних напрямів (переважно соціалістичного, але також ліберально-демократичного і націоналістичного). Але з приходом до влади більшовиків політичне різноманіття зникає.

Більшовики, розуміючи власну неспроможність перемогти на полі парламентської демократії, вдаються до політики утвердження однопартійної системи, спочатку в рамках усього суспільства, а потім і всередині своєї партії.

Для досягнення цілей було застосовано відвертий терор. В 1918–1920 рр. найбільш широко було використано методи фізичного знищення, насильство проти політичних опонентів, масові розстріли, арешти, ув'язнення, взяття заручників, депортації [1, с. 78–157].

Активно використовувався ВУЧК, в червні 1919 року було створено спеціальний підрозділ секретного характеру, який займався збором інформації щодо політичних опонентів різних політичних партій: про внутрішній стан інших партій, особисті дані керівників, про той чи інший вплив партії на певну соціальну групу тощо. Вже у 1920-х кадровий склад налічував 12 000 осіб [2, с. 173].

З початком 1920-х років було змінено тактику на проведення судових процесів проти керівників політичних партій, наприклад публічні судові процеси над

представниками меншовиків у 1920 р., українських есерів у 1921, членами УКП у 1923 тощо [1, с. 78–157].

Слід зауважити, що в українському політичному середовищі були партії, які підтримали комуністичний режим, наприклад такі як боротьбисти та борьбисти. Більшовики розуміли необхідність співпрацювати з національними партіями через політичні та соціальні причини, такі як реальна підтримка населенням цих партій, його протистояння радянській владі, відсутність власних кадрів [4, с.55]. З такими партіями більшовики провели хитрий маневр. Спочатку створили Всеукраїнським для контролю над національними партіями. Надалі було сформована партія УКП, вона була при нагоді більшовикам, які відчували проблеми з підтримкою широких мас населення та кадрами у власній партії. Але вже 1925 році, коли більшовицька влада впевнено стояла на ногах, почався політичний наступ на існуючі партії. Під тиском ДПУ укапісти були вимушені були самоліквідуватись [4, с.53].

Більшовицький апарат пропаганди повністю знищив такий демократичний здобуток, як свободу слова, всі видавництва преси були заборонені, друкувались газети тільки «корисні та правильні» для суспільства, на думку правлячої партії. Навіть назви газет вже багато говорять про тип публікацій: «Більшовик»; «Коммунист»; «Сільська комуна»; «Пролетарская мысль» тощо [3 с. 234]. В них поміщалися наклепи на УНР, прославлення більшовиків, нав'язування комуністичної доктрини, залякування тощо. Відсутність альтернативних джерел інформації негативно впливало на розвиток національного руху, стан критичного мислення населення [3 с. 239].

Проте, в Україні більшовики все ж йшли на поступки. Щоб не втратити вплив на маси, більшовицька партія залишила шкільне навчання національною мовою. Також після довгих перемовин Президія ЦВК СРСР ухвалила постанову «Про кордони УСРР з РСФРР і БСРР» [4 с.8]. Самий факт визнання території під відповідальністю уряду УСРР був серйозною поступкою.

Висновки. Для нищення системи багатопартійності та встановлення однопартійної диктатури більшовики використовували методи як відкритих репресій проти опонентів, заборону альтернативної думки в пресі, так і демагогію.

Бібліографічні посилання

1. Білошицький С.В. Формування однопартійної системи в Україні: передумови, форми і методи (1917 – перша половина 20-х рр.): Дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2001. 344 с.
2. Подкур Р. Ю. Органи державної безпеки у становленні однопартійної системи в Україні на початку 1920-х рр. (на матеріалах Подільського та Полтавського губвідділів ВЧК – ГПУ). *Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Зб. ст.* Київ : Інститут історії України НАН України, 2006. Вип.33. С.120–138.
3. Рудий Г. Формування інформаційно-пропагандистського потенціалу київської преси 1918–1920 років як чинник становлення більшовицького режиму в Україні. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика.* 2016. Вип.21. С.229–242.
4. Ташкова Ю. К. Встановлення однопартійного режиму в Україні (1917–1925 рр.). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія».* Сер.: Історичні науки. 2009. Т.100. Вип. 87. С.51–55

Українська демонологія в українському поетичному кіно

Ukrainian demonology in Ukrainian poetic cinema

Євгеній ЧЕТВЕРТАК

*студент 1 курсу магістратури
факультету історії та міжнародних відносин,
Запорізький національний університет
eugenelf757@gmail.com*

Yevhenii CHETVERTAK

*1st year master's student
at the Faculty of History and International Relations,
Zaporizhzhia National University
eugenelf757@gmail.com*

Постановка проблеми. Демонологічні образи є важливою частиною людського світосприйняття й візуалізації уявних міфологічних форм, складовою пізнання світу, що тісно пов'язано з розвитком історичної пам'яті та ментальності.

Мета цієї доповіді – аналіз візуалізації образів українського демонологічного світу в українському поетичному кіно.

Виклад матеріалу. Кінематографічна візуалізація уявних міфологічних форм української демонології стала потужним засобом формування світосприйняття наших сучасників та елементом нашої історичної пам'яті, адже візуальні образи значно яскравіше та «життєвіше» транслюють уявлення минулого в сучасний світ та впливають на формування сучасних уявлень про минуле.

Фільм «Тіні забутих предків» (1965), знятий режисером С. Параджановим на основі повісті М. Коцюбинського, став одним із найперших прикладів втілення міфічних істот української демонології на екрані [5]. Візуально на екрані ми бачимо лише мавку: у міфології це душі померлих дітей та незайманих дівчат. Описуються як вродливі молоді дівчата, високого зросту, з довгим заплетеним з квітами волоссям. Одяг мають тонкий та прозорий. Жертвами мавка обирає гарних парубків, а коли хлопець вподобає її, заводить з ним танець, під час якого може залоскотати до смерті [2, с. 285]. У фільмі ми бачимо близький до цього опису образ Марічки, яка знайшла свою смерть у бурхливому потоці ріки і стала мавкою. Виглядає вона як жива, але дуже бліда, з довгим чорним волоссям без квіток, у довгій, білій, майже прозорій сорочці: як у легендах вона кличе свого Іванка до лісу, де той гине від її дотику. Серед головних персонажів – мольфар, який хоча і не є міфічною істотою, але є

важливим персонажем фольклору, пов'язана з природою людина, наділена магічними вміннями для боротьби зі злом. Ми бачимо образ могутнього мольфара, якого бояться люди, але який потрібен їм у скрутну хвилину – цей образ відповідає джерелу [2, с. 321]. Також, в одній зі сцен ми чуємо невидиму сокиру, яка десь у лісі рубає дерева й лякає малих Івана та Марічку – це останнє втілення демонічного світу Карпат у даному фільмі.

Наступний зразок поетичного кіно, що містить елементи демонологічної культури, фільм «Вечір на Івана Купала» [1]. Заснований на повісті М. Гоголя та перенесений на екран Ю. Ілленком фільм демонструє нам 3 демонологічних образи: чорта, відьму та привида. Чорта зображений як мандрівний козак, у козацькому червоному одязі, має червону, згорілу шкіру та говорить глибоким грубим голосом – завжди з'являється з гучним реготом, кличе усіх місцевих до гулянь, купляє всім горілку та обертає людей проти місцевого священника. Чорт підписує угоду з головним героєм, щоб той знайшов йому цвіт папороті, за що обіцяє купу золота. З опису ми бачимо такого собі диявольського спокусника. Образ чорта у українській міфології змінився під впливом християнства: з людини, жерця Чорнобога, наділеної великою магічною силою, на злого духа, який може набувати людської подоби з деякими зооморфними рисами, та спокушати людей до зла та гріху [2, с. 591]. Наступний образ це відьма, постає вона у трьох іпостасях, демонструючи нам свою здібність до перетілювання: у вигляді чорної свині, молоді дівчини та старої. Вона завжди одягнена в чорне або зовсім без одягу. Прибуває до села разом із чортом і знаходиться біля нього. Відьма – один із головних персонажів нижчої демонології, і, як і чорт, відьма також зазнала впливу християнства. Саме слово «відьма» може походити від слова «відати», людина, до якої час від часу зверталися за порадою або допомогою, але разом з тим і боялися за обізнаність, створюючи ореол зв'язку з темними силами [2, с. 70].

Ще один образ – привид убитого головним героєм Івася, який являється своєму вбивці. Виглядає як жива, але дуже бліда людина. За повір'ями, привидом стає померлий не своєю смертю грішник, привид з'являється зазвичай ночами на кладовищі, похоронах та далеких дорогах, може набувати образу невеликої тварини [2, с. 394].

«Пропала грамота» режисера Б. Івченка заснована на однойменній повісті М. Гоголя [4]. Тут ми бачимо два знайомих нам образи – чорта та відьму, а також диявола. Чортів у цій стрічці багато, але виділяється з них один, добрий чорт, який допомагає козакам, але не втрачає нагоди спробувати виторгувати в них душу. Виглядає як звичайна людина, інші ж чорти – у жилетах, з хвостами та ріжками, з ними і відьми – молоді дівчата у білих сорочках, що танцюють з ними, також виділяється одна, що намагається виманити або виграти в карти душу

козаків. Диявол постає ж як головний демон, що керує чортами, сам він висідає на палаючому троні зі старого дерева, а виглядає як сіра та лиса людина. У міфології диявол чисто християнський концепт, протиставлення богу та віддзеркалення зла, тому його образ є достатньо складним у відтворенні [2, с. 148].

Висновки. Представники українського поетичного кіно є одними з першопроходців перенесення українського демонологічного світу на екран, їх спадщина сприяла майбутній популяризації та збереженню української національної культури, виносячи на екрани візуальні образи сюжетів українського фольклору.

Бібліографічні посилання

1. Вечір на Івана Купала / Художній фільм / Кіностудія ім. О. П. Довженка 1968. Режисер Ю. Ілленко.
2. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ : Либідь, 2002. 662 с.
3. Нариси з історії кіномистецтва України. Київ : Інтертехнологія, 2006. 862 с.
4. Пропала грамота / Художній фільм / Кіностудія ім. О. П. Довженка 1972. Режисер Б. Івченко.
5. Тіні забутих предків / Художній фільм / Кіностудія ім. О. П. Довженка 1965. Режисер С. Параджанов.

УДК 94(477):321.01]"19"

**Вплив радянської політичної спадщини на
формування державотворчої культури України**

**The influence of the Soviet political heritage on the
formation of Ukraine's state-building culture**

Іван МИТРОФАНОВ

*студент 2 курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

[*imytrofanov1@gmail.com*](mailto:imytrofanov1@gmail.com)

Ivan MYTROFANOV

*2nd year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University*

[*imytrofanov1@gmail.com*](mailto:imytrofanov1@gmail.com)

Постановка проблеми. Проблемою українського суспільства пострадянського періоду є те, що розвиток суспільства, його трансформація не має чітко вивіреного вектору спрямованості та програми подальших політичних метаморфоз. Це пов'язано з іншою характерною рисою пострадянського періоду – відсутністю магістральної ідеологічної лінії. Інакше кажучи, на території після імперського «комуністичного» плацдарму утворився такий собі ідеологічний вакуум. З одного боку, це цілком зрозуміле явище, яке детермінується тимчасовою масовою розгубленістю після проголошення незалежності, розчаруванням та неприйняттям будь-чого, нав'язаного з боку керуючих ешелонів влади. Тим більше, що в Радянському Союзі ідеологічний плюралізм був просто відсутній як феномен. Тоді не існувало градації на «лівих», «правих», «лібералів», «консерваторів», «соціал-демократів», «християн-демократів», «зелених» тощо. Усі були або в лавах КПРС, або в кандидатах до неї, або просто безпартійними суб'єктами. Загальновідомо, що держава не може існувати без ідейного фундаменту, без сформованого політичного курсу, бо в протилежному випадку вона уподібнюється кораблю, який нікуди не пливе. Безумовно, фактори симпатизації та орієнтації на декларовані демократичні принципи та постулати, згідно з якими була утворена наша Конституція, виступають досить вагомими. Проте відносно молода держава на етапі свого становлення та національного відродження потребує чогось більш конкретного, ніж загальні норми верховного закону.

Мета даної доповіді полягає у комплексному аналізі та подальшій репрезентації генезису формування негативних аспектів української політичної культури, спричинених деструктивним впливом ідеологічних патернів радянської формації, до лона якої входили території сучасної незалежної України.

Виклад матеріалу. В якості преамбули слід наголосити, що у результаті багаторічної індоктринації народи радянського табору не знають власної достовірної докомуністичної історії; у пострадянський період декотрим із народів доводиться розв'язувати гостре мовне питання. Радянський Союз створив власну історію, яка базувалася не на реальності, не на досвіді попередніх поколінь, а на ідеологічній утопії. Тому тепер українцям так важко пригадати свою власну історію, віднайти справжніх національних героїв. А, як відомо, власний історичний міф і пантеон народних героїв є одними з компонентів у продукуванні монолітної національної ідеї. За допомогою вчених, політичних та громадських діячів українці намагаються відтворити цілісне уявлення про свою історію. Але поки що воно складається з дореволюційного, радянського й націоналістичного фрагментів, які досить важко структурувати та скомпіювати. Тим більше, що різні регіони України через історичні обставини дещо по-різному уявляють минуле своєї країни. Відповідна ситуація склалася з історичними постатями, які могли б слугувати авторитетами взірцями для резидентів суверенної України. В нашій державі досить важко знайти політичну постать, яка б більш-менш однозначно викликала позитивні емоції. Наприклад, фігури таких діячів як Євген Коновалець, Симон Петлюра, Степан Бандера, січові стрільці австро-угорської армії, навіть Богдан Хмельницький при детальному вивченні, на жаль, виявляються досить контрверсійними претендентами на бастион бездоганних та світлоносних національних героїв [1].

В якості однієї з панівних ознак пострадянського суспільства можна вважати те, що в процесі адаптації до реалій життя формується зовсім інший тип людей. Це вже не люди Радянського Союзу, але ще не люди України демократичної. Вони ще несуть на собі відбиток радянської епохи, але під дією зовнішніх обставин змінюються, і змінюються подеколи непомітно для себе. Як слушно зауважив С. Катаєв, «... після соціалізму наша країна не «повертається» до капіталізму, а формує зовсім новий тип суспільства». Але ж радянська політична культура цілком успішно перетнула кордон 1991 року. Політичні зміни та невідривно пов'язані з ними труднощі, у тому числі економічного характеру, були сприйняті більшістю населення без належного розуміння, підтримки, з дедалі більш негативним ставленням «...до неспроможності «центру» виконувати свої функції...». Таким чином, радянське пристосовництво проявлялося в очікуванні від влади здійснення «...функцій постачання, розподілу й координації» [1, с. 210].

В цілому, головною проблемою при становленні політичної культури незалежної України є все ж таки фактор гниття ран, утворених внаслідок досить тривалого перебування ностальгічних уламків пам'яті про минуле тоталітарне ярмо в громадській свідомості. На момент проголошення незалежності, український

суспільний конструкт складався зі зламаних соціальних шаблів, тобто на той момент панувала фактично безкласова, антистратифікаційна суспільна модель, з економікою, що становила не що інше, як напіврозвалену систему соціалістичного господарювання, зі старою, номенклатурою біля важелів влади, з політичною культурою тоталітарного типу, з відповідним рівнем масової політичної й правової свідомості. Зокрема, свідомість сучасних українців зберігала (особливо на початку 90-х років) і зберігає чимало стереотипів та міфів радянського минулого або новостворених, але тісно пов'язаних із цим минулим. Наприклад, стереотип про те, «як добре було тоді», «як погано тепер», «у всьому винні нові правителі», «скільки було дешевих матеріальних і соціальних благ», «про нас дбала держава», стан «безпорадності» і «безсилля» перед Заходом та інше. Після сліпої віри у «всемогутність партії на шляху до світлого майбутнього» не меншої популярності набула ідея, що чудове демократичне життя настане відразу після розправи з усім, що пов'язано з комунізмом, без особливих зусиль з боку суспільства[1].

Висновки. Отже, можна виокремити декілька стійких аспектів радянської епохи, які продовжують формувати політичну культуру України. Серед них – схильність до «зрівнялівки», колективізму, нехтування законом, конформізм, байдужість до громадянських прав і обов'язків, пасивність, наявність корупції серед політичних лідерів і державних службовців. Однак важливо зазначити, що ці залишки не обов'язково означають необхідність відповідальності за проблеми та раціоналізацію помилок пострадянської України. Існує тенденція відносити їх до комуністичної історії. Щоб здійснити зміни, дуже важливо мати чітке розуміння того, що потрібно змінити. Простіше кажучи, важливо мати мету. Для створення демократичного громадянського суспільства необхідно не лише оновити існуючі соціальні та політичні інститути, а й ефективно донести до людей намічену траєкторію розвитку держави. Можливо, завдяки такому підходу громадяни України приймуть нові цінності, орієнтири та цілі, усвідомивши, що статус-кво більше не є стійким і гостро потребує трансформації.

Бібліографічні посилання

1. Галактіонова І. Про роль «радянської спадщини» у формуванні політичної культури незалежної України. *Наукові записки Кієво-Могилянської академії*. Т. 22. Ч. II. Київ, 2003. С. 209-210. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/01bd4ca2-f65b-4989-81d9-323c33e1214e/content> (Дата звернення: 01. 04. 2024).

УДК 94:351.858](=161.2)

Переписування радянським режимом історії України як засіб впливу на формування національної ідентичності українців

The Soviet regime's rewriting of Ukraine's history as a means of influencing the formation of Ukrainian national identity

Вікторія ТИЩЕНКО

*студентка 2 курсу інженерно-технологічного факультету,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
10355677@student.dsau.dp.ua*

Viktoriia TYSHCHENKO

*2nd year student of the Faculty of Engineering and Technology,
Dnipro State Agrarian and Economic University
10355677@student.dsau.dp.ua*

Постановка проблеми. Наразі питання національної ідентичності для українців є особливо гострим. Пошуки та викриття інструментів впливу Радянського Союзу на формування ідентичності українців можуть слугувати способом усвідомлення ідеологічного тиску СРСР та можливістю дистанціювання від наслідків тоталітарного політичного режиму минулого в умовах сьогодення.

Мета цієї доповіді – висвітлити способи впливу радянського режиму на свідомість українського народу для розуміння процесів формування національної ідентичності українців.

Виклад матеріалу. Керівництво СРСР ставило за мету руйнування національної самосвідомості українців, зниження рівня патріотизму та відчуття гідності. Інструментами ідеологічної пропаганди уряд бажав створити світоглядно однорідне суспільство, де історія слугувала засобом виховання та підтримки лояльності до комуністичних ідей. Досягнення цих цілей впроваджувалось застосуванням низки стратегій.

1. *Зміна фактичних свідчень та підтасовування даних для підтримки комуністичної ідеології.* Применшення значущості, замовчування українських військових подвигів та компрометування національно-визвольної боротьби. Так, пропаганда намагалася створити образ ОУН-УПА як колабораціоністських організацій, що співпрацювали з нацистською партією Німеччини, що не відповідає дійсності, оскільки:

- ОУН була заснована у 1929 р., задовго до початку Другої світової війни, і мала на меті боротьбу за незалежність української держави. У 1941 р., коли Німеччина напала на СРСР, ОУН-УПА почали військову діяльність проти обох окупаційних режимів – нацистського та радянського.

- Німецькі окупаційні сили швидко виявили, що ОУН не є підконтрольною організацією, і розпочали репресії та пропаганду проти її членів. Зокрема, для їхньої дискредитації на території Волині та інших регіонів поширювалися німецькі листівки «Геть з ОУН! Геть з катами українського народу!», в яких членів організації висвітлювали як грабіжників та бандитів [1].

- Після війни ОУН і УПА продовжили боротьбу проти радянської окупації та за становлення незалежної української держави.

2. *Акцентування уваги на вигідних для Радянського Союзу подіях для приховування власних вагомих невдач та поразок.* За яскравими слоганами та гучними словами, тоталітарний режим намагався приховати справжню сутність подій. Такий інструмент впливу можна відстежити у висвітленні подій Другої Світової війни.

«Велика Вітчизняна війна» – вперше це словосполучення прозвучало у виступі Йосифа Сталіна по радіо 3 липня 1941 року: «Війну з фашистською Німеччиною не можна вважати війною звичайною. Вона є війною не тільки між двома арміями. Вона є разом з тим великою війною всього радянського народу проти німецько-фашистських військ. Метою цієї всенародної Вітчизняної війни проти фашистських поневолювачів є не тільки ліквідація небезпеки, що нависла над нашою країною, але й допомога всім народам Європи, що стогнуть під ігом німецького фашизму» [2]. Це звернення було проголошено на тлі факту про співпрацю комуністів та нацистів протягом 1939–1941 років. Для підтримки ідеологічного конструкта культу перемоги навмисно применшувалась роль ленд-лізу, значною мірою завдяки ресурсам якого Червоній Армії вдалось витримати напад збройних сил нацистської Німеччини. Також цілеспрямовано ігнорувалось застосування радянськими військами тактики «випаленої землі», коли знищувались всі об'єкти, які не було змоги евакуювати в ході відступу.

3. *Замовчування проблемних питань і подій, що наочно доводять тоталітарний характер політики СРСР та утискання національних інтересів України.* Історичні документи, які суперечили офіційній інформаційній політиці, підпадали під сувору цензуру, фальсифікувалися або знищувалися. Як приклад – спотворення та відсутність фіксації даних щодо дійсного масштабу наслідків штучного голоду 1932–1933 років.

Режим ставив за мету приховати факти, пов'язані з голодомором, щоб уникнути засудження своїх злочинів проти людяності. Одночасно з цим уряд намагався створити ілюзію успішності своєї економічної політики та безперебійного постачання харчових продуктів. При цьому офіційні статистичні дані щодо врожаїв та виробництва харчових продуктів підроблювалися для відповідності лінії пропаганди про розквіт колгоспного господарства. Тоді як насправді спостерігалась гостра нестача продовольства в регіонах України [3].

4. *Індоктринація через систему освіти та масові медіа*: шкільні підручники, університетська програма та мас-медіа були спрямовані на виховання українців у дусі радянської ідеології. Цьому додатково сприяв ретельний контроль книговидавничої діяльності, вилучення примірників «політично шкідливої» літератури мільйонними обсягами [4, с. 50-55].

Висновки. Шляхом маніпуляції фактами, приховуванням або спотворенням дійсної інформації радянський режим намагався замінити пам'ять про ключові історичні події, що не відповідали його ідеології. Методами цензури, замовчування, фальсифікації та підтасовування фактів радянська влада чинила спроби легітимізувати свої дії, підкреслюючи свої «сильні» сторони та «прогресивний» характер системи.

Бібліографічні посилання

1. Бах фон дем Е. Геть з ОУН! Геть з катами українського народу! *Електронний архів українського визвольного руху*. URL: <https://avr.org.ua/viewDoc/8750> (дата звернення: 01.05.2024).
2. Виступ І. В. Сталіна по радіо 3 липня 1941 р. *АУП – Академія Української преси*. URL: <https://aup.com.ua/upd/app1.pdf> (дата звернення: 01.05.2024).
3. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. *Архіви України*. URL: <https://old.archives.gov.ua/Sections/Famine/Publicat/Fam-Pyrig.php> (дата звернення: 01.05.2024).
4. Україна крізь віки. У 15-ти тт. Т. 13: Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи 1946–1980 рр. / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. Київ: Альтернативи, 1999. 304 с.

УДК 94:271.222(477)МП"1991/20"

Діяльність Московського патріархату на території України у часи незалежності

Activities of the Moscow Patriarchate in Ukraine During the Era of Independence

Павло ЛИСАК

*студент 1 курсу магістратури факультету історії та міжнародних відносин,
Запорізький національний університет
pavell007.pl@gmail.com*

Pavlo LYSAK

*1st year master's student at the Faculty of History and International Relations,
Zaporizhzhia National University
pavell007.pl@gmail.com*

Постановка проблеми. Московський патріархат став частиною впливу Російської Федерації проти України у сучасну війну. Тому важливо дізнатись історію розвитку цієї організації.

Мета цієї доповіді – аналіз діяльності московського патріархату в період незалежності.

Виклад матеріалу. Перед розвалом СРСР у 1991 році Руська православна церква (далі – РПЦ) фактично було монополістом релігійних послуг на території усієї держави. Єдиним винятком була Грузинська Православна Церква. Тобто к моменту незалежності України з християнських церков абсолютним монополістом була РПЦ. Відношення до України зводилось увесь час к окремії територіальній одиниці – Український екзархат. І єдине що відзначав цей факт тощо православ'я на території України підпорядковувалось іншій країні.

Такий статус тривав до 27 жовтня 1990 року, коли було утворено УПЦ, і більшість майна РПЦ була передано саме їй. Але тут виникла юридична проблема: статус УПЦ не був автокефальним, вона була церквою із широкою автономією. Цей статус не був раніше задокументований. Це призводить до того, що УПЦ вважається звичайним екзархатом, якому РПЦ дарувала право самоуправління. І документ про його утворення вигадував теперішній патріарх РПЦ [1].

Наприкінці 1991 року була спроба на чолі з Філаретом, тогочасним головою УПЦ, просити у Москви дозвіл на утворення автокефалії України, а потім перехід і до патріархату. А з 6 по 7 травня 1992 р. в Москві синод РПЦ вирішив відправити Філарета у відставку. Це призведе до того, що Філарет зі своїми прибічниками виходить зі складу УПЦ, а потім буде утворено УПЦ Київського патріархату.

Для вибору нового голови УПЦ відбулось зібрання у місті Харків з 26–27 травня 1992 р. Головою церкви був обраний Володимир Сабодан. Він буде

головою УПЦ до 2014 року. Володимир на той момент вже був учасником виборів на місце патріарха у 1990 р., де зайняв друге місце. А після смерті патріарха РПЦ він був одним з кандидатів на посаду патріарха у 2009 році.

Увесь час правління Володимира УПЦ займалась декількома справами. Зокрема це розширення церковної навчальної системи. Замість 4 семінарії було відкрито 16 [2]. Відбувалось збільшення церков, монастирів та єпархій. Налічувалось їх до повномасштабної війни 49. Також відбувалось масове рукопокладення архієреїв в УПЦ. Це викликало незадоволення в РПЦ, а особливо у патріарха Кирила, що призвело до заборони масового висвячення в Україні [4].

Після смерті Володимира 13 серпня 2014 р. було обрано нового голову УПЦ – Онуфрія Березовського.

З початку анексії Криму церкви УПЦ в Криму продовжували своє існування і підлеглість до УПЦ. Водночас на території ОРДЛО ситуація була більш складною: було багато ситуацій, коли представники УПЦ як співпрацювали з окупантами, так і (в меншій кількості) відмовлялися від цього. Також представники УПЦ могли притримуватись різних поглядів на ці події, бо були капелани, що йшли на фронт, а були й прибічники поглядів про зупинення війни. Так, наприклад, Онуфрій був противником АТО, але, одночасно, й відспівував загиблих воїнів ЗСУ.

Після утворення ПЦУ у 2018 р. УПЦ стабільно втрачає послідовників: так, у 2013 р. частка прихожан була 19,6 % серед усіх українців, в той час, як у 2020 р. частка складала 13,6 – 15 %. У той же, час число парафій складало: у 2013 р. – 12 574, а у 2020 р. – 12 374.

Після повномасштабного вторгнення у 2022 р. УПЦ почала вихід зі складу РПЦ, а 27 травня було проголошення про вихід з підлеглості РПЦ. У відповідь на це РПЦ оголосила про включення до свого складу митрополій у Криму і утворення власних адміністративних одиниць [3].

Висновки. Діяльність Московського патріархату супроводжувала значну частину історії України. Але з 2022 р. офіційно діяльність РПЦ на території України залишилась тільки на окупованих територіях.

Бібліографічні посилання

1. Архиерейский Собор Русской Православной Церкви. 25–27 октября 1990 г.
2. Духовні начальні заклади – Українська Православна Церква. Українська Православна Церква – Офіційна мережа сайтів. URL: <https://church.ua/duhovni-navchalni-zaklady/> (Дата звернення: 06.05.2024).
3. Постанова Собору Української Православної Церкви від 27 травня 2022 року – Українська Православна Церква. Українська Православна Церква. URL: <https://news.church.ua/2022/05/27/postanova-soboru-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-27-travnya-2022-roku/#2024-05-06> (Дата звернення: 06.05.2024).
4. Правлячі архієреї – Українська Православна Церква. Українська Православна Церква – Офіційна мережа сайтів. URL: <https://church.ua/pravyashhie-archierei/> (Дата звернення: 06.05.2024).

Секція 2. ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

УДК 327(410+477):355.48((470+571):477)]"20"

Особливості відносин Сполученого Королівства та України в умовах війни

Features of the Relationship Between the United Kingdom and Ukraine During Times of War

Кирило ЄРМОЛОВ

*студент 2 курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
kirillyermolov2005@gmail.com*

Kyrylo YERMOLOV

*2nd year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University
kirillyermolov2005@gmail.com*

Постановка проблеми. Відносини між Сполученим Королівством та Україною зазнали трансформаційних змін та еволюції під час війни в Україні. Тому дослідження їх специфіки та особливостей є надзвичайно важливим для оцінки динаміки дипломатичних відносин між країнами та розуміння сучасних міжнародних відносин.

Метою цієї доповіді є аналіз особливостей двосторонніх відносин між Україною та Сполученим Королівством під час повномасштабної війни крізь призму дипломатичних, політичних, економічних та інших аспектів.

Виклад матеріалу. Події 24 лютого 2022 року чітко окреслили ставлення Сполученого Королівства до нападу РФ на Україну. Велика Британія невідкладно та категорично звинуватила Росію в агресії проти України та зайняла рішучу проукраїнську позицію. Взаємодія між державами досягла неоціненого рівня саме завдяки рішучій налаштованості Лондона допомогти Україні у цей складний період, зокрема, підтримуючи територіальну цілісність і суверенітет України в рамках міжнародних організацій, інформуючи українські спецслужби про пересування ворога та загалом надаючи активної військово-політичної та фінансово-економічної допомоги.

Від самого початку повномасштабного вторгнення Великобританія наполягала на запровадженні жорстоких політичних та економічних санкцій відносно Росії. Дані санкції спрямовані проти окремих галузей російської

економіки та осіб, які підтримували війну або отримували вигоду від неї. Окрім того, вони включали заморожування активів, заборони на в'їзд та певні обмеження на бізнес-діяльність. Зараз уряд Великої Британії постійно запроваджує нові санкції проти осіб і груп, які фінансують російську армію та вживає рішучі дії із партнерами для боротьби з усіма формами обходу санкцій. У перспективі, Україна та Сполучене Королівство надаватимуть одна одній актуальну інформацію про підстави для впровадження санкцій та іншу відповідну інформацію згідно з відповідними зобов'язаннями [1].

Між Україною та Великою Британією здійснюється інтенсивний обмін досвідом та співробітництвом у питаннях безпеки, оборони та військово-технічної допомоги. Метою оборонного партнерства між державами є підтримка незалежної, суверенної і демократичної України та її кордонів, визнаних міжнародною спільнотою [2]. Сполучене Королівство стало першим партнером у Європі, який надав Україні летальне озброєння і систематично тренує українські війська в ході різноманітних операцій, зокрема, "Орбіта" та "Інтерфлекс". Станом на сьогодні Велика Британія підготувала та екіпірувала понад 30 000 українських військовослужбовців. У відповідності до логіки контрнаступальної операції української армії, регулярно відбувається постачання зброї на мільйони фунтів стерлінгів, починаючи від легкої оборонної зброї до наступальної.

У ході свого візиту до Києва на початку 2024 року Прем'єр-міністр Ріші Сунак підписав з Президентом України «Угоду про співробітництво у сфері безпеки», яка є продовженням домовленості країн «Великої сімки» про двосторонні гарантії, підписаної на Вільнюському саміті НАТО. Великобританія також планує збільшити військову допомогу Україні на 2.5 млрд фунтів стерлінгів у 2024 році, що на 200 млн більше, порівняно з 2022 і 2023 роками. Також планується допомога у розбудові потенціалу українських сил оборони та безпеки, військової промисловості, державних інституцій та суспільних систем. Завдяки такому фінансуванню ми зможемо якнайкраще використати британські військові знання та оборонні технології, щоб допомогти Україні досягти успіху на фронті. Сполучене Королівство й надалі підтримуватиме Україну протягом десяти років дії цієї двосторонньої угоди [2].

Зважаючи на найбільш нагальні та першочергові потреби України у зміцненні її оборонної спроможності, британська військова підтримка, яка надається Україні з перших днів війни, продовжується, а також готуються нові пакети підтримки. Лондон прагне забезпечити повну боєздатність Києва в усіх сферах. Крім того, важливою складовою відносин між державами у воєнний час є надання гуманітарної допомоги. Сполучене Королівство активно підтримує Україну гуманітарною допомогою та медичними препаратами, сприяючи

покращенню гуманітарної ситуації в країні. Із початком широкомасштабного вторгнення Велика Британія надала близько 4.2 млрд. фунтів стерлінгів фінансової підтримки та понад 640 млн. фунтів стерлінгів двосторонньої гуманітарної, відновлювальної та реформаторської допомоги, спрямованої на задоволення нагальних потреб України [2].

Однак, всупереч зовнішньополітичній підтримці Києва з боку Лондона, стрімке покращення двосторонніх відносин може мати і негативні сторони. Свідченням цього є, наприклад, альянс «Великобританія-Україна-Польща», який наразі обмежується лише наданням військової допомоги. Незавершеність цієї ініціативи свідчить про неготовність Великої Британії до повноцінної підтримки України.

Висновки. Таким чином, відразу після російського повномасштабного вторгнення в Україну Сполучене Королівство зайняло принципову позицію проти російської агресії і виступило важливим партнером у постачанні Україні бойової техніки та озброєння. Доказом цього є активна зовнішньополітична діяльність Лондона, метою якої є допомога Україні у відстоюванні її суверенітету, територіальної цілісності та незалежності. Особливостями двосторонніх відносин є: обмін досвідом, спільне бажання захищати принципи свободи й демократії та активна співпраця у сфері безпеки й оборони. Новини постійно повідомляють про військову та економічну допомогу, а британські політичні діячі заявляють, що вони твердо підтримують Україну у цій війні. Загалом, аналіз змісту двосторонніх відносин між Великою Британією та Україною від початку повномасштабного вторгнення і на поточний момент свідчать про позитивну історію розвитку взаємин між двома державами й стратегічний статус цього партнерства.

Бібліографічні посилання

1. Санкції проти РФ. 2024. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/protidiya-agresiyi-rf/sankciyi-proti-rf> (Дата звернення: 25.03.2024).
2. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. 2024. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobotnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-88277> (Дата звернення: 25.03.2024).

УДК 327(4+477):355.48((470+571):477)]"2022/2024"

**Вплив подій сучасної російсько-української війни на уявлення
про Україну та її місце у європейській спільноті
за матеріалами промов політиків**

**The Impact of the Current Russian-Ukrainian War Events on the
Perception of Ukraine and Its Place in the European Community,
Based on the Speeches of Politicians**

Анастасія ФИНЬКО

*студентка 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
anastasiyafin1705@gmail.com*

Anastasiya FYNKO

*2nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
anastasiyafin1705@gmail.com*

Постановка проблеми. Сучасна російсько-українська війна прийшла раптово і до неї ніхто не був готовий, ані самі українці, ані європейці. До цього Україна не була мейнстрімною темою у соціальному дискурсі європейців, але війна змінила ставлення Європи до нас. А повномасштабне російське вторгнення остаточно перевернуло уявлення про українців.

Мета цієї розвідки – дослідити процес зміни ставлення європейського суспільства під впливом сучасної російсько-української війни до України та її місця в європейській спільноті за матеріалами промов європейських політиків.

Виклад матеріалу. До початку російсько-української війни Європа мала уривчасті уявлення про Україну, яку традиційно було прийнято розглядати частиною пост-радянського геополітичного простору. Але в 2014 р. Російська Федерація вторглася на українську територію: анексувала Крим, розпочала гібридну війну на Сході країни. Після цього про нас почули. Однак, Європа не робила ніяких радикальних дій. Європейці були зосереджені на запобіганні конфліктів, збереженні миру і обережній політиці з Росією. Подібні настрої активно підживлювалися російськими маніпуляціями у сфері цін на природний газ для європейських споживачів. Згодом європейці і зовсім «втомилися від України». Але все змінилося 24 лютого 2022 р.

«Торік мені зателефонували о п'ятій ранку. І коли я почув звук телефону, то одразу подумав – мені оголосять, що Київ бомблять. І ось що мені каже голос на іншому кінці дроту: «Київ – бомблять». Тоді я зрозумів, що сторінка історії перегортається, і ми входимо до драматичної ситуації,» – пригадує Жозеп Боррель

у інтерв'ю Радіо Свобода про 24 лютого 2022 р. [2]. У другій половині дня 24 лютого, високий представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель виступив з офіційною заявою від всіх 27 країн учасниць блоку про спільне засудження військової агресії з боку Російської Федерації проти України, назвавши її неспровокованою та невиправданою. «Ми вимагаємо від Росії негайно зупинити військові дії, вивести всі свої сили й військове обладнання з усієї території України та повною мірою поважати територіальну цілісність України, її суверенітет та незалежність», – наголосив Ж. Боррель від імені ЄС. Увечері цього ж дня Німеччина також відреагувала на вторгнення Росії, але досить повільно на відміну від США, Канади та ЄС. Канцлер Німеччини Олаф Шольц виступив з телевізійною промовою, де заявив: «Ми є свідками початку війни, якої ми не бачили в Європі більше 75 років». А заява президента Франції Еммануеля Макрона виявилася достатньо суперечливою. Він заявив, що відповідь Франції на дії Росії буде «позбавлена слабкості, сповнена холонокровності, рішучості та єдності». Пообіцяв санкції щодо енергетичного сектора Росії. І водночас закликав залишити відчиненим вікно для переговорів з президентом Росії [5].

23 червня 2022 р. стало історичним днем: лідери ЄС надали Україні статус кандидата: «Європейська рада щойно прийняла рішення про надання Україні та Молдові статусу кандидата на вступ до ЄС. Це історичний момент. Сьогоднішній день знаменує собою вирішальний крок на вашому шляху до ЄС. Наше майбутнє разом», – сказала Президент Європейської Ради Ш. Мішель. А на 24-му саміті Україна-ЄС, що відбувся 3 лютого 2023 р., Ш. Мішель та президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн ще раз підтвердили це: «Ми підтвердили нашу відданість подальшому поглибленню наших відносин на основі спільних цінностей і тісних і привілейованих зв'язків. Угода про асоціацію між Україною та ЄС мала і продовжує мати важливе значення для сприяння та просування подальшої інтеграції України з ЄС». Вони також наголосили, що майбутнє України та її мешканців, у ЄС [1]. Так само наголосив і Жозеп Боррель у своєму інтерв'ю ВВС Україна під час зустрічі з міністрами закордонних справ ЄС в Києві 2 жовтня 2023 р.: «Як ви розумієте, я не можу назвати точну дату, але те, що сталося, є історичним. Україну розглядають як кандидата, і я впевнений, що без війни це було б значно важче зробити» [4].

У 2023 р. напередодні річниці повномасштабного вторгнення то й же Ж. Боррель дав інтерв'ю Радіо Свобода, де його запитали про країни ЄС, які не вірили в Україну: «Ніхто не очікував, що Україна так опиратиметься. Ніхто. І точно не очікував Путін. Путін був упевнений, що за кілька тижнів буде в Києві. І звичайно, більшість друзів України боялися, що Україна не вистоїть. Але російська армія продемонструвала, що її військові зовсім не такі вправні, як

передбачалося, натомість українці – набагато сміливіші та готові захищати свою державу»[2].

5 березня 2024 р. президент Франції Е. Макрон виступив із заявою, яка стала однією з резонансних: «Ми, безумовно, наближаємося до того моменту в нашій Європі, коли буде доречно не бути боягузом. Франція і Чехія добре усвідомлюють, що війна повернулася на нашу землю (в Європу), що деякі сили, які вже не зупинити, з кожним днем посилюють загрозу нападу на нас, і що ми повинні будемо діяти відповідно до історії і мужності, якої вона вимагає». [3].

Висновки. З повномасштабним вторгненням ЄС побачив, що війна не йде десь далеко, а вона поруч. Війна показала справжні обличчя, розкрила очі європейським лідерам. І як би це не було жахливо, але Україна завдячує повномасштабному вторгненню саме тим, що вона стала кандидатом у ЄС. Зовнішня політика більшості європейських країн змінилася, вона трансформувалася. Від обережних дії тієї ж Франції з відчиненим вікном для переговорів до «не треба бути боягузами». Повномасштабне вторгнення підштовхнуло європейців до розуміння того, що Україна це теж частина великої Європейської родини, яку необхідно підтримувати у такий непростий для неї час.

Бібліографічні посилання

1. European Council Council of the European Union URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/> (Дата звернення: 10.03.2024).
2. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/borrel-pro-viynu-putina-tanky/32285044.html> (Дата звернення: 08.03.2024).
3. Українська Правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/5/7445098/> (дата звернення: 11.03.2024).
4. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck7wye48j89o> (Дата звернення: 10.03.2024).
5. The Page. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/richnicya-vtorgnennya-rosiyi-v-ukrayinu-reakciyi-svitu-na-24-lyutogo-2022> (Дата звернення: 08.03.2024).

УДК 327.7(4+477)

Жозеп Боррель та його погляди стосовно майбутнього ЄС та роль України

Josep Borrell and his views on the future of the EU and the role of Ukraine

Микита ЄМЕЛЬЯНОВ

*студент 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
jama75@gmail.com
myemeliano@gmail.com*

Mykita EMELYIANOV

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
jama75@gmail.com
myemeliano@gmail.com*

Постановка проблеми. Проблема полягає у дослідженні поглядів провідних політиків сучасної Європи, які мають вплив на вирішення долі України, зокрема стосовно ЄС.

Мета дослідження – проаналізувати погляди Жозепа Борреля стосовно майбутнього ЄС та його думки щодо ролі України у цьому об'єднанні.

Виклад матеріалу. Жозеп Боррель Фонтеллес – іспанський політик, який обіймає посаду Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки з 1 грудня 2019 року. Член Іспанської соціалістичної робітничої партії, він працював президентом Європейського парламенту з 2004 по 2007 р. і міністром закордонних справ ЄС. Ж. Боррель має багатий досвід у політиці та дипломатії.

Боррель підкреслює значення солідарності серед країн ЄС. Він вважає, що лише шляхом об'єднання усіх країн і громадян у спільних зусиллях можна досягти успіху в різних сферах, від економіки до міграції. Це вимагає не лише зміцнення економічної та політичної співпраці, але й поглиблення взаєморозуміння між державами-членами [4]. Він підтримує ідею реформ ЄС з метою адаптації до нових викликів, вбачає необхідність модернізації інституцій, зокрема удосконалення механізмів прийняття рішень та збільшення прозорості в управлінні Союзом. Крім того, дипломат підкреслює важливість залучення громадян до процесу прийняття рішень, щоб забезпечити їх демократичність та легітимність. Він підтримує політику, спрямовану на стимулювання економічного зростання та розвитку, а також на захист соціальних прав громадян. Крім

того, Ж. Боррель підкреслює важливість інвестицій у дослідження та розвиток для забезпечення конкурентоспроможності ЄС на світовому ринку [3].

У своїх поглядах на майбутнє ЄС Боррель не обмежується лише внутрішніми аспектами. Він розглядає ЄС як глобального гравця, здатного впливати на події у світі. Він підкреслює важливість розвитку спільної зовнішньої політики та збільшення ролі ЄС на світовій арені.

На своїй сторінці 7 лютого 2024 р. Боррель написав: «Я прийшов із повідомленням вдячності, надії та впевненості. Майбутнє України – в Європейському Союзі. Я бачу консенсус щодо вашого європейського вибору серед політичних сил і громадянського суспільства. Обов'язково збережіть його. Єдність і консенсус необхідні для просування на шляху до членства в ЄС» [2]. Він також додав, що «Україна продемонструвала надзвичайну відданість реформам і незабаром розпочне переговори про вступ». «Ми продовжуватимемо працювати рука об руку, щоб це відбулося», – додав очільник європейської дипломатії.

Ж. Боррель визнає надзвичайну відданість України реформам і вірить, що це допоможе країні незабаром розпочати переговори про вступ до ЄС. Це свідчить про позитивну оцінку зусиль України у виконанні необхідних умов для членства в ЄС. Очільник європейської дипломатії заявив про продовження співпраці у напрямі європейської інтеграції України.

Також у своїй заяві від 23. 01. 2024 р. він зазначає, що перемога України над російською агресією є ключовим фактором для досягнення безпеки в Європі [1]. Він описує початок 2024 р. як час, коли Росія використовувала безпілотники та балістичні ракети в агресивних діях проти України, та додає, що російсько-українська війна буде мати серйозні наслідки для майбутнього ЄС. Однак, Боррель зауважує, що ЄС потрібно активно змінювати свою стратегію щодо України, переходячи від простої підтримки до активних дій, необхідних для досягнення перемоги. Зокрема закликає до зміцнення військової підтримки та допомоги в розвитку оборонної промисловості України. Боррель також вважає, що ЄС повинен активізувати санкції проти Росії, які допоможуть у запобіганні подальшого розширення агресії. У своїх виступах Боррель наголошує, що російсько-українська війна має потенціал вплинути на майбутнє ЄС у багатьох аспектах, включаючи безпеку, економіку та політику. Він підкреслює, що успішне завершення цього конфлікту стане кроком до зміцнення безпеки та стабільності в регіоні, а також до підтримки демократії та прав людини.

Боррель також зазначив, що ЄС необхідно звикати до того, що в майбутньому блоку доведеться ухвалювати рішення, які порушують табу, що раніше встановилися, як, наприклад, фінансування постачань зброї в Україну через Європейський фонд миру. Крім цього, дипломат заявив, що тоді, як Росія і

Китай мають успіхи в комунікації, зокрема завдяки ботофермам і пропагандистським ЗМІ, Євросоюзу необхідно діяти, щоб «завойовувати інформаційний простір та думки» [5].

Висновки. Отже, погляди Жозепа Борреля стосовно майбутнього ЄС відображають його віру в сильний, єдиний та інноваційний Союз, який може успішно вирішувати внутрішні та зовнішні виклики та сприяти миру, стабільності та процвітанню в регіоні та за його межами. Ж. Боррель підтримує Україну у війні проти російської агресії та вірить, що Україна буде повноправним членом ЄС. Також Боррель зазначає про необхідність підтримки України, зважаючи, що російсько-українська війна може вплинути на майбутнє ЄС.

Бібліографічні посилання

1. «Майбутнє України в ЄС» – Боррель після зустрічі з Зеленським. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-borrel-zelensky-ukrajina-es/32809619.html>
2. «Ми входимо в ідеальний шторм»: Боррель виступив із промовою про помилки Євросоюзу та глобальну кризу URL: <https://focus.ua/uk/world/532738-my-vhodim-v-idealnyy-shtorm-borrel-vystupil-s-rechyu-ob-oshibkah-evrosoyuza-i-globalnom-krizise>
3. Твітер Жозепа Борреля. URL: <https://twitter.com/JosepBorrellF/status/1755253993582768413>
4. The future of Europe is being defined now. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/future-europe-being-defined-now-0_en
5. Josep Borrell on the Conference on the future of Europe and what citizens want for Europe's global role URL: <https://www.commonspace.eu/opinion/opinion-josep-borrell-conference-future-europe-and-what-citizens-want-europes-global-role>

УДК 327(4+477):355.48((470+571):477)]"2022/2024"

**Вплив подій сучасної російсько-української війни на уявлення про
Україну та її місце в європейській спільноті**

**The Impact of the Current Russian-Ukrainian War on the Perception of
Ukraine and Its Place in the European Community**

Рувім ОХРИМЕНКО

студент 2 курсу

*факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
djonantonov399@gmail.com*

Ruvim OKHRIMENKO

2nd year student

*of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences,
Nizhyn Mykola Gogol State University
djonantonov399@gmail.com*

Постановка проблеми. Запропонована тема є актуальною, оскільки в результаті війни з РФ Україна постала на міжнародній арені як незламна, суверенна держава, яка чинить супротив сильному агресору, та доводить, що вона – гідний кандидат для вступу в ЄС.

Мета доповіді – з'ясувати, яким чином російсько-українська війна сприяла росту авторитету України на міжнародній арені, як європейське суспільство та його лідери стали відкритими для України, як змінювалося протягом війни уявлення про Україну та українців.

Виклад основного матеріалу. 28 лютого 2022 року уряд охопленої війною України підписав заявку на членство в Європейському Союзі з проханням про негайне приєднання. Менш ніж через чотири місяці на червневій Європейській раді лідери ЄС вирішили надати Україні статус країни-кандидата. Ніколи раніше країни ЄС не реагували так ствердно швидко на заявки на членство в ЄС. Війна в Україні також впливає на дебати щодо майбутнього Європи, зокрема щодо її розширення та політики сусідства.

Тобто, вторгнення 24 лютого 2022 року змінило все. Основним чинником зміни уявлення про українців стала героїчна боротьба українського народу проти російського агресора. Українцями захоплюються, для них відкривають усі двері, їм допомагають різним чином. Зірки світового рівня підтримують Україну, іноземці називають українців найсмівлівішою нацією та кажуть, що хочуть «такого президента як Зеленський», а ще починають вчити українську.

Більшість жителів цивілізованого світу позитивно ставляться до українців та бажають, щоб їхні уряди продовжували підтримку України.

У березні та квітні 2022 року український президент Володимир Зеленський виступив із низкою промов перед законодавчими органами інших країн щодо війни. У березні президент виступив перед парламентами Сполученого Королівства Британії і Північної Ірландії, Німеччини, Австралії, Швеції, Норвегії, Нідерландів, Бельгії. У квітні президент України виступив із промовами у парламентах Румунії, Іспанії, Ірландії, Фінляндії, Литви, Естонії, Португалії та Ісландії. Його виступи порівнюють із промовами прем'єр-міністра Великої Британії В. Черчилля під час Другої світової війни, зважаючи на роль подій, які відбуваються в Україні.

Докладаючи неймовірних зусиль, президент України зміг достукатися до світової громадськості, наголошуючи на необхідності допомоги: «Україні потрібна зброя, зброя і ще раз зброя, - щоб захищатися, щоб вижити» [2].

14 грудня 2023 року лідери ЄС погодили відкриття переговорів з Україною щодо вступу і вкотре підтвердили своє зобов'язання продовжувати активну підтримку країни та її народу доти, доки необхідно. Лідери ЄС звернулися до Ради ЄС з проханням прийняти переговорні рамки, щойно Україна завершить відповідні заходи з реформування, викладені у рекомендаціях Європейської комісії від 8 листопада 2023 року.

«Європа – в очах усіх українців, що борються за краще майбутнє. Разом ми можемо виграти цей бій. Разом ми можемо довершити наш Союз. Разом ми можемо привести Україну в наш спільний європейський дім. Це мрія героїв України та мучеників України. Це також і наша мрія. Разом ми – Європа» – сказала Урсула фон дер Ляєн, Голова Європейської комісії [3].

Громадська організація Brand Ukraine за підтримки Міністерства закордонних справ України та фінансування ЄС підготувала звіт про сприйняття України у світі у 2022 році. Це перший аналіз, який ґрунтується на інформації від міжнародних аналітичних компаній. Документ містить ключові показники впізнаваності та поради щодо розвитку власного національного бренду. Бренд України у 2022 році значно зміцнів: впізнаваність України зросла на 44%, впливовість – на 24%, а показник бренду виріс більш як на 5 пунктів. До того ж, наша країна була в центрі уваги медіа по всьому світу.

Із першого дня російського вторгнення міжнародна спільнота стоїть пліч-о-пліч з українським народом та Збройними силами України, роблячи свій невід'ємний внесок до наближення перемоги європейських цінностей. Тисячі пересічних людей, а також знаменитостей та політиків європейських країн підтримують українців: президенти і футболісти, співаки та музиканти. Підтримують морально, фінансово, гуманітарною допомогою і озброєнням.

Влаштовують акції, концерти на підтримку українців. Уряди європейських країн подбали про тисячі українських біженців за кордоном, яким надається допомога.

Після початку повномасштабної війни світ по-іншому подивився на Україну та українців. Зараз нашу країну ототожнюють зі сміливістю, хоробрістю, боротьбою та любов'ю до своєї землі.

Висновки. Внаслідок подій російсько-української війни уявлення про Україну та українців кардинально змінилися. Про українців дізнався весь світ: про їхній героїзм проти «другої» армії світу, про їхній незламний дух і прагнення до свободи, про їхню непереможну жагу до життя в ім'я майбутнього. Без сумніву – Україна – європейська держава, яка є центром уваги всього світу. Україна вистраждала своє місце серед країн Європейського Союзу.

Бібліографічні посилання

1. Від невідомого придатку РФ до головного тренду: як за рік війни змінилося ставлення до України у світі. URL: <https://www.unian.ua/society/rik-povnomasshtabnoji-viyni-v-ukrajini-yak-za-rik-viyni-zminilosya-stavlennya-do-ukrajini-u-sviti-12152910.html> (Дата звернення: 10. 04. 2024).
2. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. Промови і звернення Володимира Зеленського. URL: <https://www.president.gov.ua/news/speeches> (Дата звернення: 10. 04. 2024).
3. Шлях України до вступу до ЄС. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/ukraines-path-towards-eu-accession_uk (Дата звернення: 10. 04. 2024).
4. Шлях України до вступу до ЄС. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1549/how-ukraine-is-perceived-abroad-the-first-professional-analysis> (Дата звернення: 10. 04. 2024).

УДК 327(477+430)"20"

Образ України у баченні Німеччини
The image of Ukraine in Germany's vision

Максим КОНОЗ

студент 2 курсу

*факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*
maksimkonoz479@gmail.com

Maksym KONOZ

2nd year student

*of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences,
Nizhyn Mykola Gogol State University*
maksimkonoz479@gmail.com

Постановка проблеми. Аналіз та розуміння образу України у Німеччині залишається актуальним завданням для політичних, культурних та наукових досліджень. Україна і Німеччина є важливими партнерами у Європі та на світовій арені. Розуміння того, як кожна країна сприймає іншу, має велике значення для співпраці та взаєморозуміння.

Мета доповіді – розглянути різні аспекти – політичні, культурні та історичні, – сприйняття України в Німеччині до початку російсько-української війни у лютому 2022 р.

Виклад основного матеріалу. Українсько-німецькі відносини мають багатовікову історію. Перші контакти започатковані ще у період Київської Русі. Налагодження повноцінних міждержавних відносин стало можливим лише на початку ХХ ст., коли у 1918 р. Українська Народна Республіка та Німецька імперія відкрили свої дипломатичні місії у Берліні та Києві.

17 січня 1992 року шляхом обміну дипломатичними нотами відбулося відновлення дипломатичних відносин між Україною та ФРН.

Політичні відносини між Україною і Німеччиною розвиваються на принципах добросусідства і партнерства, а також обумовлені спільною зацікавленістю обох держав у стабільному і мирному розвитку Європи як простору спільних демократичних цінностей.

Взаємодія у політичній сфері (різнопланові контакти глав держав та урядів, керівництва МЗС та інших державних інституцій) особливо активізувалася на тлі анексії Росією Кримського півострову у 2014 р., її спроб дестабілізації ситуацію в Україні, а також подальших військових дій у східних районах Донецької та Луганської областей. Офіційний Берлін підтримував зусилля міжнародних

переговорних механізмів для врегулювання ситуації на Донбасі, діяльність СММ ОБСЄ в Україні персоналом, навчанням, технічним обладнанням і фінансовими внесками, а також надавав допомогу особам, які постраждали внаслідок російської агресії. Німеччина послідовно дотримувалася політики невизнання спроби анексії Криму та була ключовим партнером України у питанні консолідації ЄС для продовження санкційного тиску проти Кремля.

Федеральний уряд надавав сприяння процесу внутрішніх трансформацій в Україні та наближення нашої держави до Європейського Союзу. Відповідні положення поряд із наданням дієвої підтримки у відновленні територіальної цілісності України закріплені в програмі діючого із 2018 р. німецького кабінету міністрів. ФРН надав суттєву практичну допомогу (у т. ч. «План дій щодо України», цільові програми, гуманітарні проекти; загальний обсяг – бл. 1,2 млрд. євро) і була єдиною з-поміж провідних держав світу, яка делегувала урядових уповноважених для підтримки пріоритетних напрямів взаємодії (децентралізація, приватизація та транзит газу).

Протягом останніх років, до російського вторгнення у лютому 2022 р., Німеччина надала підтримку у запуску порталу системи державних закупівель «ProZorro», створенні Фонду енергоефективності в Україні, розбудові системи суспільного мовлення в нашій державі, а також посиленні громадянського суспільства.

Експерти зазначали наявність цікавих культурних явищ сучасної України і водночас визнавали, що пересічні німці були мало обізнані про українську культуру. Асоціації експертів із Україною мають переважно позитивне забарвлення, проте у них бракує конкретики, вони радше передають загальне відчуття від країни і людей. В той же час, негативні асоціації пов'язані із конкретними явищами і подіями. На думку опитаних експертів, Україна володіє величезним культурним надбанням, але не може його належним чином презентувати. Втім, експерти оптимістично налаштовані стосовно перспектив українського культурного продукту. Більшість опитаних експертів переконана, що варто більше апелювати до актуальних персоналій і подій. Дієва культурна дипломатія не може ґрунтуватись переважно на аспектах минулого.

Використані формати співпраці – фестивалі, концерти, зустрічі, обміни – створювали гарне підґрунтя для культурної взаємодії, але їх недоліком був спорадичний характер заходів.

Важливим елементом стимулювання співпраці та сприяння поширенню культурної присутності України у ФРН було надання державою чи меценатами фінансової підтримки проєктам, здатним якнайкраще представити нашу країну та її багату культуру на німецькій землі. Провідну роль у цьому мали відігравати Український культурний фонд при Міністерстві та Український інститут, які

надають відповідні гранти. Посольство України у ФРН та Генеральні консульства України у Гамбурзі, Дюссельдорфі, Мюнхені та Франкфурті-на-Майні також підтримували окремі проєкти у рамках виділених коштів за бюджетною програмою «Фінансова підтримка забезпечення міжнародного позитивного іміджу України, забезпечення діяльності Українського інституту та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України». Основу договірно-правової бази співробітництва у сфері культури складає Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у галузі культури від 15 лютого 1993 року.

На міждержавному рівні активна робота велася також у рамках міждержавних українсько-німецьких комісій. Так, на щорічній основі успішно відбувалися засідання Міждержавної німецько-української комісії у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні. До основних напрямів діяльності цієї комісії належать питання задоволення освітніх, культурних та інформаційних потреб осіб німецького походження. Завдяки тісній взаємодії між обома країнами вдалося реалізувати більше 400 проєктів у цьому напрямі.

Україна та Німеччина приділяли велику увагу практичній підготовці молодого покоління. Так, щороку молоді українці брали участь у програмі «Міжнародна парламентська стипендія», яка включає у себе 5-місячне стажування в офісах народних депутатів. Україна, у свою чергу, із 2017 року організувала програму стажування для німецьких громадян у Верховній Раді України.

Висновки. Отже, візія України у Німеччині залежить від багатьох чинників. Події сучасної російсько-української війни значно змінили вплив цих чинників з лютого 2022 р., виникла необхідність дослідити ці зміни з урахуванням нових умов відносин України та ФРН, з'ясувати, які форми співпраці є найбільш актуальними, як вплинула чисельна українська спільнота, якій надано прихисток у Німеччині, на бачення України.

Бібліографічні посилання

1. Співробітництво у сфері культури та взаємодія з українською громадою. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/kulturno-gumanitarne-spivrobotnictvo> (Дата звернення: 20. 03. 2024).
2. Політичні відносини. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/politichni-vidnosini> (Дата звернення: 21. 03. 2024).
3. Якою бачать Україну іноземці. URL: <https://tyzhden.ua/iakoju-bachat-ukrainu-inozemtsi/> (Дата звернення: 20. 03. 2024).
4. Сприйняття України в Німеччині. URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/research-sectors/research-ukraine-in-germany/> (Дата звернення: 21. 03. 2024).

УДК 327.57(438+474.5+477)"202"

Роль України в модернізації європейської концепції безпеки на прикладі заснування «Люблінського трикутника»

Ukraine's Role in the Modernisation of the European Security Concept on the Example of the Establishment of the 'Lublin Triangle'

Іван КОТОВ

*студент 2 курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

kotovvan57@gmail.com

Ivan KOTOV

*2nd year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University*

kotovvan57@gmail.com

Постановка проблеми. В умовах активізації експансіоністської зовнішньополітичної стратегії тимократичного уряду Російської Федерації, очолюваної Володимиром Путіним, у Східній Європі, фактор протекції регіональної системи міждержавного балансу сил кратно підвищив вплив на муніципальний політикум. Таким чином, ініціювання Москвою мілітаристської колізії на території Донецької та Луганської областей України, а також анексія АР Крим стали причиною модернізації дискурсу між демократичними державами Балто-Чорноморської вісі за рахунок генерації нових міжнаціональних асоціацій.

Мета даної роботи полягає у проведенні емпіричного дослідження розвитку інтеракції Польщі, України та Литви у воєнно-адміністративній сфері у рамках ініціативи «Люблінський трикутник» для конвергенції ефективних механізмів протидії імперіалістичним транскордонним проектам Росії.

Виклад матеріалу. Після офіційної процедури інаугурації Володимира Зеленського у якості президента України 20 травня 2019 року, основоположним вектором зовнішньої політики держави стало прискорення інтеграції у ЄС та НАТО. При цьому, уряд Зеленського поетапно дистанціювався від раніше апробованих декретів, які використовувалися у діапазоні виборів лідера країни, експонуючи необхідність деескалації співробітництва з РФ винятково шляхом використання дипломатичних засобів.

Виходячи з цього, центральні органи влади України детермінували безальтернативність розвитку партнерства з європейськими ліберальними акторами міждержавних відносин стосовно захисту і підтримки стабільності у Східноєвропейському регіоні. При цьому, одним із основоположних наслідків

цієї трансформації дипломатичної системи України стало формування міжнародного об'єднання «Люблінський трикутник». Воно було затверджено 28 липня 2020 року у результаті досягнення консенсусу між делегаціями України, Польщі та Литви під час переговорного процесу у місті Люблін [1, с. 13].

У декларативній формі учасники даного консорціуму країн охарактеризували основні цілі формації структури «Люблінський трикутник», які конкретизували обов'язок інтенсифікувати співпрацю між Польщею, Литвою та Україною у комерційній, громадсько-правовій та культурно-історичній галузі. [2, с. 41]

Апелюючи до оприлюдненого МЗС України нормативно-правового акту, що санкціонував конструювання трьохсторонньої платформи кооперації даних країн, підписаного за результатом завершення переговорів у Любліні, представники Варшави та Вільнюса прокламували групу офіційних демаршів. Зазначені наративи делегатів уряду Польщі та Литви визначали першочерговість асистування та проведення консультацій для адміністративного апарату України в галузі реформації торговельної, правової та політичної системи для пришвидшення імплементації країни у склад НАТО і Євросоюзу. У конгруентному міждержавному пакті зауважувалося, що основоположною метою синдикату «Люблінський трикутник» інтерпретуються розвиток симбіозу учасників для комунітарного узгодження алгоритмів ліквідації проблем, що становлять загрозу суверенітету і територіальній цілісності суб'єктів організації.

До того ж, у констеляції воєнно-політичного співробітництва України, Польщі та Литви уряди країн характеризували пріоритетність онтогенезу колегіального партнерства у сфері реалізації ініціатив для нівелювання інформаційного, цифрового та агентурного впливу РФ на соціальні конфігурації цих держав.

Паралельно, у консеквенції затвердження на саміті у Любліні, датованого 28 липня 2020 р., відповідного юридичного документу про утворення «Люблінського трикутника», делегати Києва, Вільнюса та Варшави зафіксували актуальність прогресування взаємодії з регіональними організаціями. Учасники об'єднання затвердили намір розширити галузі кооперації з кадастром асоціацій, а саме Північно-Балтійською вісімкою, Бухарестською дев'яткою, Веймарським трикутником, ЄС у рамках програми «Східне партнерство», Вишеградською четвіркою (V4), Ініціативою трьох морів (3SI) та НАТО [3, с. 139].

Диверсифікація інтеракції апологетів «Люблінського трикутника» з цими коаліціями аргументувалася потребою ліквідації гібридних загроз європейській безпеці з боку Москви та пришвидшення процесів отримання Україною статусу учасника ЄС і Північноатлантичного альянсу. В цей же час, статут конгломерату «Люблінський трикутник» трактував інтервенціоністську зовнішню політику

Російської Федерації, що виявляє індиферентність до норм міжнародного права, в якості основоположного аспекту, який порушує національні інтереси Польщі, України та Литви [4, с. 134].

Результатом генерування даної кон'юнктури було затвердження Києвом, Вільнюсом та Варшавою курсу на розвиток обопільної армійської та політико-адміністративної кооперації. Суб'єкти «Люблінського трикутника» візували план з підвищення фінансування та збільшення чисельності особового складу збройного підрозділу LitPolUkrBrig. При цьому варто відзначити, що дане угруповання складалося з комбатантів України, Польщі та Литви і кларифікувалося створеним 19 вересня 2014 року, після завершення переговорів у Варшаві, де представником Києва був Міністр оборони Валерій Гелетей.

Більше того, для обмеження впливу Росії на суспільно-політичну структуру країн ЄС, учасники «Люблінського трикутника» визнали актуальність скорочення залежності держав Європи від імпорту вуглеводнів та продукції енергетичної промисловості Російської Федерації. Виходячи з цього, уряд Литви зафіксував намір елімінувати участь країни у організації «ЕК БРЕЛЛ» до 2025 року, що уніфікувала та об'єднувала загальнонаціональні електричні лінії трансферу живлення Естонії, Білорусі, Литви, РФ та Латвії. Уряди Києва та Вільнюса підкреслювали невідкладність прискорення двосторонньої співпраці в межах «Люблінського трикутника» для депривації рівня технічної залежності власної електроенергетичної інфраструктури від ідентичних промислових об'єктів, що перебувають на території Росії і Білорусі. До того ж, представники уряду України та Литви заявляли про необхідність скорочення часового діапазону, асоційованого з підключенням та інтеграцією своїх підприємств енергетичного комплексу до конгруентних систем Євросоюзу, об'єднаних у рамках проекту ENTSO-E [3, с. 139].

Одним із екзистенціальних факторів нівелювання подальшої максимізації монопольного контролю РФ над паливним ринком країн Євросоюзу вважаломся впровадження санкцій проти консорціуму «Nord Stream AG», котрий регулював функціонування газопроводу Північний потік – 2. Дана ініціатива стала головним пунктом консультацій, організованих 5 жовтня 2021 року у рамках саміту «Люблінського трикутника». Під час його проведення уряди Польщі, України та Литви обговорили пропозиції в сфері обмеження мажоритарного впливу РФ на систему експорту нафтогазових ресурсів та дистилатів у країни Євразії.

До учасників переговорної групи увійшли Мантас Адоменас, заступник глави Міністра закордонних справ Литви, Збігнєв Рау, очільник Міністерства закордонних справ Польщі, та Дмитро Кулеба, Міністр закордонних справ України [5, с. 40].

Висновки. Отже, заснування організації «Люблінський трикутник» активізувало воєнно-технічну та економіко-політичну інтеракцію демократичних країн Східноєвропейської інтеркультурної платформи.

Більше того, зазначені процеси першочергово інкорпоровалися органами влади Польщі, України та Литви для координації спільних дій у кон'юнктурі протидії мілітаристським, цифровим та енергетичним загрозам зі сторони неоколоніальної концепції транснаціональних відносин, що реалізується Росією.

Виходячи з цього, асоціація «Люблінський трикутник», як один з головних елементів Східного флангу НАТО, оперує можливістю до набуття статусу повноцінного регіонального механізму протекції європейської системи безпеки, який диверсифікує алгоритми реагування на експансіоністські махінації РФ.

Бібліографічні посилання

1. Алексєєва Т. І., Гончарук К. О. Міжнародні відносини між країнами Люблінського трикутника – новий формат співпраці крізь призму історичного минулого. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2021. Вип. № 2 (119). С. 11–14.
2. Галан А. В. Ідея Балто-Чорноморського Союзу: історія, сучасні концепції і перспективи їх реалізації : 291 / Галан Анастасія Валентинівна. Острог, 2020. 69 с.
3. Панчук Р. М. Україна у міждержавному співробітництві країн балтійсько-чорноморського простору : дис. докт. філос. наук : 052 / Панчук Роман Михайлович. Київ, 2020. 254 с.
4. Сучасні міжнародні конфлікти: від регіонального протистояння до глобального суперництва. Матеріали міжнародної наукової конференції. (Львів, 18–19 грудня 2020 р.) / Упорядники: Мальський М. З., Вовк Р. В., Кучик О. С. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 168 с.
5. International scientific conference «Maritime security of the Baltic-Black sea region: challenges and threats» : conference proceedings, Vol. 2. (December 23, 2021, Odesa, Ukraine). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 420 p.

УДК 327(477)+355.48((470+571):477)]"20"

Від геополітичної шахівниці до бастиону європейської стійкості

From a geopolitical chessboard to a bastion of European resilience

Олександра КОЛОНТАЙ

студентка 2 курсу

*факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*

okolontai@gmail.com

Oleksandra KOLONLAY

2nd year student

*of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences,
Nizhyn Mykola Gogol State University*

okolontai@gmail.com

Постановка проблеми. Розуміння того, що Україна перетворилася з геополітичного пішака на оплот європейської стабільності та демократії, має вирішальне значення. Ця трансформація не лише впливає на позицію України, але й формує ширшу європейську динаміку та міжнародні відносини. Відданість України ЄС та західним принципам впливає на європейську інтеграцію та колективну безпеку. Її стійкість до зовнішніх загроз є прикладом для сусідніх країн. Тому розуміння шляху України до поглибленої європейської інтеграції є вагомим для розуміння сучасних геополітичних змін та сприяння європейській співпраці.

Мета дослідження – продемонструвати стійкість і лідерство України у просуванні демократичних цінностей в умовах геополітичних викликів, а також підкреслити її важливу роль у захисті колективних інтересів Заходу.

Виклад матеріалу. За останні роки геополітичний ландшафт України зазнав глибокої трансформації. Колись Україна розглядалася як простий пішак на глобальній шахівниці, а тепер вона перетворилася на бастион європейської стабільності та демократичних цінностей. Завдяки своїй непохитній відданості Європейському Союзу та принципам західної цивілізації, Україна стала непохитною цитаделлю проти авторитарної загрози, що надходить зі Сходу. Цей стратегічний зсув закріпив позицію України як східного форпосту колективного Заходу – роль, яка вимагає чіткого і конкретного шляху до повноправного членства в ЄС. Неспроможність забезпечити таку дорожню карту вимагатиме перегляду геостратегічної доктрини України, що призведе до більшого суверенітету в рамках євроатлантичної цивілізації. (Поліщук, 2022) Дивовижна стійкість і демократичний прогрес України в умовах російської агресії ще більше зміцнили її статус лідера на пострадянському просторі, подаючи приклад своїм сусідам і надихаючи світ.

За останні роки геополітичне позиціонування України зазнало значної трансформації. Колись розташована на широтній осі між Європейським Союзом і Російською Федерацією, Україна перетворилася на східний форпост західної демократичної цивілізації, який стійко протистоїть авторитарній загрозі, що надходить зі Сходу. Цей стратегічний поворот зміцнив європейський вибір України, який тепер вимагає чітких і остаточних умов для її вступу до ЄС, як повноправного члена. Ефективне геополітичне позиціонування України в цей критичний момент має вирішальне значення, оскільки слугує для захисту колективного Заходу від авторитарної загрози. З непохитною рішучістю Україна повернула собі законне місце оплоту європейської стабільності, взявши курс на поглиблення інтеграції з демократичними інститутами та цінностями, які визначають євроатлантичну цивілізацію.

Стратегічний перехід України від пострадянського політичного формату до європейської інтеграції є ключовим моментом у її геополітичному позиціонуванні. Головною метою цього переходу є модернізація української держави відповідно до європейських стандартів, закріплення її місця як «фортеці демократичних цінностей» та стабільності в регіоні. Європейський вибір України, закріплений в її Конституції, зараз вимагає конкретних кроків і чіткого визначення умов її вступу в якості повноправного члена Європейського Союзу. Неспроможність досягти цієї ясності може призвести до необхідності перегляду геостратегічної доктрини України в бік більшого суверенітету в рамках ширшої євроатлантичної цивілізації.

За останні роки Україна зазнала значних змін у своїй геополітичній ролі. З країни, що розглядалася як периферійний актор на світовій арені, вона перетворилася на ключового суб'єкта міжнародних відносин, що відіграє важливу роль у формуванні глобальної безпеки та демократичних цінностей. Територія країни історично перебувала в центрі геополітичних подій, а її стратегічне розташування робило її бажаним призом як для Європейського Союзу, так і для Російської Федерації. Однак після російської анексії Криму та конфлікту на сході України, держава взяла рішучий курс на Європу, зміцнивши свою позицію лідера демократизації на пострадянському просторі. За 30 років незалежності, Україна змінила шість президентів, продемонструвавши неабияку відданість демократичним процесам, що різко контрастує з політичною стагнацією, яка спостерігається в сусідніх країнах. Цей стратегічний перехід від пострадянського простору до глибшої європейської інтеграції позиціонує Україну як авангард демократії на Сході, готовий протистояти авторитарній загрозі зі Сходу і захищати цінності колективного Заходу.

Висновки. Таким чином, перетворення України з геополітичного суб'єкта, вразливого до маніпуляцій, на державу проєвропейської поглядів є прикладом її

стійкості та непохитної відданості демократичним принципам. Стратегічний поворот України до Європейського Союзу зміцнив її роль як східного оплоту євроатлантичної цивілізації, що виступає бар'єром проти авторитарних загроз. Цей перехід вимагає не лише чітко визначеного шляху до повноправного членства в ЄС, але й підкреслює важливе місце України на пострадянському просторі та її непохитну відданість просуванню демократичних ідеалів. Просуваючись до глибшої європейської інтеграції, Україна залишається символом стійкості, здатної протистояти зовнішнім викликам і відстоювати колективні цінності західного світу.

Бібліографічні посилання

1. Геополітична роль України. URL: <https://www.studocu.com/uk/document/natsional%D1%8Cniy-yuridichniy-universitet-imeni-yaroslava-mudrogo/konstitutsiyne-pravo/249960-tekst-statti-579744-1-10-20220204/36695454> (Дата звернення: 10. 04. 2024).
2. Національна стійкість як детермінанта європейської інтеграції України. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16440/1/Gerasymchuk%20Tamila%20Fedorivna.pdf> (Дата звернення: 10. 04. 2024).
3. Україна на порозі об'єднаної Європи. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018-Ukr_na_porozi...pdf (Дата звернення: 10. 04. 2024).
4. Євроінтеграційна політика України в умовах російської воєнної агресії. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/55654/1/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%96%CC%88%D0%BD%D0%B0-%D0%84%D0%A1-%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%282023%292.pdf> (Дата звернення: 10. 04. 2024).

УДК 327.8:004.738.5.056.5](477)

Цифрова дипломатія як чинник інформаційної безпеки України

Digital diplomacy as a factor of Ukraine's information security

Павло КОСТЕНЕЦЬКИЙ

*студент 1 курсу магістратури
факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
paulkostenetsky@gmail.com*

Pavlo KOSTENETSKYI

*1st year master's student
of the Faculty of Philology, History, Political and Legal Sciences,
Nizhyn Mykola Gogol State University
paulkostenetsky@gmail.com*

Постановка проблеми. У ХХІ столітті, позначеному стрімким розвитком цифрових технологій та зростанням значення віртуального простору, дипломатія зазнає безпрецедентних трансформацій. Цифрова дипломатія як новітня форма дипломатичної практики набуває дедалі більшої ваги для просування національних інтересів, формування іміджу держав та забезпечення їхньої інформаційної безпеки. Для України, яка з 2014 року опинилася в епіцентрі гібридної війни з Росією, а з 2022 року – у війні реальній та повномасштабній, ефективне застосування інструментів цифрової дипломатії стало життєво необхідним для протидії дезінформації, популяризації власної позиції на міжнародній арені та захисту інформаційного суверенітету.

Мета цієї доповіді – дослідження цифрової дипломатії як новітнього тренду в міжнародних відносинах та її специфічної ролі для захисту національних інтересів України та її інформаційної безпеки.

Виклад матеріалу. Цифрова дипломатія стала одним з найбільш визначальних трендів та інноваційних напрямків розвитку міжнародної політики в ХХІ столітті. Вона представляє собою використання соціальних медіа, онлайн-платформ, цифрових технологій та інструментів офіційними державними органами, урядовими установами та дипломатичними представництвами для ефективного досягнення широкого спектру зовнішньополітичних цілей. Одними з ключових завдань цифрової дипломатії є покращення іміджу та сприятливого позиціонування держави на міжнародній арені, зміцнення її репутації як надійного партнера, популяризація національних інтересів, цінностей та політичного курсу.

Як зазначають Т. Краснопольська та І. Милосердна: «Цифрова дипломатія є новітньою формою публічної дипломатії, яка активно використовує інтернет, сучасні інформаційно-комунікаційні технології та платформи соціальних медіа як інструменти для зміцнення та покращення дипломатичних зв'язків. На відміну від класичних підходів публічної дипломатії, цифровий формат забезпечує ширший доступ до інформаційних ресурсів, сприяє інтерактивній взаємодії між людьми, організаціями та державними установами, а також створює умови для більшої прозорості та відкритості дипломатичних процесів» [1, с.13].

Цифрова дипломатія тісно пов'язана з публічною дипломатією, адже вони обидві спрямовані на залучення іноземних аудиторій, формування порядку денного та впливу на громадську думку. Цифрові інструменти стали невід'ємною частиною публічної дипломатії, оскільки дозволяють прямо звертатися до глобальних аудиторій, обходячи традиційні ЗМІ [3, с.137].

Цифрова дипломатія гармонійно інтегрується в систему традиційної дипломатичної діяльності, доповнюючи та збагачуючи її новітніми інструментами та можливостями. Як зауважує українська дослідниця О. Опанасюк, «сучасне розуміння публічної дипломатії виходить за рамки односторонніх зусиль держави щодо власного позиціонування. Натомість, нова публічна дипломатія передбачає діалог між сторонами, заснований на гуманітарному та інформаційному співробітництві з активним використанням передових комунікаційних технологій» [2, с.239].

Цифрова дипломатія є одним з ключових інструментів проєкції «м'якої сили» в сучасному світі, оскільки дозволяє транслювати культурні, ідеологічні та політичні цінності держави через різноманітні цифрові канали комунікації. Поняття «м'якої сили» (soft power) було введено Джозефом Наєм для позначення здатності держави досягати бажаних результатів через привабливість своєї культури, політичних ідеалів та політики, а не за рахунок примусу чи сили [5].

Соціальні медіа зарекомендували себе як дієвий інструмент реалізації «м'якої сили» в дипломатичній діяльності. Вони долають бюрократичні перешкоди, уможлиблюючи пряму комунікацію офіційних представників з численною аудиторією підписників, обмін позиціями та досягнення порозуміння через прозорий та неформальний діалог. Цифрові платформи спрощують процеси обміну інформацією та налагодження контактів, відкриваючи нові можливості для ефективної дипломатії в епоху діджиталізації.

В Україні цифрова дипломатія почала розвиватися після Революції Гідності 2014 року та в умовах російської агресії. З 2014 року цифрова дипломатія України пройшла декілька важливих етапів інституціоналізації. Це включало закріплення концепції цифрової дипломатії в державних документах, зокрема Доктрині інформаційної безпеки. Важливим кроком стало створення у МЗС

України спеціалізованого підрозділу з питань публічної та цифрової дипломатії. Систематична робота дипломатичних установ у соціальних мережах дозволила провести низку потужних інформаційних онлайн-кампаній (#RussiaInvadedUkraine, #StopFake, #CrimeaIsUkraine та ін.), які привернули увагу світової спільноти. Синхронізовані кампанії українських посольств у різних країнах забезпечували донесення ключових меседжів до іноземних аудиторій щодо протидії російській агресії. Загалом, українська цифрова дипломатія зробила стрибок у використанні інструментів соціальних медіа, перетворившись на потужний засіб протидії російській пропаганді та поширення об'єктивної інформації про Україну на міжнародній арені [3, с.144].

Одним з ключових завдань цифрової дипломатії України стала протидія російській дезінформації, пропаганді та шкідливим наративам. Через офіційні акаунти в соцмережах, сайти державних установ, онлайн-кампанії поширювалася контрпропаганда, спростовувалися фейки, подавалася правдива інформація про події в країні. Лідери держави, зокрема Президент Володимир Зеленський, активно використовували цифрові платформи для звернень до міжнародної спільноти та інформування про хід війни.

Яскравим прикладом є робота Міністерства Закордонних Справ України (@MFA_Ukraine) та його очільника – Дмитра Кулеби (@DmytroKuleba), в Твіттері, які системно висвітлюють та просувають важливі для нашої країни меседжі та наративи, протидіють російській дезінформації і пропаганді.

Кампанія #FreeTheLeopards, запропонована Міністерством закордонних справ України, спільнотою BRAND UKRAINE та креативною агенцією Bickerstaff.436 лобювала отримання Україною танків Leopard від Федеративної Республіки Німеччина. У рамках цієї кампанії українців та іноземців закликали долучитися до флешмобу, вдягаючи речі або аксесуари з леопардовим принтом та постити фото та відеоматеріали у соціальних мережах під хештегом #FreeTheLeopards. Таким чином, творці акції прагнули наочно проілюструвати необхідність «випустити леопардів» – сучасні танки Leopard для посилення обороноздатності України. Ця ініціатива є яскравим прикладом використання соціальних медіа та креативних підходів у публічній дипломатії для донесення важливих меседжів до світової аудиторії та підтримки не тільки інформаційної, а й військової безпеки України.

Висновки. В умовах гібридної війни та глобальних інформаційних загроз, цифрова дипломатія перетворилася на критично важливий інструмент для захисту національної безпеки України. Вона дозволяє ефективно протидіяти російській дезінформації, формувати позитивний імідж та репутацію країни, просувати свої цінності та інтереси на міжнародній арені через проєкцію «м'якої сили». Водночас, для повної реалізації потенціалу цифрової дипломатії потрібна

комплексна стратегія, скоординовані зусилля різних відомств, належне фінансування та підготовка висококваліфікованих кадрів. Лише за такого підходу Україна зможе максимально ефективно використовувати цифрові інструменти та платформи на дипломатичній арені для зміцнення своїх позицій як повноцінного гравця і надійного партнера світової спільноти.

Бібліографічні посилання

1. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. *Актуальні проблеми політики*. 2022. № 69. С. 13–20. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1296> (дата звернення: 25.03.2024).
2. Опанасюк О. І. Особливості сучасної публічної дипломатії. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 117. С. 238–243.
3. Сегеда О. О. Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. *Науковий журнал «Політикус»*. 2020. Вип. 3. С. 139–147.
4. #FreeTheLeopards – у соцмережах стала вірусною кампанія Ukraine.ua надати Україні німецькі танки Leopard 2 - Brand Ukraine. – *Brand Ukraine*. URL: <https://brandukraine.org.ua/uk/news/freethelleopards-u-socmerezah-stala-virusnoyu-kampaniya-ukraineua-nadati-ukrayini-nimecki-tanki-leopard-2/> (дата звернення: 19.03.2024).
5. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. URL: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/joe_nye_wielding_soft_power.pdf (дата звернення: 19.03.2024).

Секція 3. УКРАЇНА ТА УКРАЇНЦІ У КРАЇНАХ ЄС: СУСПІЛЬНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС

УДК 930.85:929.52](477)Кричевські

Репрезентація України закордоном: родина Кричевських

Representation of Ukraine abroad: the Krychevsky family

Анастасія СТУЖУК

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
stuzhuk.an@gmail.com*

Anastasia STUZHUK

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
stuzhuk.an@gmail.com*

Постановка проблеми. Родина Кричевських¹ – яскраві представники українського мистецтва ХХ століття. Вони творили у різних напрямках: від живопису і графіки до архітектури і театру. Об'єднувальною тематикою творчості родини є українські мотиви. Вимушена еміграція під час Другої світової війни до Європи, а потім до країн Американського континенту не стала для них причиною забути все українське. І хоча роботи Кричевських розбавилися краєвидами Венеції та Альтаміри, такі наповнені Україною роботи, як «Кримський пейзаж» (1951) Василя Григоровича, «Вітряки» (1976) Василя Васильовича, «Scène de village» (1945) Миколи Васильовича, «Гуцульський Великдень» (1974) Катерини Василівни продовжували з'являтися у їх мистецьких портфоліо. Переплетеність української та місцевих тематик дають змогу зацікавити навіть тих іноземців, які ніколи не чули про Україну.

Мета цієї доповіді – дослідити рівень зацікавленості за кордоном представниками родини Кричевських. Для цього проаналізуємо наявну в загальному доступі інформацію про продаж картин авторства Кричевських, експозиції присвячені виключно їх роботам або за їх участю та наукові дослідження про родину та їх діяльність.

Виклад матеріалу. Дослідивши загальнодоступні результати світових аукціонів, бачимо, що найвищий цінник мають роботи Василя Григоровича

¹ Йдеться про лінію нащадків Василя Григоровича Кричевського (1873–1952): синів Василя (1901–1978) та Миколу (1898–1961) та онуку Катерину Кричевську-Росандіч (1926–2021).

Кричевського з середнім значенням у 15 тис. доларів США, що ставить його на один рівень з такими світовими творцями-імпресіоністами як австралієць Хейлі Левер та француз Поль-Еміль Піссарро. Найдорожчою зі знайдених на продажі картин Василя Григоровича є краєвид Алушти вартістю у 25 тисяч доларів США.

У свою чергу Микола Васильович Кричевський, син Василя Григоровича, хоча і має нижчу середню вартість картин у 3 тисячі доларів США, на аукціонах представлений значно більшою кількістю робіт. Варто зазначити, що на середнє значення вплинули декілька невеликих акварельних робіт вартістю до 1000 доларів, а великі роботи (переважно, але не винятково олією) оцінюються в середньому у 4 тисячі доларів США.

Картин Василя Васильовича Кричевського та його доньки Катерини Кричевської-Росандіч на аукціонах представлено неймовірно мало, і всі вони мають вартість орієнтовно у 100 доларів США. Скоріш за все це пов'язано з тим, що Катерина активно поповнювала мистецькі фонди в Україні своїми і родинними роботами.

На жаль, вивести кореляцію між ціною та тематикою неможливо. Жоден з представників родини не представлений на аукціонах достатньою кількістю робіт з різних тем. У творах Василя Григоровича переважають українські мотиви, а в Миколи Васильовича – європейські.

Також під час аналізу світових аукціонів можемо помітити проблему ідентифікації національності автора. Більшість аукціонів позначає представників родини Кричевських українцями або людьми з подвійною національністю відповідно до їх місця еміграції, як от Миколу Кричевського, що говорив про себе саме як про французького художника, але з ремаркою про те, що народився в Україні. На жаль, іноді ми можемо бачити приставку «russian» поряд з іменем художника. Вона може бути присутня як і самотійно, повністю викреслюючи українське походження митця, так і як друга, а іноді навіть третя національність митця.

Існує проблема, коли молодше покоління української діаспори, будучи в зовсім іншому контексті, не до кінця усвідомлює важливість тих чи інших робіт і з неповагою ставиться до них. Так, через недогляд зникають цілі архіви робіт [4]. Останні роки, здебільшого завдяки праці Катерини Кричевської-Росандіч, багато робіт родини Кричевських повернулося до України та експонується у музеях. Передусім це краєзнавчий музей імені Василя Кричевського, музей української діаспори в Києві, Лебединський міський художній музей ім. Б. К. Руднева та Миколаївський обласний художній музей ім. В. В. Верещагіна. За кордоном роботи Кричевських виставляються в Українському музеї в Нью-Йорку, Люксембурзькому музеї, Луврі у Франції та низці інших музеїв Європи, Америки та Канади [1, с. 36, 40, 53–54], [2, с. 189–193]. Також роботи митців виставлялися на численних світових виставках за життя і по смертю.

Серед дослідників родини Кричевських передусім варто згадати Вадима Павловського, Ганну Лексіну, Валентину Рубан-Кравченко [3]. Можемо бачити, що з наукової точки зору Кричевськими цікавляться винятково українці та українська діаспора.

Висновки. Роботи Кричевських досить високо оцінені з фінансової сторони, що ми можемо бачити з їх вартості на світових аукціонах. В той же час, в культурному плані родина Кричевських та її спадок передусім цікавлять українців та українську діаспору. Останні десятиліття спостерігаємо тенденцію до повернення робіт Кричевських до України. Тож можемо сказати, що родина Кричевських більше репрезентує «українця за кордоном» для нас ніж «українця» для людей за кордоном.

Все ж не можна знімати з рахунку той факт, що популярність митця, інтерес до його творчості багато в чому стимулюється і зовнішніми обставинами, і певною «модою». Успіхи виставок українських митців, наприклад «В епіцентрі бурі: Модернізм в Україні, 1900–1930-ті роки», дають надію на зростання інтересу до українського продукту взагалі. І тоді абсолютно доречними виявляться твори, зокрема і родини Кричевських, які є вже за кордоном і дають уявлення про українську художню традицію, історію, культуру.

Бібліографічні посилання

1. Галан Г. Розповіді про мистецьку родину Кричевських: культурологічні нариси. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2016. 89 с.
2. Павловський В. Василь Григорович Кричевський : Життя і творчість. Нью-Йорк : Укр. Вільна Акад. Наук у США, 1974. 222 с.
3. Рубан-Кравченко В. Василь Кричевський. Київ : Родовід, 2004. 700 с.
4. Kozyrieva T. Chapters of history of Ukrainian immigration. The Day. 2013. 4 September.

УДК 327(4+477):355.48((470+571):477)]"2022/2024"

**Вплив народної дипломатії на ментальне мапування відносин
України та країн Європи під час повномасштабної
російсько-української війни**

**The impact of public diplomacy on the mental mapping of relations between
Ukraine and European countries during the full-scale
of the Russian-Ukrainian war**

Софія ПЕТРОВА

*студентка 1 курсу магістратури історичного факультету
(спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації і регіональні студії»),
Маріупольський державний університет
sofiapetrovaa2711@gmail.com*

Sofia PETROVA

*1st year master's student of the Faculty of History
(speciality 'International Relations, Public Communications and Regional Studies'),
Mariupol State University
sofiapetrovaa2711@gmail.com*

Постановка проблеми. Народна дипломатія з кожним роком поглиблення та розширення процесів цифровізації та глобалізації посідає дедалі більш важливе місце серед факторів, які визначають вектори зовнішніх політик та міжнародні образи держав світу. Для України народна дипломатія від початку повномасштабного вторгнення стала не просто доповненням традиційної дипломатії, але й потужним інструментом привертання уваги міжнародної спільноти до проблематики російсько-української війни.

Мета дослідження – визначити вплив народної дипломатії на ментальне мапування відносин України та країн Європи під час повномасштабної російсько-української війни.

Виклад матеріалу. Починаючи від самого початку повномасштабного вторгнення російської федерації на території України, Європейський Союз надав нашій державі багатосторонню підтримку, яка проявилась в політичній солідарності, економічній та гуманітарній допомозі, прийомі біженців, підтримці цивільного захисту та Збройних Сил України тощо [3]. З першого погляду все це свідчить про одностайну підтримку України європейськими країнами, однак з іншого боку двосторонні відносини між деякими державами ЄС та України по-своєму негативно впливали на стабільність нашої держави та перебіг подій. І хоча офіційна, традиційна дипломатія відіграє найвагомішу роль у формуванні

та сприйнятті сучасних відносин Україна-ЄС, знову актуальним постає питання ролі народної дипломатії.

Загалом відносини України та Європейського Союзу мають довготривалу історію з поступовим розвитком в позитивному напрямку. До початку повномасштабного вторгнення їх можна було вважати більш-менш однорідними та визначеними загальною політикою міжнародної організації та процесом вступу нашої держави до союзу. Проте на даному етапі, в залежності від регіональної співпраці та двосторонніх відносин, ментальне мапування відносин України та країн ЄС підкорюється багатьом аспектам воєнного часу. Зокрема українська народна дипломатія активно працює на культурному фронті та за допомогою численних виставок привертає увагу міжнародної спільноти до теперішніх проблем української нації. Так наприкінці січня 2024 року, під час зимової сесії Парламентської асамблеї Ради Європи, відкрилася виставка «Щоденники війни: непочуті голоси українських дітей», реалізована Благодійним Фондом «Діти Героїв», Благодійним Фондом «Голоси дітей», Платформою «Тю» та МЗС України, а також за підтримки МЗС України [4]. Дана виставка має поширити проблему емоційного стану української молоді не тільки у Франції, але й в інших столицях інших країн Європи та світу, що є чудовим прикладом спільної роботи традиційної та народної дипломатії.

Зауважимо, що завдяки залученню звичайних громадян України до різноманітних акцій, рухів, культурних заходів тощо на підтримку нашої держави та її культури закордоном, іноземні країни та їхні громадяни все ще мають на порядку денному російсько-українське протистояння. Зазвичай подібні культурні заходи позитивно впливають на відносини між європейськими країнами та Україною; в тому числі і щодо їхнього ментального ставлення один до одного, адже підтримують спільні політичні та культурно-соціальні наративи.

Важливим чинником, який сьогодні впливає на ментальне мапування відносин України та країн ЄС, також вважаємо перебування великої кількості українських біженців в Європі. Варто звернути увагу на те, що оформлюючи тимчасовий захист в приймаючих країнах, українці отримують доступ до медичного обслуговування, гуманітарної допомоги, ринку праці, отримання освітніх послуг тощо [2]. Завдяки цьому відбувається поступова інтеграція українців у приймаючі спільноти, активізується вплив народної дипломатії, будуються та реформуються міжнаціональні зв'язки та культурні кордони між націями. В залежності від того, які зв'язки були закладені в минулому між країнами та на початку повномасштабного вторгнення, це також відображається на тому, як українська народна дипломатія розвивається сьогодні та як вона впливає на ментальне мапування відносин України та ЄС.

Наразі на території держав Європейського Союзу за офіційними даними, які збираються завдяки оформленому українцями тимчасовому захисту, проживає 4,31 мільйони українців. Згідно Eurostat, найбільша кількість українських біженців проживає в Німеччині, Польщі, Чехії [5]. Вважаємо за доцільне розглянути на прикладі розвитку польсько-українських відносин під час повномасштабного вторгнення загальну характеристику народної дипломатії у відносинах Україна – ЄС.

Від початку повномасштабного вторгнення офіційні відносини Польщі та України зазнали суттєвих змін, що переважно було зумовлено політичними, соціальними та економічними аспектами, однак це також не могло не вплинути на міжнаціональні відносини. Протягом перших місяців повномасштабного вторгнення зовнішньополітичний курс Польщі був цілком спрямований на підтримку України, а внутрішня політика, підкорюючись засадам законів Європейського Союзу, підтримці українських біженців на території держави. Однак, з плином часу, непорозуміння між польським та українським урядами, та протиріччя на цивільному рівні, стали додавати негативних рис народним дипломатіям обох країн, що дуже часто можна наразі простежити в пригніченні націями одна одної в соціальних мережах. Варто зазначити, що на початку широкомасштабної війни в Інтернет-мережі переважали позитивні відгуки поляків про українців і навпаки, а також висловлювання про «братські народи».

Вагомим прикладом народної дипломатії, який безпосередньо зараз впливає на ментальне мапування відносин України та Польщі, також є триваючі протести на українсько-польському кордоні з боку польських фермерів. Такі «заколоти» негативно відображаються на відношенні українців до поляків і є безпосереднім проявом потужної, проте негативної польської народної дипломатії. Завдяки використанню сучасних технологій, історії українців, які не можуть перетнути кордон вчасно, дуже швидко ширяться мережею та підтримують напруженість польсько-українських відносин. В цьому випадку силами української народної дипломатії, на нашу думку, не можливо змінити ситуацію, і лише втручання офіційних дипломатичних установ може розв'язати даний конфлікт. Очевидно, що, наприклад, розгортання будь-якого великого конфлікту в соціальних мережах між українцями та поляками наразі тільки загострило б ситуацію, водночас, ніякий масштабний флешмоб про дружбу польської та української націй не мав би значного ефекту у вирішенні цього питання.

Наприкінці хочемо також звернути увагу на те, що враження, яке справляють українці про нашу державу на цьому етапі повномасштабної війни, закріпиться в країнах ЄС набагато сильніше та на довший час через те, що такі психологічні фактори, як співчуття, страх, бажання єднання навколо спільного

ворога в європейців, як приймаючої сторони, замінюються дратівливістю, звичністю до українців, відторгненням чужинського.

Висновки. Отже, сучасне ментальне мапування відносин України та країн Європи видозмінюється не тільки силами української народної дипломатії, але й народною дипломатією європейських держав. Використання сучасних технологій має особливий вплив на поширення проявів народної дипломатії всіма зацікавленими сторонами, а тому можна говорити про те, що важливість націй в формуванні ментального мапування буде лише зростати. Проте не можна не зважати на факт того, що традиційна дипломатія залишається найбільш вагомим силою, завдяки застосуванню якої можна вирішити те чи інше непорозуміння. Актуальність повномасштабного українсько-російського протистояння також зберігатиме свій вплив на характеристику відносин України та країн ЄС, однак в культурно-соціальних аспектах, а подекуди і політично-економічних, він буде відігравати лише фонову, тематичну роль, якщо ситуація на фронті не матиме суттєвих змін.

Бібліографічні посилання

1. Польша та Україна: криза у відносинах з надією на ренесанс URL: <https://www.dw.com/uk/polsa-ta-ukraina-kriza-u-vidnosinah-z-nadieju-na-renesans/a-67635222> (Дата звернення: 20. 02. 2024).
2. Тимчасовий захист. UNHCR. The UN Refugee Agency. URL: <https://www.unhcr.org/> (Дата звернення: 20.02.2024)
3. EU solidarity with Ukraine URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/#refugees> (Дата звернення: 18. 02. 2024).
4. In France, an exhibition titled «War Diaries: Unheard Voices of Ukrainian Children» has been opened URL: <https://odessa-journal.com/in-france-an-exhibition-titled-war-diaries-unheard-voices-of-ukrainian-children-has-been-opened> (Дата звернення: 21. 02. 2024).
5. Over 4.3 million people under temporary protection URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240208-1> (Дата звернення: 18. 02. 2024).

УДК 930.85(477):784.092(4)

Україна в контексті пісенного конкурсу «Євробачення»

Ukraine in the context of the Eurovision Song Contest

Єва КОБЕРСЬКА

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*
eva.koverskaia.17@gmail.com

Yeva KOVERSKA

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University*
eva.koverskaia.17@gmail.com

Постановка проблеми. Євробачення (Eurovision Song Contest) – щорічний телевізійний конкурс естрадної пісні, що проводиться з 1956 р. серед країн-членів Європейської мовної спілки. Незважаючи на значну популярність, це явище рідко ставало об'єктом вітчизняних наукових досліджень. Мистецтвознавці у своїх працях звертають увагу на музичні аспекти, проблеми постановки й режисури номерів, і підкреслюють важливість Євробачення стосовно соціального розвитку суспільства. Ці роботи вміщують інформацію про конкурс до 2021 р., тобто дані, актуальні станом на 2024 р., ще не були включені в науковий дискурс.

Мета доповіді – представити Україну в ролі учасниці Пісенного конкурсу; зробити загальний огляд українських виступів на Євробаченні.

Виклад матеріалу. Пісня завжди супроводжувала українську історію; вона відіграла суттєву роль у формуванні та зміцненні національної самосвідомості й духовності. Так, музика уособила ідею Євромайдану 2013 р. і об'єднала українців. Йдеться про репертуар Океану Ельзи, Kozak System та Кузьми Скрябіна [1, с. 15].

Українська музика відображає багатовікові традиції, відтінки національного колориту та залишається символом сили і спротиву. Яскравим прикладом цьому є композиція «Червона калина», що вважається гімном січових стрільців. У лютому 2022 р., на початку повномасштабного російського вторгнення, лідер гурту «Бумбокс» Андрій Хливинок подарував їй нове життя, заспівавши на Софіївській площі й повернувши колишню популярність.

Завдяки пісні Україна стала на крок ближче до інтеграції з європейським співтовариством, адже взяла участь у Євробаченні.

Ідея конкурсу виникла у драматурга й телевізійника Серджіо Пульезе. Його пропозицію підтримав директор Швейцарського товариства радіомовлення і телебачення Марсель Безансон. У 1955 р. на конференції Європейської мовної спілки в Монако він заявив, що Європі, спустошеній Другою світовою війною, потрібна телевізійна програма, яка об'єднає всіх членів союзу. Моделлю змагань обрали Фестиваль італійської пісні в Сан-Ремо, створений у 1951 р. [4, с. 149].

Україна стала активним учасником Пісенного конкурсу з 2003 р. Тоді, в Ризі, її представив Олександр Пономарьов з піснею «Nasta la vista». У підсумку співак набрав 30 балів і посів 14 сходинку.

Представники України тричі здобували перемогу: Руслана Лижичко з композицією «Wild Dances» у 2004 р. (280 балів); Джамала, виконавши «1944» у 2016 р. (534 бали). Гурт Kalush Orchestra отримав 631 бал за пісню «Стефанія» в 2022 р., що стало другим найкращим результатом за всю історію Євробачення.

2015 став роком, коли Україна, у зв'язку з російською збройною агресією та тимчасовою окупацією Криму, не брала участі в музичному конкурсі. Подібна ситуація сталася й у 2019, бо виконавицю Mаgиv дискваліфікували через відмову підписувати контракт із Суспільним мовленням, що відповідає за підготовку до Євробачення. Найгіршим за рейтингом був виступ O.Torvald у 2017 – гурт посів 24 місце усього із 30 балами. У 2020 р. фестиваль уперше за період існування скасували через пандемію COVID-19 і обмеження, запроваджені урядами країн-учасниць та владою Нідерландів, де й мав відбутися конкурс [5].

До 2004 р. музичний захід складався тільки з фіналу. У зв'язку зі зростанням кількості держав-учасниць було створено додатковий раунд кваліфікації – семіфінал. З 2008 р. Євробачення проходить у звичному для нас форматі – двох півфіналів та грандіозного фіналу.

Україна – єдина європейська країна, яка завжди успішно проходила півфінальні відбори й виступала у гранд фіналі в роки своєї участі в конкурсі [2, с. 283]. Не в останню чергу такі результати стали можливими завдяки креативній роботі режисерів. Так, креативним директором Євробачення в 2023 р. від України став кліпмейкер Герман Ненов. Він відповідав за візуальне представлення держави.

Цього року Україну на Пісенному конкурсі представлятимуть Jerry Neil та alyona alyona з композицією «Teresa & Maria». Фестиваль відбудеться у шведському Мальме: 7 травня – перший півфінал, де під номером 5 виступатимуть українські виконавиці; 9 – другий семіфінал; 11 – грандфінал.

За словами реперки Альони Савраненко (alyona alyona), їхня пісня насичена сенсами та несе великий меседж у світ. Вона об'єднує співачок як двох жінок і передає настрій «Women`s power». Загалом трек – про істини, які мають нагадати людям, що вони можуть досягти неймовірних висот [3].

Висновки. Ставши частиною Євробачення на початку XXI ст., Україна впевнено тримає курс на європейську інтеграцію, при цьому не втрачаючи власної ідентичності. Участь у Пісенному конкурсі стимулює розвиток української сцени, сприяє популяризації національної музики й мови, і виступає як платформа для відображення культури та традицій. Успішні виступи гарантують підвищення репутації на міжнародній арені та формуванню позитивного іміджу держави.

Бібліографічні посилання

1. Гомілко О. Є. Зв'язок політики та музики: музика та цінність свободи. *Трибуна*. 2023. № 1. С. 14–19.
2. Дружинець М. Пісенний конкурс євробачення та вокальні телевізійні талант-шоу як фактор європеїзації та євроінтеграції української культури. *Музикознавство*. 2019. № 35. С. 280–286.
3. Пісня України на Євробачення 2024: текст та сенс треку "Teresa & Maria".
URL: https://lux.fm/pisnya-ukrayini-na-yevrobachennya-2024-tekst-ta-sens-treku-teresa-maria_n148083 (Дата звернення: 30. 04. 2024).
4. Совгира Т. І. Технологія організації міжнародного телевізійного конкурсу естрадної пісні «Євробачення». *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство*. 2017. № 1. С. 147–152.
5. Facts & Figures. *Eurovision Song Contest*. URL: <https://eurovision.tv/about/facts-and-figures> (Дата звернення: 18. 03. 2024).

УДК 930.85+94](477)"2016/202"

Історична тематика у проєкті UKRAÏNER як меседж для світу

Historical themes in the UKRAÏNER project as a message to the world

Костянтин АШИХМАН

*студент 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ashykhman.ko@ukr.net*

Леон БРАГА

*студент 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
braga_leon@ukr.net*

Kostiantyn ASHYKHMAN

*2nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
ashykhman.ko@ukr.net*

Leon BRAHA

*2nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
braga_leon@ukr.net*

Постановка проблеми. Для багатьох істориків сьогодні незаперечним є факт збільшення запиту суспільства різних країн на знання з історії у доступному форматі. У зв'язку з цим швидкими темпами розвиваються різні напрями публічної/прикладної/практичної історії. Наука «виходить» з академічних кабінетів до публіки, до осмислення історії, ретрансляції її подій долучаються журналісти, митці, письменники. Тому фахові історики мають аналізувати те, що пропонується, долучатися до популяризації саме наукових знань.

Мета цієї доповіді – проаналізувати історичний контент одного з найуспішніших проєктів нашої країни – Ukraïner.

Виклад матеріалу. Ukraïner – спільнота та організація, яка досліджує Україну та український контекст, розповідає історії різної тематики, транслюючи їх на весь світ, перекладаючи різними мовами. Проєкт був організований журналістом Богданом Логвиненко у 2016 році. Метою стало висвітлення важливих тем та створення додаткової цінності об'єктів культурної та історичної пам'яті, завдяки унікальним історіям, експедиціям, відео- та фото-контенту про українські регіони. Водночас, Ukraïner знімає повнометражні фільми та видає книги, які розповідають про сучасну Україну та її історію [1].

Сюжети з історії України у проєкті висвітлюються через різноманітні теми: ремесла, мистецтво, музейництво, музика, історії національних спільнот та корінних народів, традиції, пам'ятки, фотоісторія тощо. Зазначені теми структуровані також за історико-етнографічним районуванням України: Наддніпрянщина, Сіверщина, Причорномор'я і т. д. Найбільший інтерес для глядачів становлять регіони із стійким збереженням традицій: Поділля, Карпати, Полісся, Буковина та Слобожанщина. Зокрема, щодо *Поділля* – «Маланка в Поповій Греблі», «Різдво на Поділлі», *Полісся* – «Співи Полісся», «Бортники. Люди лісу» [3, с. 67]. І якщо попередні історико-географічні райони у свідомості більшості українців дійсно асоціюються зі збереженими традиціями, то, зазвичай, Слобідська Україна здається регіоном з втраченою специфікою. Тим цінніші сюжети: Слобожанщини – «Співи Слобожанщини», «Різдво у Харкові», «Харків: місто освіти й національного відродження».

Хоча відео *Українера* знімаються за певним алгоритмом, але наголос завжди ставиться на пошуку нових підходів і виокремленні виняткових, своєрідних рис.

Окреме місце у сюжетах історичної тематики *Українер* посідають люди та їх життєвий шлях. Голодомор – є відокремленою темою історичної підбірки, поєднуючи історії людей з різних регіонів України із історичною довідкою.

Контент реалізовується різними мовами світу з метою поширення знань про історію та культуру України. Тому достатньо часто у коментарях історій *Українер* з'являються відгуки іноземців. Здебільшого – невеликого об'єму, позитивні та з подяками та водночас – здивуванням. На тематику *Українер* сильно вплинуло повномасштабне вторгнення РФ на терени України у 2022 році: кількість сюжетів на тему війни значно збільшилася. Також зріс інтерес до історичної тематики.

Частиною цієї тематики *Українер* є сюжети про «національні спільноти та корінні народи». Ці історії розповідають про життя більше ніж 30 національних громад в Україні. Також, проєкт окрему увагу приділяє саме корінним народам України: караїмам, кримчакам та кримським татарам. Є й сюжет, що присвячений етнографічній групі українців, – бойкам. Ці теми мають особливу популярність серед історичної підбірки *Українер*, крім того, нею цікавляться іноземці. Популярність підкреслює достатньо висока кількість переглядів (зокрема, про греків, кримських татар, гагаузів) та позитивних відгуків іноземців (наприклад, «...я вивчав історію України і закохався в її культуру, я думав переїхати, працювати і продовжити своє життя там», «Обожнюю цю рубрику!»).

Структура цих сюжетів підпорядкована завданню продемонструвати національну громаду та її особливості: звичаї, традиції, сучасний побут в умовах культурного обміну. Важливо, що у вказаних історіях про спільноти на теренах України обов'язково надаються невеликі науково обґрунтовані довідки щодо

історії народу та його появи/розвитку на конкретних територіях. Так, у фільмі «Німці України. Хто вони» розповідають про міграційні хвилі протягом століть. Сюжети на цю тематику викликають особливий інтерес у іноземців, оскільки ці спільноти зберегли власні традиції та звичаї, «законсервували» свою мову. Наприклад, у відео про шведів України із с. Зміївка Херсонської області, які розмовляли старошведською мовою, згадується навіть про візит короля Швеції до селища. Це дуже важливо, особливо на сучасному етапі, коли Україна потребує європейської підтримки, розуміння військових потреб українців з боку жителів різних країн ЄС. Про популярність такого типу відео свідчить велика кількість переглядів (зокрема, найбільшу кількість переглядів отримав сюжет, що присвячений албанцям в Україні) [4] та позитивних коментарів іноземців.

Наголосимо, що команда проєкту завжди намагається отримати консультації фахових істориків/етнологів, не поширює псевдоісторичні факти, не страждає «шароварщиною» і виконує свою роботу на високому журналістському рівні.

Висновки. Ukraïner – важливий проєкт для України, оскільки через велику кількість сюжетів на історичну тематику показує країну і самим українцям, і іноземцям. Завдяки реалізації контенту різними мовами, відеоролики викликають зацікавлення та популяризацію історії та культури України, особливо – серед глядачів з-за кордону.

Бібліографічні посилання

1. Ukraïner. URL: <https://www.ukrainer.net>
2. Ukraïner: Youtube-канал проєкту. URL: <https://www.youtube.com/@ukrainernet/featured>
3. Ukraïner. Країна зсередини. Вид-во Старого Лева, 2019. 312 с.
4. Ukraïner: «Албанці України. Хто вони?». URL: <https://www.ukrainer.net/albantsi/>

УДК 327.58(=161.2):316.65(=162.1)"202"

Сучасний образ України у населення Польщі

The modern image of Ukraine in Poland

Дар'я ГАЛЕТА

студентка 2 курсу

факультету філології, історії та політико-юридичних наук,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

dashahaleta@gmail.com

Daria HALETA

2nd year student

of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences,

Nizhyn Mykola Gogol State University

dashahaleta@gmail.com

Постановка проблеми. Значна присутність українців у Польщі стала потужним чинником, який виявився настільки значним, що призвів до переосмислення образу України у поляків. Наші громадяни стали своєрідними послами своєї країни, які доносять як позитивне так і негативне уявлення про державу.

Мета цієї доповіді – розкрити фактори, які впливають на зміну іміджу України у поляків і зрозуміти, яким чином це впливає на міждержавні відносини.

Виклад матеріалу. Кількість людей, які в'їхали до Польщі з України з початку повномасштабного вторгнення російських окупантів, приголомшлива – понад 18 мільйонів, а 2,4 мільйона українців виїхали за кордон і не повернулися. Тож все частіше і частіше можна почути українські голоси, проходячи вулицями польських міст і поселень.

Перша велика міграційна хвиля відбулась після російської агресії у Криму і Донбасі 2014 року. Саме тоді українці заповнили польські школи, університети та робочі місця, ставши найактивнішою та найчисленнішою групою іноземців, що прагнула інтегруватися в польське суспільство. У той період ще більше поляків почали заглиблюватись в українську культуру. Як мінімум, почали відчувати різницю між російською і українською мовами, росіянами і українцями.

З точки зору трудової міграції, то Польща радо приймає таких людей. Адже без трудових мігрантів Польщі не вдалось би реалізувати свої плани економічного розвитку. Самі поляки вельми неохоче йдуть на низькооплачувану роботу, на яку, як правило, беруть «гастарбайтерів» з інших країн. До того ж, наші громадяни у плані роботи є більш гнучкими. Вони готові працювати

понаднормово, на відміну від поляків, які мають чітке розуміння робочого часу. Тому, у деяких поляків закарбувався образ України як держави з дешевою робочою силою. Проте, важливо зазначити, що цей стереотип не завжди відповідає дійсності, і багато українців борються за свої права та справедливу оплату праці.

Масова вимушена міграція українців до Польщі стала одним із ключових факторів, що формують образ України в польському суспільстві. Трагічні події війни в Україні змусили поляків по-новому поглянути на свою сусідку, тому українці відчули щире емпатію і підтримку. Польща стала одним з головних прихистків для мільйонів українських біженців. Уряд Польщі та польське суспільство мобілізували значні ресурси та зусилля, щоб надати всебічну допомогу українцям, які рятуються від війни.

Проте, хоч і спочатку українці зустріли в Польщі щире підтримку та розуміння, але з часом початковий ентузіазм дещо померкнув. Якщо у 2022 році переважна більшість громадян мала позитивне ставлення до українців, то сьогодні у Польщі говорять навіть і про побоювання. На це впливає декілька факторів. Тривала війна, наплив біженців та високий рівень інфляції призвели до того, що значна частина поляків побоюється, що українські працівники можуть відібрати у них роботу, місця в дитсадках і медичних закладах, а 40% поляків асоціюють приплив громадян України на польський ринок праці зі зниженням темпів зростання заробітної плати. Значна частина населення вважає, що польська влада допомагає більше українцям ніж полякам.

Ці реалії формують образ України у населення Польщі. Крім того, на це впливає і преса. Тому слід детальніше проаналізувати як Україна подається полякам у новинах. Питання українського членства в ЄС і масове його обговорення у польській пресі створили сучасний політичний стереотип «адвоката України у справі євроінтеграції», де місія Польщі зводилася до представлення стратегічних інтересів України на Заході. Існують безліч стереотипів як-от «корумпована країна зі знищеною економікою», українці – полонофоби. Але варто пам'ятати, що такі твердження не завжди відповідають дійсності. Такі гучні слова і заголовки у польській пресі можуть призводити до різних наслідків. В інформаційному просторі можна легко знайти як приклади справжньої доброти, порядності й людяності поляків, які приймають українських біженців як рідних, так і повідомлення про напади, побиття або пограбування українців у Польщі.

До того ж, ситуація з українським зерном на польському кордоні значно погіршує ситуацію. Президент Дуда навіть порівняв Україну з людиною, яка тоне і може зтягнути свого рятувальника, тобто Польщу, на дно. Конфлікт у

відносинах держав викликав гаряче обговорення в соцмережах, через що образ України теж почав псуватись.

Висновки. На цей момент більшість поляків активно підтримує і допомагає Україні, яка є уособленням незалежної, сильної держави, громадяни якої не хочуть бути під владою путінського режиму. Водночас, постійний наплив біженців та необхідність надання їм всебічної допомоги неминуче призводять до певної втоми та напруження в польському суспільстві. Важливо, щоб українці, які перебувають у Польщі, продовжували демонструвати свою вдячність за підтримку та розуміння. Це можна зробити, дотримуючись законів та поважаючи культуру приймаючої країни, активно інтегруючись у суспільство, а також беручи участь у волонтерській діяльності та інших ініціативах, спрямованих на допомогу Польщі. Україна має й далі формувати позитивний імідж не лише в Польщі, а й у світі. Це можна зробити, розповідаючи про свою багату культуру та історію, досягнення у різних сферах, а також про те, як українці борються за свою свободу та демократію.

Бібліографічні посилання

1. Павлюх М. Стереотипи й образи України та українця у сучасній польській журналістиці. Вісник Львівського ун-ту. Серія журналістика. 2007. Вип. 30. С. 253–261. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/viewFile/3977/4021> (Дата звернення: 04. 04. 2024).
2. Левчук П. Українці в Польщі – найбільша група іноземців, яка змінила образ своєї держави в очах поляків. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/blog/pavlo_levchuk/528653_ukraintsi_polshchi-naybilsha_grupa.html (Дата звернення: 04. 04. 2024).
3. Як змінилося ставлення поляків до українських біженців: нове опитування. Visit Ukraine. 2024. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3296/how-poles-attitudes-toward-ukrainian-refugees-have-changed-a-new-poll> (Дата звернення: 04. 04. 2024).

УДК 94(410=161.2)+355.48((470+571):477)]"20"

**Українська діаспора у Великій Британії
і сучасна російсько-українська війна**

**The Ukrainian Diaspora in the UK
and the Ongoing Russian-Ukrainian War**

Дар'я КРАВЕЦЬ

*студентка 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
kravets22@if.dnu.edu.ua*

Daria KRAVETS

*2nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
kravets22@if.dnu.edu.ua*

Постановка проблеми. Російсько-українська війна стала випробуванням не тільки для українців в Україні, але й для українських діаспор, зокрема у Великій Британії – держави, що стала домом для українців декількох поколінь.

Мета цього дослідження – з'ясувати, як виглядала українська громада у Великій Британії у переддень війни, і як війна вплинула на її існування, змінила життя. В основі розвідки – результати опрацювання матеріалів на сторінках українського посольства у Великій Британії, сторінок державних установ, а також українських і британських ЗМІ, які містять значну кількість інформації.

Виклад матеріалу. Історія становлення української діаспори у Великій Британії має декілька етапів, які визначили події межі XIX – XX століть, коли розпочалася трудова міграція українців Галичини, далі – Друга світова війна, внаслідок якої значно зросла чисельність українців. Загалом українська діаспора тут значно менша, аніж, наприклад, у Канаді чи Польщі. За неофіційними даними українців налічується близько 30 000 осіб, з яких більшість (99%) мешкає в Англії, зокрема в індустріальних містах. Приблизно 2 тис. українців проживає у Лондоні. Понад 80% британських українців зайняті фізичною малокваліфікованою працею, інші є власниками приватних підприємств. В Сполученому Королівстві діє Об'єднання українців у Великій Британії, що нараховує 350 членів, і є головним координатором національного життя [2]. Хоча організаційно українська діаспора у Великій Британії добре розвинута, проте вона має свої проблеми, основною з яких є асиміляція.

За даними The Migration Observatory, станом на травень 2023 року в країну прибуло близько 174 тисяч українців (власників віз): 51 500 – за сімейною схемою та 122 400 – за спонсорською. Основну турботу про українських біженців

взяв на себе британський уряд, який запропонував схеми допомоги, включивши сюди приватну і волонтерську допомогу [4]. З 2022 р., з весни, коли до Великої Британії почали прибувати українці, умови надання допомоги українцям змінилися. Отримувати її допомогу (на дорослого) стає важче. Відмова працювати спричиняє санкції, які зупиняють виплату допомоги). До того ж доходи, які пропонує країна, що приймає, не дозволяють жити безбідно. Навіть дипломи про вищу освіту, великий стаж роботи та знання англійської мови не гарантують успішного працевлаштування.

У зв'язку із цим зростає роль діаспори у наданні допомоги. Завдяки непоганій економічній ситуації та високому рівню життя у Великій Британії українська громада спроможна утримувати свої організації та допомагати землякам. Варто відзначити, що пожвавлення цієї допомоги відбулося з 2014 р., коли фактично розпочалася війна в Україні [1].

Показовими є історії окремих британських українців. Одна з них – Оксана Калала, яка працює акушеркою, приїхала свого часу до Англії по робочій візі, зустріла свого майбутнього чоловіка, через якого залишилася в цій країні. За її словами, в Англії були засновані групи «Українські мами в UK», «Дошка оголошень» та інші, на основі яких утворилося багато українських громад, однією з них і стала громада в Грінвічі, де проживає Оксана. За її участі 2015 р. розпочала роботу українська дитяча група «Малютко». Коли розпочалася повномасштабна війна, дитячий клуб відкрив двері для новоприбулих мам із дітьми. Дмитро Андрейчук з початком війни почав шукати варіанти, як можна стати корисним. Він скоординувався із місцевими перевізниками, щоб доправляти гуманітарну допомогу в Україну. Перший автомобіль завантажили речами, які закупили за свої гроші. Згодом почали долучатися й англійці [1]. Багато українців та українок допомагають ЗСУ – донатами, організацією збору гуманітарної і військової допомоги.

Впливовим чинником допомоги українців є ставлення британців до них, яке станом на зараз змінилося в гіршу сторону. Наприклад, одна з жінок, яка переїхала в Британію через втегнення, свідчить: «У деяких британців існує думка, що українці не заслуговують на соціальне житло, тому що у них самих багато нужденних. Іноді нам дорікають, що ми «з'їдаємо» їхні податки». Деякі українці зізнаються, що готові повернутися в Україну, бо за соціальним рівнем на Батьківщині почували себе впевненіше.

Висновки. Життя української діаспори у Великій Британії значно змінилося внаслідок війни і притоку біженців з України. Зважаючи на значний відсоток російськомовних українців, з 2014 року, а особливо 2024 р., хай не на мовному, але на ментальному рівні українці Британії відчували своє українство повновому. Наразі, складно передбачити, як зміниться діаспора кількісно, але з точки

зору її ідентичності, вона зміцнюється. Важливе завдання, яке виконує українська громада у Британії, як «стара», так і «нова» – поширення інформації про Україну, популяризація її культури, лобювання інтересів України.

Бібліографічні посилання:

1. Авто, бронезилети та гумвантажі. Як прикарпатець в Англії організував допомогу для ЗСУ. 08. 04. 2022. URL: <https://suspilne.media/ivano-frankivsk/226443-avto-bronezileti-ta-gumvantazi-ak-prikarpatec-v-anglii-organizuvav-dopomogu-dla-zsu/> (дата звернення: 24.03. 2024).
2. Діаспора України. Велика Британія. 17. 03. 2022. Сторінка Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою ЛНУ ім. І. Франка. URL: <https://lpnu.ua/news/diaspora-ukraini-velyka-brytaniia> (дата звернення: 24. 03. 2024).
3. Українці у Великій Британії. Сторінка Посольства України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. URL: <https://uk.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/881-ukrajina-velika-britanija/595-ukrajinci-u-velikij-britaniji> (дата звернення: 24. 03. 2024).
4. Українці у Великій Британії. Сторінка Державної міграційної служби України. URL: <http://migraciya.com.ua/news/ukrainian-abroad/ukran-u-velikij-britan/> (дата звернення: 24.03.2024).
5. Туманні перспективи: з якими проблемами зіткнулися українки в Британії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bizhenci-brytania-zhytlo-robotajobcenter/32783875.html> (дата звернення: 24. 03. 2024).

УДК 327:316.65](4):355.48((470+571):477)]]"20"

**Україна в очах європейських країн під час
російсько-української війни**

**Perception of Ukraine in European Countries During
the Russo-Ukrainian War**

Софія ГОНЧАРОВА

студентка 2 курсу

*факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя*

sofagoncharova3205@gmail.com

Sofia HONCHAROVA

2nd year student

of the Faculty of Philology, History and Legal Sciences,

Nizhyn Mykola Gogol State University

sofagoncharova3205@gmail.com

Постановка проблеми. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, ставлення європейських країн до України зазнало значних змін. Україна здобула безпрецедентну підтримку та солідарність з боку Європи, що проявилось в наданні військової, гуманітарної та економічної допомоги, а також у запровадженні жорстких санкцій проти Росії.

Мета доповіді – розкрити візії України у Європі в умовах сучасної російсько-української війни.

Виклад матеріалу. Відзначимо основні, ключові моменти, які обумовили формування нового або оновленого бачення України у країнах Європи. Найперше варто відзначити широку підтримку з боку європейських країн та засудження російської агресії. Європейський Союз запровадив безпрецедентні пакети санкцій проти Росії, а також надав Україні значну фінансову та військову допомогу. Війна в Україні прискорила процес розширення НАТО, де яскравим прикладом стала позиція Швеції та Фінляндії, які подали заявки на членство в альянсі. Зважаючи на гуманітарну кризу, в якій опинилася Україна, європейські країни прийняли мільйони українських біженців, для яких було створено належні умови проживання, надання різних освітніх та медичних послуг.

Ці та інші обставини вплинули на сприйняття України у Європі. На початку війни багато європейських країн сприймали Україну як жертву агресії, слабку та нездатну самостійно захиститися. Проте з часом, завдяки мужньому опору українського народу та успіхам на полі бою, ставлення до України значно

змінилося. Європейські країни вражені силою, стійкістю та єдністю українського народу. Вони визнають, що Україна не лише бореться за свою свободу, але й за цінності демократії та верховенства права, які є спільними для всієї Європи. Україна стала зразком для інших країн, які прагнуть до свободи та демократії. Її боротьба за незалежність надихнула людей у всьому світі.

Важливо, що Україна дедалі більше сприймається як рівноправний партнер та лідер у Європі. Її голос стає дедалі вагомим на міжнародній арені.

Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС стало чітким сигналом про те, що Європа бачить Україну у своїй сім'ї. Це є визнання європейських прагнень України та її готовності до інтеграції з Європою.

Країни Центральної та Південно-Східної Європи, які мають історичний досвід боротьби з радянським режимом, особливо солідарні з Україною. Країни Західної Європи, де рівень життя та безпеки традиційно вищий, більше стурбовані економічними наслідками війни та потенційною ескалацією конфлікту. Важливо також пам'ятати, що війна в Україні ще триває, і ситуація може змінюватися.

На квітень 2024 року ставлення до України з боку великих європейських країн є переважно схвальним та спрямованим на підтримку. Наприклад,

Франція висловлює рішучу підтримку Україні, надаючи їй військову, фінансову та гуманітарну допомогу, активно залучена до дипломатичних зусиль щодо мирного врегулювання конфлікту. Президент Макрон відіграє важливу роль у посередництві між Україною та Росією.

Німеччина надає Україні значну військову та фінансову допомогу. Відмовилась від постачання Україні зброї, дозволила іншим країнам ЄС робити це на своїй території. Канцлер Шольц закликав до якнайшвидшого завершення війни та дипломатичних засобів вирішення проблем.

Велика Британія – один з найактивніших постачальників військової допомоги Україні. Прем'єр-міністр Джонсон назвав вторгнення Росії «варварським актом» і пообіцяв, що Велика Британія продовжуватиме підтримувати Україну.

Польща прийняла мільйони українських біженців, надаючи їм різну допомогу. Країна є одним з найактивніших прихильників членства України в Європейському Союзі. Президент А. Дуда назвав Україну «форпостом свободи» в Європі.

Італія, як інші країни, також надає Україні військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Прем'єр-міністр Драгі засудив вторгнення Росії. Італія також прийняла значну кількість українських біженців.

Важливо зазначити, що ставлення до України в окремих країнах має відмінності. Наприклад, деякі країни, такі як Угорщина, більш скептично ставляться до надання Україні зброї та негативно ставляться до ідеї членства України в ЄС. Інші, такі як країни Балтії, є одними з найрішучіших прихильників

України та закликають до посилення санкцій проти Росії. Загалом, європейські країни об'єднані у своїй підтримці України та засудженні дій Росії. Вони надають Україні значну допомогу та шукають шляхи досягнення миру.

Висновки. Отже, російсько-українська війна значно змінила ставлення до України у Європі, де абсолютна більшість країн підтримують Україну та українців, надаючи суттєву допомогу. Поряд з тим, не можна не враховувати той факт, що відбуваються постійні зміни на фронті, виникають проблеми як із зброєю, її постачанням, можливостями країн Європи надавати допомогу мільйонам українських біженців.

Бібліографічні посилання

1. <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>
2. https://commission.europa.eu/index_en
3. <https://www.nato.int/>
4. <https://www.osce.org/>

Секція 4. ОСВІТНІЙ ДИСКУРС В ІСТОРІЇ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ

УДК 94+37.043.1-055.2](495)"20"

Жіноча освіта у Греції: про візантійський досвід і сьогодення

**Women's Education in Greece: About the Byzantine Experience
and the Present**

Анастасія МАЙСТРО

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
maistro21@if.dnu.edu.ua*

Anastasiia MAISTRO

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
maistro21@if.dnu.edu.ua*

Постановка проблеми. Становлення Грецької держави на початку ХІХ столітті в умовах боротьби з Османською імперією відбувалося під впливом європейського Просвітництва. Одним з питань, яке тільки в останні роки привернуло увагу учених, стала історія жіночої освіти у Греції, зокрема її тяглість, наслідування візантійської традиції, роль релігійного (православного) чинника.

Мета цієї доповіді – розкрити стан вивчення теми сучасними зарубіжними науковцями, а саме – виділити умови розвитку інтересу до історії жіночої освіти та основні проблеми, навколо яких цей інтерес зосереджений. Інформаційну основу дослідження склали праці сучасних грецьких, турецьких, американських учених (Е. Борнова та М. Дімітропулу, К. Далакура, О. Даглар Макар, О. Скаржинська, В. Фоукас та інші). Кількість публікацій з теми є значною, тому у посиланнях вказано ті, де надано ґрунтовні історіографічні огляди, присвячені дослідженням історії жіночої освіти у Греції.

Виклад матеріалу. Основні узагальнення дослідження є такими:

1. Тема є популярною у зарубіжних учених, адже статус жінки та її ролі у різних сферах суспільного життя визначає характер самого суспільства, рівень розвитку його культури.

2. Розвиток фемінізму сприяв переосмисленню становища жінки, її ролі у суспільстві, що, своєю чергою, сприяло розвитку жіночої освіти. Наприклад, у

Греції, у 1952 р. було ухвалено закон, який надавав жінкам право голосу. Починаючи з 1960-х років, зайнятість жінок у секторі послуг різко зросла, як і доступ жінок до вищої освіти. У 1970-х – 1980-х роках з'явилися феміністичні журнали, які порушували важливі жіночі проблеми. Усі ці обставини розширили попит і умови розвитку жіночої освіти у державі.

3. Проблеми жіночої освіти у Греції набули актуальності з розвитком гендерної проблематики у другій половині ХХ ст. Переважна частина праць зарубіжних учених присвячені періоду ХІХ – ХХ ст., коли Греція постає як самостійна держава і проблема місця жінки постає на іншому рівні. Поряд з тим, частина праць присвячена античному і візантійському досвіду у розвитку освіти у Греції у цілому, жіночої зокрема. Особливість цих досліджень – у прагненні простежити зв'язок (або його відсутність) між давнім, насамперед, античним досвідом і новітнім часом.

4. Значна увага у працях приділяється різним релігійним та етнічним впливам на грецьку жіночу освіту та освіченість у роки османського панування, ролі православної церкви у збереженні грецької ідентичності.

5. У плані порівняння, жіноча освіта у Греції порівнюється з досвідом Болгарії і Туреччини, які мають багато спільних рис, на думку учених, порівняно з іншими балканськими країнами.

6. Важливим досягненням досліджень стало вивчення значної кількості джерел, які дозволили виявити основні особливості жіночої освіти у Греції від давнини до сучасності, і які не викликають заперечень з боку більшості науковців.

7. Жіноча освіта у Візантії була обмежена колом аристократії. Важливою частиною освіти було вивчення християнської доктрини та моральних цінностей. Важливим чинником, який обумовив значні зміни у грецькій культурі протягом ХІV–ХІХ ст. стало Османське панування. Практично єдиним інститутом, який зберігав роль зберігача традицій, була православна церква. Її можна вважати й основною з'єднувальною ланкою у формуванні тяглості грецьких традицій, зокрема в уявленнях про роль жінки у суспільстві.

8. Фундаментальні зрушення у жіночій освіті відбулися з початку ХХ ст., коли у 1917 р. жіноча середня освіта вперше стала частиною безкоштовної державної освіти. Більша кількість жінок, зокрема з нижчих соціальних прошарків, отримали можливість навчатися в університетах. Це було пов'язано з поступовим визнанням права учениць початкової школи продовжувати навчання в державній середній школі, розширенням мережі шкіл і доступом жінок до нових секторів зайнятості. У 1929 році було створено жіночі гімназії. Та професорський рівень був ще недоступним для жінок до 1953 р.

9. Правова база сучасної системи освіти Греції відбилася у статті 16 грецької Конституції 1975 р., де йдеться, що метою освіти є моральна, духовна, професійна та фізична освіта греків, розвиток національної та релігійної свідомості в ім'я формування вільних та відповідальних громадян. Сьогодні є чинним закон 1985 р., який можна вважати найбільш сучасним та прогресивним в історії Грецької держави.

10. Вступ Греції до ЄС у 1981 р. обумовив зростання жіночої присутності у вищих навчальних закладах, розвиток академічної мобільності. В умовах реалізації стратегії європейської інтеграції Греції країна здійснила широкомасштабну реформу системи освіти, внаслідок якої була створена система державних установ, навчання в яких є безкоштовним. Сьогодні освіта в Греції є державною або приватною, є обов'язковою для всіх дітей не залежно від їх статі віком від 6 до 15 років. Поряд з тим, релігійність пронизує систему освіти, оскільки Церква не відділена від держави, що відображається у навчальних програмах та культурному контексті навчання. Курс релігієзнавства є обов'язковим для всіх студентів у Греції та викладається в школах початкової та середньої освіти відповідно до офіційних навчальних розкладів. Учні, які не є православними християнами, нерелігійними, іновірцями, можуть бути звільнені, подавши в школі відповідну заяву.

11. До дискусійних належать проблеми жіночої дискримінації, фемінізму, через призму яких розглядаються й освітні аспекти.

Бібліографічні посилання

1. Bournova E, Dimitropoulou M. Women Physicians and Their Careers: Athens – 1900–1950: A Contribution to Understanding Women's History. *Genealogy*. 2023. 7(1). URL: <https://doi.org/10.3390/genealogy7010007> (Дата звернення: 01. 02. 2024).
2. Dalakoura K. The Moral and Nationalist Education of Girls in the Greek Communities of the Ottoman Empire (c.1800–1922). *Women's History Review*. 2011. 20 (4). 651–662. URL: <https://doi.org/10.1080/09612025.2011.599627> (Дата звернення: 01. 02. 2024).
3. Foukas V. A. Women Teachers' Education in Greece, Bulgaria, and Turkey During The 19th Century: Parallel Paths and Interactions. *İMGELEM*, 2023. 7 (13). P. 651–668. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3484089> (Дата звернення: 01. 02. 2024).
4. Skarzhynska O. Education of Women in Ancient Greece, the 19th and 20th Centuries Compared to Today. *The Touro Teacher*. 2017. 1 (1). URL: <https://touro scholar.touro.edu/touroteacher/vol1/iss1/11/> (Дата звернення: 01. 02. 2024).

УДК 373.5.091.4:Монтессорі(477)

**Вплив педагогічних ідей Марії Монтессорі на розвиток
українського шкільництва**

**The Influence of Maria Montessori's Pedagogical Principles on the Evolution
of Ukrainian Education**

Богдана ДАВИДОВА

*студентка 2 курсу факультету економіко-гуманітарних
наук та права ННІ «Український державний
хіміко-технологічний університет»,
Український державний університет науки і технологій
majskijlandys1@gmail.com*

Bohdana DAVYDOVA

*2nd year student of the Faculty of Economics, Humanities
Sciences and Law of the Ukrainian State University
of Chemical Technology,
Ukrainian State University of Science and Technology
majskijlandys1@gmail.com*

Постановка проблеми. Інтерес до вивчення досвіду відомого італійського педагога і медика Марії Монтесорі (1870–1952) в Україні постав наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років у зв'язку з переходом від авторитарних методів виховання до гуманістичних. Педагогічна система М. Монтесорі стала запроваджуватися у закладах освіти нового типу як альтернативна традиційній школі. Нині, в умовах повномасштабної російської агресії проти України, методика італійського педагога, популярну у всьому світі, в Україні підтримує і розвиває громадська організація «Монтесорі Україна».

Метою цієї доповіді є з'ясування досвіду використання методики М. Монтесорі у закладах освіти України.

Виклад матеріалу. Педагогічна концепція М. Монтесорі спершу була зорієнтована на лікування розумово відсталих дітей – молода лікарка працювала в університетській психіатричній лікарні. У пошуках нових підходів до лікування і виховання дітей вона творчо опрацювала праці французького педагога і психіатра Едуарда Сегена, а також його попередника – французького лікаря Гаспара Ітара. Завдяки розробленій за результатами їх досліджень методиці зі 100 хворих дітей 25 ставали нормальними, 40 – на 2/3, інші – на 1/3. Марія Монтесорі дійшла висновку, що діти педагогічно занедбані і потребують більше виховання, ніж медичного лікування [3, с. 8–9]. Монтесорі розробила дидактичні матеріали і систему вправ, спрямованих на розвиток окремих сфер

відчуттів, вироблення вміння слухати тишу і звуки, розрізняти кольори, форму, вагу тощо. Концепція сенсомоторного розвитку дітей, створена М. Монтесорі, з часом стала використовуватися у навчально-виховному процесі дітей без порушень у розвитку і набула світового визнання.

Нині у світі діє майже 22 тис. Монтесорі-шкіл. За цією методикою навчалися багато відомих людей, зокрема, співзасновники Google Ларрі Пейдж і Сергій Брін, засновник Amazon Джефф Безос [2, с. 9]. В Україні перший державний Монтесорі-заклад виник 1992 р. в Києві [5]. У багатьох закладах освіти застосовується філософія Монтесорі, основне правило якої – створення середовища взаємоповаги та урахування потреб дитини. Метод Монтесорі практикується багатьма батьками в домашніх умовах.

Роль Монтесорі-педагога відрізняється від традиційної. Педагог не передає знання, а спостерігає вільний розвиток дитини, показує, як треба поводитися з тими чи іншими предметами. Основною роботою Монтесорі-педагога є метод спостереження, підготовка відповідного середовища, яке дає можливість кожному працювати у своєму природньому темпі. Педагоги використовують багато варіативних вправ та ігор, адаптованих до вимог державних програм навчання та виховання у закладах освіти [див., напр.: 4]. Такі вправи з дидактичним матеріалом розвивають органи чуття дитини, спонукають до розумової дії, сприяють самовихованню (передбачають контроль можливих помилок).

Методика Монтесорі орієнтована на розвиток у дитині індивідуальності, самостійності, самонавчання, творчого і логічного мислення. У процесі перебування у дитячому колективі діти вчаться оцінювати свої можливості, ухвалювати важливі рішення, розуміти відповідальність, а також оволодівають мистецтвом комунікації. У Монтесорі-класах учні самостійно обирають собі заняття, працюють у власному темпі і досліджують те, що їх цікавить [1]. Ставлення до кожної дитини – як до неповторної індивідуальності. Вихованці мають свободу вибору: матеріалу, місця для роботи, темпів і способів своєї діяльності. Однак свобода за Монтесорі – це не хаос, а організована діяльність колективу (за певними правилами і принципами). Монтесорі-класи розділені на тематичні зони: практична, сенсорна, рідної мови, математична, космічна. Щодня діти перебувають у кожній зоні.

За методикою Монтесорі не схвалюються заохочення і покарання вихованців, бо ці поняття суперечать духу свободи. Також заборонено порівнювати одну дитину з іншою – прийнято порівнювати успіхи дитини вчора і сьогодні.

Висновки. Монтесорі-педагогіка для багатьох європейських країн є складником національних систем освіти. В Україні такі школи поки що

одиночні, але інтенсивно розвивається сектор дошкільних закладів освіти за системою Монтесорі. Сподіваємося, що їхні вихованці в майбутньому стануть такими ж успішними людьми, як і в країнах Заходу.

Бібліографічні посилання

1. Волохова А. Метод Монтесорі від А до Я: все про унікальну педагогічну систему. URL: https://montessoriua.com/ua/metod_montessori/ (Дата звернення: 12.04.2024).
2. Д'Есклеб С., Д'Есклеб Н. Монтесорі. 150 занять із малюком удома. 0-4 роки. Київ : Book Chef, 192 с.
3. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтесорі: теорія і технологія. Київ : Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
4. Мірошнікова А. 10 ігор з Монтесорі-матеріалами для початкової школи. URL: <https://osvitoria.media/experience/10-igor-z-montessori-materialamy-dlya-rochatkovoyi-shkoly-2/> (Дата звернення: 31.03.2024).
5. Міфи про метод Монтесорі. URL: <https://montessoriua.com/ua/mify/> (Дата звернення: 31.03.2024).

Українські студенти у Франції у 2022–2024 рр.: особливості адаптації**Ukrainian students in France in 2022–2024: adaptation experiences***Діана НАГОРНА**студентка 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара
nahorna22@if.dnu.edu.ua**Diana NAHORNA**2nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
nahorna22@if.dnu.edu.ua*

Постановка проблеми. Російсько-українська війни стала викликом для українців в Україні та за її межами, в різний спосіб змінила життя десятків мільйонів її громадян, призвела до значних людських втрат військових і цивільних. Предметом нашої уваги стали студенти з України, які на початок війни навчалися у Франції за різними програмами, а також ті, хто потрапив у французькі університети протягом цих років, зокрема як вимушені переселенці.

Мета дослідження – з'ясувати, як на рівні держави та окремих закладів створюються умови для адаптації студентів з України, які життєві та освітні стратегії обрали наші співвітчизники в умовах російсько-української війни, як студентське середовище французьких закладів вищої освіти сприйняло події в Україні. Аналізуючи проблеми сьогодення, я звернулася до інформації ЗМІ, офіційних сторінок закладів вищої освіти, соціальних мереж.

Виклад матеріалу. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило до масової евакуації населення, зокрема до Франції. За деякими даними до Франції виїхало понад 2000 студентів та близько 20 000 дітей шкільного віку з України [4]. У цілому, французька влада та Міністерство вищої освіти та дослідження Франції з розумінням поставилися до цієї складної ситуації, тому вони задіяли, як і більшість країн-членів ЄС, особливу програму тимчасового захисту для українців.

Стосовно студентів, то станом на 2024 р. понад 80 французьких університетів приймають українських студентів-біженців. Студенти, які користуються тимчасовим захистом, отримують доступ до повного соціального захисту та послуг, фінансової допомоги, можливості отримати житло і бути розміщеними в гуртожитку. У разі необхідності надається психологічна підтримка. Вони можуть вступити до французького вищого навчального закладу

за бажанням. Для цього їм потрібно звернутися до організації Campus France, яка надає можливість відновити навчання у Франції [1].

Хоча для тих громадян України, які перебували на території Франції до 24 лютого 2022 року, враховуючи і тих, у кого закінчується строк дії візи, були застосовані інші інструкції Міністерством внутрішніх справ Франції. Ці студенти вже не мають можливості скористатися правом на тимчасовий захист, однак їм дозволяється придбати статус загального студента.

Повертаючись до тих студентів, що виїхали з України вже під час війни, слід зазначити, що здебільшого вони стикаються з одним із головних викликів для вступу до навчальних закладів, – знання, точніше незнання французької мови, оскільки вона є основною мовою в університетах, і більшість закладів освіти Франції вимагають для отримання рівнів бакалавра та магістра відповідний рівень знання французької мови, який зазвичай є B2. Деякі університети можуть вимагати ще вищого рівня, наприклад, C1 або C2, особливо для певних спеціальностей, таких як право або медицина. Тому стали важливими ініціативи з надання мовної підтримки, наприклад, курси французької мови для початківців, без чого неможлива успішна адаптація та інтеграції українських студентів у французькі університети. Звісно є програми англомовні, але не всі університети готові забезпечити міжнародну академічну мобільність, а рівень знання англійської мови також часто є недостатнім для повноцінного навчання. Хоча є українські студенти, які демонструють значні здібності у вивченні французької [2].

Однією із відомих компаній є La Maison Ukrainienne, яка стала провідним ініціатором програми, – від інформальних занять в англійських пабах до навчання французької мови для близько 150 українців [3]. Стефан Бернар, куратор занять в цій організації, відзначив, що дорослі учні мають більше проблем, бо більшість із них не знають також англійської мови, що ускладнює спілкування. Цей проєкт став успішним в 2022 році, тому французький хаб вирішив продовжити ініціативу, запускаючи нові курси з інших мов упродовж наступних років.

Академічна інтеграція українських студентів у Франції створюється також завдяки спільним зусиллям вчителів, тих же волонтерів та університетських програм, які спільною працею створили середовище, де студенти можуть вивчати мову та отримувати необхідну підтримку та можливості для розвитку, досягнення успіху в новому середовищі.

Разом із проблемою мовного бар'єру в українських студентів-переселенців виникає проблема з пошуком місця для навчання або його продовження. Вони звертаються до університетів та коледжів з проханням про надання можливості навчання, і багато хто із них отримує позитивну відповідь та мають змогу

продовжити свою освіту у французьких закладах. Проте, через високу конкуренцію та обмежену кількість місць, не всі студенти можуть отримати бажану освіту. Тому вони розглядають альтернативні варіанти, такі як онлайн-курси чи навчання в приватних школах.

Тим студентам, яким пощастило вступити до навчального закладу у Франції, і які мають тимчасовий захист, мають пільги щодо сплати вступних внесків та інших платежів в університеті.

Хоча деякі заклади можуть стягувати вищу плату за навчання від іноземних студентів, які не є громадянами Європейського Союзу, відомо, що на сьогоднішній день жоден навчальний заклад не застосовує таку диференційовану плату до студентів-переселенців з України. Крім того, отримувачі тимчасового захисту можуть розраховувати на звільнення від плати за навчання, повністю або частково, згідно з рішенням самих закладів освіти. Але ціни можуть бути різними, залежно від виду навчальних закладів, тому студентам слід звертатися до тих університетів де планують навчатися.

Важливою заслугою Міністерства вищої освіти та досліджень Франції у допомозі для українських студентів-біженців у 2022 році є організація спеціальних тестів для вступу на бакалаврат як НМТ, та магістратуру ВТС. Ці тести були обов'язковими для вступу у заклади вищої освіти саме в Україні і які стали можливістю для українців у Франції зберегти шанси на навчання, та відновити свою освітню кар'єру, не втрачаючи жодного року. Завдяки співпраці з ректорами академічних регіонів Бордо, Марселя та Парижа, Франція створила три тестові центри, де українські студенти-біженці могли скласти ці важливі іспити.

Не зважаючи на різні перешкоди, українські студенти активно включаються в соціальне, студентське життя, що покращує їх адаптацію. Вони приєднуються до студентських організацій та груп інтересів, що допомагає їм знайти нових друзів та отримати підтримку, організують різноманітні заходи та активно беруть участь у волонтерських проектах, спрямованих на допомогу потерпілим від війни, беруть участь у культурному обміні, представляючи свою країну та вивчаючи французьку культуру.

Отже, прийняття Францією значної кількості українських переселенців у період з 2022 по 2024 роки, і створення спеціальних програм для їхньої підтримки, є відображенням розуміння та співчуття французької влади до складного становища української молоді. Інтеграція українських студентів у французьке вище навчання та суспільство здійснюється за допомогою різноманітних програм та ініціатив, спрямованих на подолання мовних, культурних та соціальних бар'єрів. Навіть не зважаючи на виклики, такі, як незнання мови та обмеженість місць для навчання, студенти з України

проявляють активність та детермінацію в досягненні своїх цілей, що свідчить про їхню сильну волю та готовність до подальших досягнень у новому середовищі. Вони виявилися не лише вразливими жертвами цих останніх років війни, але й прикладом рішучості, допитливості та адаптаційних здібностей.

Бібліографічні посилання

1. Campus France Ukraine. URL: <https://www.ukraine.campusfrance.org> (Дата звернення: 02. 04. 2024).
2. Greenacre Martin. Ukrainian student passes baccalauréat after just one year of French. URL: Ukrainian student passes baccalauréat after just one year of French (connexionfrance.com) (Дата звернення: 02. 04. 2024).
3. La Maison Ukrainienne. URL: <https://lamaisonukrainienne.fr> (Дата звернення: 01. 04. 2024).
4. Nasi Margherita. For young Ukrainians in France, ‘studying is a second chance to return to a normal life, despite the war’. 20. 02. 2023 URL: For young Ukrainians in France, ‘studying is a second chance to return to a normal life, despite the war’ (lemonde.fr) (Дата звернення: 02. 04. 2024).

УДК 91:373.5.016](4+477)

Порівняльна характеристика викладання географії у школах України та країн Європи

Comparative Analysis of Geography Education in Ukrainian and European Schools

Марина НЕТЕСА

*студентка 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
marinanetesa70@gmail.com*

Maryna NETESA

*2nd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
marinanetesa70@gmail.com*

Постановка проблеми. Навчальні плани не завжди відповідають сучасним вимогам та не охоплюють актуальні теми (зміна клімату, сталий розвиток, глобалізація, геополітичні проблеми). Учні не мають достатньо можливостей для застосування географічних знань на практиці, що знижує їх інтерес до предмета. Невикористання сучасних інструментів, які дозволяють візуалізувати географічні дані та зробити навчання більш цікавим.

Мета цієї доповіді – провести порівняльний аналіз систем викладання географії в Україні та країнах Європи; сформулювати рекомендації щодо покращення викладання географії в Україні.

Виклад матеріалу. Порівняємо освітні системи України та окремих країн Європейського Союзу. Обов'язкова освіта в Україні триває 11 років, її можна поділити на наступні етапи:

- початкова освіта (1-4 класи);
- базова загальна середня освіта (5-9 класи);
- повна загальна середня освіта (10-11 класи) [1].

Обов'язкова освіта в Польщі триває 12 років, її можна поділити на наступні етапи:

- початкова освіта (1-6 класи);
- гімназія (7-9 класи);
- ліцей (10-12 класи) [2].

Порівняно з Україною, у Польщі освітня система передбачає триваліший період навчання, що може забезпечити більш глибоке та комплексне засвоєння знань з різних предметів, у тому числі й географії. Така структура також може

стимулювати учнів до спеціалізації та поглибленого вивчення певних предметів, що може мати важливе значення у сучасному світі.

Вивчення географії у шкільних програмах України та Польщі відображається через різноманітні теми, які спрямовані на розширення знань учнів про різні сфери існування нашої планети. Українські учні у 6-8 класах ознайомлюються з основними концепціями географії, включаючи розвиток географічних знань про Землю та вивчення сфер Земної кулі. У той час, як учні Польщі на цих же рівнях навчання акцентують увагу на навичках роботи з картами та їх інтерпретації. У 9 класі українські учні досліджують національну економіку та світове господарство, тоді як їхні польські колеги в ліцеї фокусуються на взаємоз'язку людини з природним середовищем та сталим розвитком. Такий різноманітний підхід до вивчення географії відображає різні потреби та особливості кожної країни, враховуючи їхнє географічне розташування, історію та сучасні виклики. Зміст шкільної програми з географії в Україні та Польщі представлений на табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння тематичного обсягу уроків географії в школі в Україні та у Польщі (складено автором на основі [2, 4, 5])

Теми уроків з географії в Україні	Теми уроків з географії у Польщі
6-8 клас	Гімназія (7-9 класи)
Розвиток географічних знань про Землю Земля на планах і картах	Карта – вміння її читати, інтерпретувати і використовувати
Теми уроків з географії в Україні	Теми уроків з географії в Польщі
Сфери земної кулі Оболонки Землі Ґрунти та ґрунтові ресурси Води суходолу і водні ресурси	Форма і рух Землі і їх наслідки
Загальні процеси на Землі Планета людей	Вибрані аспекти фізичної географії
Природа океанів та континентів Вплив людини на природу материків та океанів Робота з картою	Вибрані регіони світу. Людина - природа – економіка Сусіди Польщі – географічні відмінності, зміни Європа. Взаємозв'язок людина - природа – економіка
Географічний простір України Природні умови і ресурси України Населення України	Розташування і природне середовище Польщі Географічні регіони Польщі
Економіка України	Населення Польщі Економіка України

Теми уроків з географії в Україні	Теми уроків з географії у Польщі
	Вибрані аспекти економічної географії Польщі
9 клас	Ліцей (10-12)
Національна економіка та світове господарство Природа і людина в сучасному світі	Взаємозв'язок людина – природне середовище та сталий розвиток
Сучасна світова економіка Глобальні проблеми людства	Відмінності економік світу
Поділ країн світу Міжнародні відносини	Сучасні суспільні та демографічні проблеми в світі

Аналізуючи цю таблицю, можна помітити, що тематика уроків з географії в Україні та Польщі має спільні риси, але й існують суттєві відмінності. В Україні на географії світу учень пізнає взаємозв'язки людина – економіка – країна на міжнародній арені, а в Польщі людина – природа – економіка. Тому глобальні екологічні проблеми не обговорюються на цьому етапі навчання в Україні, але є елементи політичної географії. В Україні більше уваги приділяється економічним та політичним аспектам географії, а в Польщі – екологічним та природним. Вивчення глобальних екологічних проблем в Україні розпочинається на пізніших етапах навчання, а в Польщі – на ранніх. Що стосується обсягу годин викладання, то вони майже однакові, але чітко бачимо що деталізація та більш обширні теми матеріалу та їх повторення вираженні в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння кількості годин викладання географії
(складено автором на основі [2, 4, 5])

Клас	Україна	Польща
6	70 год 2 год/т	70 год 2 год/т
7	70 год 2 год/т	70 год 2 год/т
8	70 год 2 год/т	70 год 2 год/т
9	52 год 1,5 год/т	35-70 год 1-2 год/т
10	52 год 1,5 год/т	35-70 год 1-2 год/т
11	35 год 1 год/т	35-70 год 1-2 год/т
12		35-70 год 1-2 год/т

Щодо викладання географії у Чехії, то освіта має на меті викладання академічної географії, і, перш за все, підходів мислення, характерних для сучасної географії людини. Географія розглядається як ключовий елемент, що визначається переважно через перетворення географічного контенту, уникаючи

при цьому пустослівних формулювань. Для освітньої системи у Чехії головне підкреслити важливість конкретних прикладів з практики, які повинні давати достатньо гнучкості для конкретних ситуацій та експериментів, що надихає на творчість та адаптацію вчителів до різних контекстів, донести до учнів ключові концепції академічної географії, і, перш за все, підходи мислення, характерні для сучасної географії людини [3].

У Німеччині за цим прослідував довгий період переходу, коли географія переорієнтувалася на тематичне вивчення, але й ретельно відібрані географічні теми вивчалися в університетах і шкільних класах енциклопедичним способом. Змінилися змісти, підхід не змінився, який тут і там поєднувався з конструктивістським сприйнятим навчанням, з чого виникла тенденція індивідуалізованого заучування, яке представлено переважно робочими листами для учнів. Виявилось, що навичок географічного мислення неможливо досягти за допомогою лише фактографічних знань, чи то за допомогою традиційно сприйнятої регіональної географії. Бо вона дещо виходить за межі класичних теорій розробки навчальних програм, побудованих на тому, що галузь продукує знання, які потім потрапляють до шкільної вивчення. Географія не є етимологічно однорідною, але характеризується дебатами, дискусіями та питаннями. Географія не є дисципліною, що говорить однією мовою, узагальнити географію до певної бази базових знань практично неможливо.

Висновки. Порівнюючи освітні системи України, Польщі, Чехії та Німеччини, можна відзначити різноманітність підходів до вивчення географії у шкільних програмах. У Польщі передбачено триваліший період навчання, що стимулює більш глибоке та комплексне засвоєння знань з різних предметів. Чехія ставить перед собою завдання навчання академічної географії та розвитку мислення, що характерне для сучасної географії людини. Освітній процес у Німеччині має забезпечувати відображення географії, що наближене до наукової достовірності, і сприяти розумінню сутності географічного виховання через енциклопедичний підхід та трансформації, які сприяють розкриттю ключових концепцій галузі. Усі ці підходи відображають важливість індивідуалізованого підходу та стимулювання глибокого розуміння географічних питань, що відображається у практиці навчання та сприяє розвитку критичного мислення учнів. Гнучкий підхід та вміння вчителя адаптувати навчання до конкретних ситуацій є ключовими факторами успішної трансформації географічної освіти. Це дасть змогу учням не лише отримати знання про світ, але й навчитися досліджувати його, критично мислити та знаходити рішення складних проблем.

Бібліографічні посилання

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 29. 03. 2024).

2. Bartoszek U. Zajęć wyrównawczych z geografii dla gimnazjum: autorski program / U. Bartoszek. URL: <https://zasobyip2.ore.edu.pl/uploads/publications/ffd95a09e9159bcd28a37c0842b4fef5> (Дата звернення: 29. 03. 2024).
3. Knecht P., Doboš P. Jakou geografii pro vzdělávání? / What geography for education?. Informace Česká geografická společnost. 2024. № 43 (1). S. 37–57. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379875111> (Дата звернення: 29. 03. 2024).
4. Географія 6 – 9 класи: навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf> (Дата звернення: 29. 03. 2024).
5. Географія 10 – 11 класи: навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf> (Дата звернення: 29. 03. 2024).

Секція 5. ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНИ У ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ФІЛОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ

УДК 316.723(477)

Україна перед викликами мультикультуралізму

Ukraine and the challenges of multiculturalism

Карина ДУДНИК

*студентка 3 курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
karina.study12@gmail.com*

Karyna DYDNYK

*3rd year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University
karina.study12@gmail.com*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції в Європі і Північній Америці характеризуються мультикультуральністю в багатьох відношеннях. Різноманіття культур, релігій, політичних проектів вважається безумовним благом, яке творить нова європейська політика під лозунгом мирного співіснування «peaceful coexistence». Старий європейський проект національних держав епохи модерну вже давно поступився місцем саме проекту мультикультуральності. Тому ми вважаємо, що це не стільки певна політична ідея, а саме довготривалий політичний проект. Постає запитання: чому це важливо для України? Відповідь на нього доволі очевидна: наша держава підписала численні декларації про підтримку європейської перспективи України. Чи усвідомлюємо ми глибинні засади євроінтеграції? Здається, що в більшості випадків наші громадяни і політики розуміють її винятково інструментально, тобто на рівні фінансовому, економічному, банківському, технологічному. Водночас її культурний елемент ігнорується, а це, на наш погляд, призводить до викривленого розуміння євроінтеграції, доміантним елементом якої є мультикультуралізм.

Мета представленого дослідження – аналіз адженди мультикультуралізму в контексті української євроінтеграції.

Виклад матеріалу. Вітчизняний дослідник мультикультуралізму О. Волошенюк в статті «Переваги і недоліки мультикультуралізму» наводить дві групи оцінок цього явища: критичні і апологетичні [1, с. 7–8]. До перших дослідник зараховує наступні:

1. Відкидання цілісності суспільства на користь групи громад [1, с.7];

2. Ігнорування приписів демократії [1, с.7];
3. Поділ суспільства за етнічними, релігійними або іншими принципами [1, с.8];
4. Проблема інтегрування в приймаюче суспільство[1, с.8];
5. Потенціал конфліктогенності [1, с.8];
6. Дискримінаційність по відношенню до місцевого населення [1, с.8].

Що стосується апологетичних наративів по відношенню до впровадження та імплементації політики мультикультуралізму, то їх О.Волошенко диференціює наступним чином:

1. Діалогічний характер [1, с.9];
2. Динамічність і пластичність при вирішенні сучасних проблем[1, с.9];
3. Зменшення конфліктності [1, с.9].

Необхідно розуміти, що в основі апологетичного підходу лежить принцип культурної плюралістичності, різноманіття, відкритості. Водночас ми можемо бачити, що такий проект було піддано критиці ще за часів канцлера Німеччини Ангели Меркель і президента Франції Ніколя Саркозі. В Сполучених Штатах Америки також лунають голоси критиків мультикультуралізму. В якості прикладу можемо навести Патріка Б'юкенена, представника адміністрації 37-го президента Сполучених Штатів Америки Річарда Ніксона. На його думку, масова імміграція останніх чотирьох десятиліть, легальна і нелегальна, перевищує все, що коли-небудь знала будь-яка нація. Ці десятки мільйонів походять з культур, країн і цивілізацій, чії народи ніколи раніше не були асимільовані. Наш «плавильний котел» не лише тріснув, від нього відмовилися на користь мультикультуралізму. Б'юкенен стверджує, що іммігрантів закликають зберігати свою мову, звичаї, традиції, культуру та національну ідентичність. Найбільша група іммігрантів походить з Мексики, країни, яка має історичні претензії до Сполучених Штатів: 58 відсотків мексиканців вважають, що американський південний захід по праву належить Мексиці [2, с.110]. З огляду на вищезазначене постає запитання: чи усвідомлює українське суспільство і політичне керівництво ті виклики, які ставить перед ним мультикультуралізм? Нам здається, що для усвідомлення всієї глибини цих викликів треба проводити широкі національні обговорення з залученням провідних українських філософів, політичних мислителів, соціологів, демографів, культурологів. Тільки в такому випадку ми можемо підійти до процесу євроінтеграції з більш виваженою програмою і чітким планом дій.

Висновки. Одним з домінантних елементів євроінтеграції є мультикультуралізм, який вже давно став культурною, суспільною і політичною реальністю в країнах Європи і Північної Америки. Але як і кожне творіння людського розуму і рук він має свої і недоліки і переваги. Водночас приймати

його аргіті, не піддаючи при цьому критичному аналізу, є на наш погляд безвідповідально, тим більше, коли мова йде про найбільшу за площею країну Європи. Маємо надію, що український істеблішмент буде прислухатися до голосів науковців і вітчизняних інтелектуалів в контексті переведення країни на шлях тотальної євроінтеграції, враховуючи всі ті виклики, що несе в собі мультикультуралізм.

Бібліографічні посилання

1. Волошенюк О. Переваги і недоліки мультикультуралізму. *Форум Права*. 2019. № 56 (3). С. 6–12.
2. Buchanan P. *Suicide of a Superpower: Will America Survive to 2025?* New York: St. Martin's Press, 2011. 496 p.

УДК 821(4): 94:316.65(477)

Образ України у творчості європейських поетів і письменників

Depictions of Ukraine in the Works of European Poets and Writers

Карина МОЛЧАНОВА

*студентка 2 курсу факультету іноземної філології,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
molchanovakarina03@gmail.com*

Karyna MOLCHANOVA

*2nd year student of the Faculty of Foreign Philology,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
molchanovakarina03@gmail.com*

Постановка проблеми. Україна – молода країна з багатою та давньою історією. Наш народ завжди був незламним і гордо переживав навіть найскрутніші часи. Україна завжди була багатою на обдарованих митців і приваблювала чимало талановитих європейських митців, які відвідували нашу країну: когось зачаровувала краса природи, інших – люди або історичні події, архітектура, мистецтво та культура.

Мета доповіді – розкрити образ України, представлений у творчості європейських поетів і письменників.

Виклад матеріалу. Усі європейські митці, які мали змогу провести деякий час в Україні, були в захваті від країни, її людей і мистецтва. Наша країна надихала їх на створення нових творів мистецтва. Яскравим прикладом є один з найвідоміших та найвидатніших польських поетів Адам Міцкевич, який провів в Україні понад дев'ять місяців. Він наполегливо вивчав історію, усну народну творчість, культуру та суспільне життя українців. Окрім того, поет працював викладачем в одному з ліцеїв Одеси. Саме в Україні Адам Міцкевич написав балади «Воевода» і «Дозор», а також більшу кількість своїх сонетів, зокрема «Кримські сонети». Йому дуже сподобалася наша мова, а наші простори він називав столицею ліричної поезії [2].

Також важливо згадати одного з найяскравіших представників Австрії ХХ століття – Райнера Марія Рільке. Це поет, для якого Україна стала духовною Батьківщиною. Перебуваючи в нашій країні, Рільке віднайшов глибокий зв'язок з внутрішнім світом, що сприяло його духовному розвитку та гармонії, яких було складно досягти в той час у його країні, оскільки це був період розпаду Австро-Угорської імперії. Поет вважав, що наша країна «безпосередньо межує з Богом». Рільке був захоплений нашою природою, історією, архітектурою, зокрема Софіївським собором та Києво-Печерською Лаврою. Окрім того, його цікавила

українська література, він навіть відвідав місце поховання Т. Г. Шевченка в Каневі, а також придбав «Кобзар». Поезія нашого поета значно вплинула на Рільке. Це можна простежити в його творчості, а саме в оповіданнях: «Пісня про Правду» та «Як дід Тимофій умирав співаючи». Рільке також вабила давньоукраїнська література. Підтвердженням цього є те, що поет переклав «Слово о полку Ігоревім» німецькою мовою. Подорож нашою країною справила на австрійця дуже глибоке враження та надихнула його на написання збірки «Книга годин» [4].

Чималий внесок в популяризацію у світі української культури та літератури зробила відома англійська письменниця та перекладачка Етель Ліліан Войнич. Вона познайомила світ із творчістю видатного українського поета Т. Г. Шевченка. Письменниця зробила переклади його творів з української на англійську і тим самим дала можливість іноземцям поринути у світ його творчості. У 1911 році була видана її збірка перекладів, яка мала назву «Шість ліричних віршів» Т. Шевченка. Етель Ліліан Войнич була дуже талановитою перекладачкою, яка майстерно перекладала твори. Особливість її праць полягала в тому, що вона максимально зберігала глибину й насиченість змісту, а також стиль оригінальних творів. Яскравим прикладом її професіоналізму є переклад вірша «Заповіт», який і сьогодні залишається символом української літератури. Окрім того, вона здійснила переклади українських народних пісень [1].

Наша країна також викликала відчуття захоплення у французького письменника Проспера Меріме. Він писав листи своїм друзям, у яких описував різні території України та передавав знання щодо української архітектури та культури. До того ж, французький письменник писав українознавчі праці, які містили пов'язані з нашим краєм легенди, особливості побуту, за допомогою яких читач міг познайомитися з характером та звичаями українців. Проспера Меріме вабили наша героїчна історія, жага українців до незалежності та боротьба за неї. Найбільше його захоплював період козаччини, а саме: гетьмани, звичаї та обряди українських козаків. Меріме написав низку літературних творів про козацтво та деяких відомих гетьманів (Богдана Хмельницького та Івана Мазепу). Ці праці отримали такі назви: «Богдан Хмельницький», «Козаки України та їхні останні гетьмани», нариси «Les Cosaques d'autrefois». Проспер Меріме був впливовою особистістю у Франції. Так, у 1869 році завдяки йому було прийнято рішення щодо введення курсу історії України до шкільної програму Франції. Це була єдина країна у світі, де у школах учні ознайомлювалися з історією українського козацтва [3].

Зараз у багатьох країнах світу проводяться дні національної культури, зокрема дні України, під час яких проводяться заходи (концерти, етно-ярмарки, покази мод, виставки, літературні вечори тощо), які дозволяють дізнатися більше

про українську культуру і сприяють формуванню позитивного іміджу нашої країни в європейському просторі.

Висновки. Отже, Україна, її мистецтво, історія, традиції і люди завжди цікавили європейських митців. Зараз, у складний для нашої країни та нації час також відбувається активний розвиток українського мистецтва та культури, які виходять на новий рівень і дозволяють познайомити світ із їхніми творчими надбаннями.

Бібліографічні посилання

1. Кочарян А. Український слід знаменитої Етель Ліліан Войнич, авторки культової книги «Овід». URL : <https://slovopys.kubg.edu.ua/ukrainskyi-slid-znamenitoi-etel-lilian-voynych-avtorky-kultovoi-knyhy-ovid/> (Дата звернення: 04. 02. 2024).
2. Куделич Н. Україна в житті і творчості зарубіжних письменників. 2021. URL : <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-na-temu-ukraina-v-zitti-i-tvorcosti-zarubiznih-pismennikov-422314.html> (Дата звернення: 11.02.2024).
3. Проспер Меріме і Україна. URL : <https://lib.if.ua/news/1601296020.html> (Дата звернення: 04. 02. 2024).
4. Шеремет Т. Райнер Марія Рільке і Україна. 2020. URL : <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-rajner-maria-rilke-i-ukraina-263702.html> (Дата звернення: 07. 02. 2024).

УДК 327(4+477)"20"

Відродження і Реформація в Україні як перший етап євроінтеграції

The Renaissance and Reformation in Ukraine: The Initial Steps Towards European Integration

Анастасія КЛОЧКО

*студентка 2 курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
klockoa93@gmail.com*

Anastasiia KLOCHKO

*2nd year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University
klockoa93@gmail.com*

Постановка проблеми. Проголосивши курс широкої євроінтеграції Україна документально закарбувала прагнення долучитися до європейської сім'ї цивілізованих народів. Водночас прагнення стати справжньою європейською країною вимагає від українського суспільства не тільки економічних, фінансових та політичних реформ, але й суспільних і світоглядних змін. Вони можливі лише за умови знайомства з історією і культурою європейського суспільства, де колосальне значення відіграли Відродження і Реформація. Саме завдяки Ренесансу і протестантській Реформації відбулися докорінні зміни в суспільному і інтелектуальному житті європейського суспільства, які зачепили економіку, природничу і гуманітарну науку, державотворення, юриспруденцію. Ті європейські країни, в яких перемогла Реформація у XVII столітті, сьогодні належать до числа найбільш соціально-економічно розвинених. Водночас побутує думка, що на вітчизняних теренах Ренесанс і Реформація не мали місця. В дійсності ренесансні і реформаційні ідеї проникали до вітчизняного культурного простору ще в XV – XVII століттях, що свідчить про те, що вже тоді Україна мала досвід євроінтеграції. Вивчаючи його ми можемо поглибити наше розуміння власної історії.

Мета представленого дослідження – аналіз впливу ренесансних і реформаційних ідей в культурі України XV–XVII століть.

Виклад матеріалу. Специфічність розвитку гуманістичних та реформаційних ідей в Україні, визначається тим, що вони формувались і розвивались в тісному взаємозв'язку. Важко виділити в історії України етапи «чистого», класичного Відродження чи Реформації як це було на Заході. В Україні в XVI столітті у зв'язку з посиленням національного і релігійного гніту з боку польської шляхти і католицької церкви українські мислителі все частіше

стали звертатися до проблем, що хвилювали представників пізнього Відродження, а також реформаторів.

Поширенню гуманізму на теренах українських земель передувало, передусім соціально-економічний прогрес, що розпочався в першій половині XV століття і був зумовлений вступом феодалізму у фазу розквіту простого товарного виробництва. Піднесенню культури й освіти в Україні сприяли в цей час також досить велика кількість міст та їх економічна незалежність, коли в деяких з них стало запроваджуватися магдебурзьке право. Саме в цей період виникають передумови народження нового капіталістичного способу виробництва. Водночас посилюється інтерес до рідної культури, історії, мови, пробуджується національна свідомість, яка в свою чергу викликала необхідність розвитку науки і освіти. Про це красномовно свідчить, наприклад, збільшення кількості шкіл і підвищення їх освітнього рівня вже з середини XV ст. Але оскільки ні вищих, ні середніх навчальних закладів в Україні тоді не існувало, то велика кількість українських юнаків по закінченні місцевих навчальних шкіл їхали продовжувати освіту до польських і західноєвропейських університетів. У той час «кращі люди наші часто їздили до закордонних університетів кінчати там своє виховання» [4, с.35]. В Європі українська молодь отримувала освіту і знайомила з новими прогресивними ідеями гуманістів, які вони згодом поширювали на Батьківщині.

Водночас друга половина XV – початок XVII ст. у Європі й Україні не вичерпується навіть таким вельми популярним об'ємним визначенням, як «Відродження». У той час існував також широкий антикатолицький і соціально-політичний рух, під назвою Реформація, що охопила в XVI ст. майже всі країни Європи [1, с.10]. Поширення протестантських ідей на українських землях викликало резонанс і вони знаходили відгук в українському суспільстві. Наведемо декілька прикладів сприйняття реформаційних ідей в колах українських інтелектуалів. Мартин Кровицький був яскравим представником українського протестантизму. Він заперечував безшлюбність священників, «неповне причастя» для мирян, а також обряд перехрещення, якого вимагали від православних при переході до католицизму. На думку Івана Франка, цей протестантський діяч вплинув на видатного полеміста Івана Вишенського [5, с.183].

Рецепцію реформаційних ідей також можна побачити на прикладі Миколи Рея. Його твір «Постилла» набув широкого поширення не лише у протестантських, але й у православних колах [2, с.165–167]. Реформаційними ідеями захоплювалися люди з оточення князя Костянтина Острозького. При його дворі проживав Іван Мотовило, який ідеалізував первісне християнство і вчив, що «тисячолітнє царство» рівності й братерства скоро прийде [3, с.58]. Добре відомо, що в українських громадах антитринітаріїв діяло чимало відомих

теоретиків соцініанства. Серед них можна згадати Самійла Припковського та Андрія Вишоватого. На протестантські ідеї натрапляємо і в полемічному творі «Апокрисис» Христофора Філалета, а також «Палінодіях» Захарії Копистенського. Але найбільш яскраво, на наш погляд, реформаційні ідеї простежуються у діяльності братств.

Висновки. Ренесансні ідеї на теренах України вперше простежуються у XV столітті. Вони супроводжувалися книгодрукуванням не тільки релігійної, але й світської літератури, створенням широкої мережі шкіл, друкарень, навчальних закладів, академічною мобільністю, а також змінами в економічному і суспільному житті. Рецепція реформаційних ідей на теренах українських земель розкривається в двох контекстах: критичному (критика католицької та православної церков, а в їх особах середньовічного світогляду) і гуманістичному (ідеали цінності, свободи, рівності людей, право читати Святе Письмо рідною мовою).

Бібліографічні посилання

1. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. Київ: Основи, 2000. 408 с.
2. Крисаченко В. Історія української філософії. Хрестоматія-довідник. Київ: МП «Леся», 2006. 468 с.
3. Нічик В., Литвинов В., Стратій Я. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – початок XVII ст.). Київ: Наукова думка, 1990. 384 с.
4. Федорів Ю. Історія Церкви в Україні. Львів: ЦУЛ, 2001. 361 с.
5. Франко І. Зібрання творів: У п'ятидесяти томах. Київ, 1981. Т. 30.
6. Чижевський Д.І. Історія української літератури. Тернопіль., 1994. с.480.

УДК 39(=161.2):821.161.2

Художні тексти Дмитра Яворницького як вираження менталітету українського етносу

Dmytro Yavornytskyi's Artistic Texts: A Reflection of Ukrainian Ethos

Дарина МАЛОВІЧКО

*студентка 3 курсу факультету української й іноземної
філології та мистецтвознавства,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
darinamd13@gmail.com*

Darina MALOVICHKO

*3rd year student of the Faculty of Ukrainian and Foreign
Philology and Art History,
Oles Honchar Dnipro National University
darinamd13@gmail.com*

Постановка проблеми. Вивчення особливостей національного менталітету є однією з актуальних проблем сучасних наукових розвідок. Специфіку менталітету можна виявити, досліджуючи, зокрема, художні тексти. Яскравим матеріалом для таких досліджень слугують художні тексти Дмитра Яворницького, який відомий передусім як археолог, етнограф, фольклорист.

Мета роботи – виявити специфічні риси менталітету українців на матеріалі художніх текстів Дмитра Яворницького (роман «За чужий гріх», повісті «Наша доля – Божа воля» та «Поміж панами»).

Виклад матеріалу. У своїй роботі використовуємо визначення поняття «менталітет», подане у тлумачному словнику сучасної української мови: «сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних і т. ін. особливостей мислення народу, соціальної групи або індивіда» [1, с. 667].

Мова є відображенням внутрішнього світу, менталітету як окремої людини, так і всього етносу. Національна специфіка мови виявляється на різних рівнях, але найбільш яскраво вона представлена на фразеологічному рівні.

Мова художніх творів Дмитра Яворницького багата на фразеологізми. Дослідники мовотворчості Дмитра Яворницького відзначають, що «значний вплив на добір фразеологізмів мають особливості світобачення письменника, яке базується на захопленні історією свого народу, прагненні пізнати його дух» [2, с. 36]. Фразеологічні звороти із живої народної мови є невід'ємним складником творчості Дмитра Івановича.

В аналізованих творах такі фразеологізми часто виступають засобами характеристики як зовнішніх, так і морально-психологічних рис персонажа. Це може бути авторська характеристика. Авторські описи персонажів подекуди

досить поширені, зокрема, і за рахунок частого вживання фразеологічних одиниць: «... як візьметься за роботу, то все у неї так і **горить**, так і **горить у руках**. Зате ж як і розсердиться коли, тоді вже **бережись, Сьомку!** Ні на що не подивиться: **що в руці, те і в оці**. Тутечки вона уже як зчепиться з чоловіком, то ні на ступінь перед ним не поступиться: **він їй слово, а вона йому десять, він їй кулака, а вона йому рогача**» [3, с. 44].

Фразеологічні одиниці, які вживають герої художніх творів, виявляють життєві орієнтири, моральні принципи кожного з них. Наприклад, своє обмеження, зосередження на матеріальних цінностях Семен Іванович Карючка (цикл оповідань «Поміж панами») демонструє висловами «*кожна рука до себе горне*» [3, с. 506]; «*хоч од ката, аби плата*» [3, с. 506]; жадібність, яка перетворила колишню красуню княгиню Сусану Конарську (там само) на стару неохайну «бабу» на прізвисько Башмачка, виявляється у її словах «*то неголодна корова, як під ногами солома*» [3, с. 493]; «*Мені однаково, що комар, що муха, аби б шла до брюха...*» [3, с. 493]. Морально-етичні принципи Максима Вітряка (повість «Наша доля – Божа воля») засновані на загальнолюдських цінностях і характеризують його як невсипущого трудівника й господаря, людину богобоязну й законослухняну: «*Як середина повна, то і всі крайки грають*» [3, с. 321]. Як бачимо, автор відтворює і позитивні, і негативні риси своїх персонажів.

Дмитро Яворницький для відтворення народного колориту, для стилізації під розмовну мову дослівно вводить у мовну тканину своїх творів прислів'я та приказки: «*Поправив дід бабі хижу: то коти лазили, а тепер собаки*» [3, с. 561]; «*Казало лихо, що добра не буде*» [3, с. 363]; «*Улітку й качка прачка*» [3, с. 369].

Аналіз лексичного та фразеологічного матеріалу свідчить про те, що Дмитро Яворницький переважно орієнтувався на живе народне мовлення жителів Південної України.

Висновки. Дмитро Яворницький творчо використовує фразеологічні одиниці у художніх творах. Лексика й фразеологія його творів є засобом відтворення національного колориту, створення психологічної й соціальної характеристики персонажів. Це не лише яскраве емоційно-експресивне тло, не лише вияв його авторської індивідуальності, а й засіб зображення життя і побуту, звичок, характеру, традицій, світогляду, психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних особливостей мислення народу українського народу, тобто його менталітету.

Бібліографічні посилання

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Майборода Н. Г., Попова І. С. Мовний потенціал творчої спадщини Д. І. Яворницького. Дніпропетровськ, Акцент ПП, 2016. 152 с.
3. Яворницький Д. І. За чужий гріх: Роман, повість, малюнки з життя. Дніпропетровськ: Січ, 2006. 600 с.

УДК 930.85(4):1(091)(430)

The Relevance of the Problem of God in Kant's Critique of Pure Reason in Modern European Culture

The Significance of the God Problem in Kant's Critique of Pure Reason within the Context of Contemporary European Culture

Ангеліна ЗАІЦ

*студентка 3 курсу факультету суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
angelinazaits01@gmail.com*

Angelina ZAITIS

*3th-year student of the Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles Honchar Dnipro National University
angelinazaits01@gmail.com*

Постановка проблеми. Філософія Іммануїла Канта є пам'яткою інтелектуальної спадщини Європи. Розуміння ідей філософа є важливою складовою в єднанні з інтелектуальною європейською спільнотою, яка є наслідувачем і продовжувачем І. Канта.

Мета цієї доповіді – розкрити основні моменти критичного аналізу доказовості Бога в роботі Канта «Критика чистого розуму» і оцінити актуальність цього аналізу в сучасній європейській культурі.

Виклад матеріалу. І. Кант в «Критиці чистого розуму» залишався у площині людини, саме людського розуму, і того, яким чином людина створює поняття. Кант виявив, що джерело походження поняття Бога у людському розумі починається з самого розуму. Розвиток усього процесу починається з ідеї, вираженням якої стає ідеал. Такий ідеал, проходячи складний етап трансформації, коли людська свідомість намагається усьому додати першу причину, персоніфікується і стає єдиним системним принципом, який має назву Бога, першої причини, необхідної реальності та ін. Таким чином, сутність, що називається Богом, - предмет чистої (тобто апріорної) ідеї, по відношенню до реального чуттєвого світу, яку ми можемо лише сприймати як можливу, а не існуючу саму по собі.

Кант проблему Бога розгадає з позицій традиційних видів доказів. Таких підходів, що були способами доведення буття Бога, три: онтологічний, космологічний та фізикотеологічний. Але за космологічним і фізикотеологічним стояв лише один спосіб – онтологічний, тому будь-яка подальша доказовість перших двох різко закінчується і відтак не може бути ґрунтовною і доцільною.

Саме онтологічним доведенням був той спосіб, коли існування вищої необхідної суті доводилося через посередництво зв'язку предиката і суб'єкта:

перший висувається через слово «є», другий – «вища сутність». Кант не бачить в цьому доказі будь-яку підставність, адже реальним речам вже притаманне буття, момент самого існування. Виносити предикат за дужку – додавати і помножувати поняття речей, але і помножування є абсолютно порожнім, адже, якщо буття вже належить реально існуючій речі, то додавання слова «є» нічого не змінює.

I. Кант пише, що усілякі «трансцендентальні питання дозволяють тільки трансцендентальні відповіді, себто [такі, що виходять] з самих лише апіорних понять, без найменшої емпіричної домішки» [2, с. 372], що обмежує їх використання. Тому трансцендентальні ідеї також не мають будь-якого конститутивного застосунку, завдяки чому людина могла б мати можливість отримати поняття речей абсолютними. Оскільки неможливо мати річ у нашому розумі, а лише її поняття (образ, ідею, подібно до світу ідей Платона), остільки вони і залишаються поняттями лише одного розуму (діалектичними). Бог, за Кантом, є ідеєю трансцендентальною, яку неможливо довести без будь-яких емпіричних доказів.

Через обіг історичних подій, які склалися на території України, часто культура нашої країни не була повноцінним учасником і співтворцем великого пласту ідей. Долучитися до європейської культури, цілісно її зрозуміти і стати її наслідувачем допоможе кантівське розуміння Бога, бо більшість країн Європи проходить процес секуляризації. Мова Канта є мовою логічною, послідовною. Людина сьогодні, зокрема навчена самим Кантом, вимагає чіткого розмежування понять, високого рівня змісту логічного раціонального мислення, не стільки для того, щоб спростувати дещо, а щоб з усіх боків розглянути предмет, що цікавить. У цьому сенсі розглядь поняття Бога у Канта становить особливий інтерес як з боку суспільств секулярних, в яких домінують наукові погляди на світ, так з боку українського суспільства, що є частиною Європи.

Висновки. Людський розум помилково формує поняття Бога, виходячи з власних висновків і підстав. Бог вбачається таким, що доведення його можливе через логічні умовиводи, але це спростовано Кантом і доведено, що наш власний розум, як єдина достовірність, використовує помилкові аргументи. Не можна додавати будь-які атрибути, називати Бога Богом, описувати його зовнішність, бо це не спостерігається в емпіричному спогляданні. Такий погляд на проблему Бога в є вкрай корисним при розгляді його в контексті сучасної європейської культури, адже допомагає інтегруватися в суспільство, яке є багаторівневим.

Бібліографічні посилання

1. Булатов М. Філософія І. Канта та деякі тенденції розвитку європейської філософії. Філософ. думка. 2004. № 5. С. 3–13.
2. Кант Іммануїл. Критика чистого розуму / [пер. І. Бурковського]. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
3. Лой А. Моральність як чинник цивілізованості та культури: концепція Іммануїла Канта. Філософ. думка. 2004. № 5. С. 114–134.

УДК 1(091)(430)

Як орієнтуватися у мисленні: досвід прочитання Канта в сучасній європейській філософії

How to navigate in thinking: the experience of reading Kant in contemporary European philosophy

Димитрій Шаталович

*студент 3 курсу факультету прикладної математики,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

dimitos601@gmail.com

Dymytrii Shatalovych

*3th-year student of the Faculty of Applied Mathematics,
Oles Honchar Dnipro National University*

dimitos601@gmail.com

Постановка проблеми Здійснений Кантом «коперніканський переворот» у філософії перетворив сучасні уявлення про можливості та межі людського пізнання. Стало зрозуміло, що наукове пізнання здатне прогресувати на ґрунті можливого досвіду. Спроби вийти за горизонт досвіду, щоб розмірковувати про Бога, сенс життя, свободу, безсмертя, приводять розум до суперечностей. Саме стаття «Що значить орієнтуватися в мисленні?» [2] вперше була опублікована І. Кантом у 1786 р. дає можливість переосмислити феномен мислення в площині сучасних реалій.

Мета доповіді – розкрити зміст роботи І. Канта «Як орієнтуватися у мисленні» та висвітлити досвід його прочитання в сучасній європейській філософії.

Виклад матеріалу. Приводом публікації статті «Що значить орієнтуватися в мисленні?», було те, що редактор журналу спонукав І. Канта висловити свою точку зору щодо суперечки, між М. Мендельсоном і Ф. Якобі, щодо питання методу пізнання буття Бога: за допомогою розуму (Мендельсон) або відчуття (Якобі). Обидва опонента ставили Канта на свій бік, в той же час і висловлювали критичне ставлення до позиції Канта.

Звернемо увагу на те, що Якобі зближує філософію Канта з вченням Спінози, яке не співпадає, ні з вірою, ні з справжнім знанням. В свою чергу М. Мендельсон також не погоджувався з поглядами Спінози і захищав раціоналістичні погляди Вольфа.

Зауважимо, що позиція М. Мендельсона ближче І. Канту, так як на нього самого вплинула філософія Вольфа. Пізнавши обмеженість Просвітництва, він критикуючи науку, не відрікався від неї остаточно. Разом з тим І. Кант вказує,

що не одним розумом і науковими знаннями людина живе. І тому І. Кант не підтримує і М. Мендельсона, вважаючи, що його спроби логічним шляхом обґрунтувати буття Бога і безсмертя душі не мають ніякого відношення до науки.

Особливо цікаво те, що І. Кант не стільки звертає увагу на предмет спору, який розділяє М. Мендельсона і Ф. Якобі, скільки на вирішальну переконаність того й іншого в наявності у людини пізнавальних способів для усвідомлення Бога. Бачимо той факт, що Кант виступає як проти раціоналістично-схоластичних позицій Мендельсона, так і проти містицизму Якобі.

І. Кант говорить про те, що орієнтація в мисленні може бути визнана, якщо вона пов'язана з орієнтацією у світі об'єктивного існування, що не залежить від розуму, будь-яких апіорних або інтуїтивних здібностей однієї тільки свідомості тут недостатньо. Чисті ідеї розуму можуть претендувати лише на регулятивну роль в пошуках єдності і цілісності в світі можливого досвіду, і тут єдність світу досвіду збігається з суб'єктивною потребою нашого розуму бачити світ як ціле.

Зазначимо, що І. Кант принципово відкидає суто абстрактні міркування для використання людського розуму (також в доказі буття Бога). Головне, що привело М. Мендельсона до помилкових висновків, уважає Кант, – це змішання теоретичного і практичного (тобто морального) використання розуму. Не можна, наприклад, вважати, що існує Бог, якщо ідея про нього є необхідною практичному розуму для виконання своїх моральних функцій. І в практичному відношенні ідея Бога абсолютно пуста, якщо під Богом розуміти трансцендентну істоту, але вона не пуста, якщо під вищою істотою мати на увазі трансцендентального суб'єкта практичного розуму..

Порівнюючи з «Критикою чистого розуму» [1], помічаємо, що ця стаття має нові ідеї. Наприклад, якщо там підлягала критиці спроба опосередкованого пізнання Бога шляхом логічного беззаперечного доказу, то в цій статті Кант виключає навіть можливість Його безпосереднього пізнання інтуїтивним шляхом. Кант зазначає: якби навіть, у всьому тому, в чому Бог безпосередньо відкривається людині, не зустрілося б нічого, що суперечило б цьому поняттю, то навіть таке споглядання ніколи не довело б Його буття. У бутті вищої істоти ніхто не може бути переконаний шляхом будь-якого споглядання.

Влучною є ідея Канта про те, що знання не слід змішувати з вірою. Але це не значить, що Кант виступає проти віри. Віра, за його думкою є – компас, орієнтир. Орієнтуватися в мисленні – значить керуватися суб'єктивним принципом у визначенні істини при відсутності об'єктивного принципу.

Сучасний досвід прочитання І. Канта знаходимо у В. Франкла, австрійського філософа, психолога, засновника напрямку логотерапії та екзистенційного аналізу. Він пише, що віра людини в сенс, за Кантом, є трансцендентальною категорією. Після Канта ми вже знаємо, що безглуздо запитувати про такі

категорії, як простір і час, просто тому, що ми не можемо про них думати і запитувати, не припускаючи вже їхнього існування. Так і людське буття завжди є буття до смислу, навіть якщо він нам не дуже відомий: у нас є якесь попереднє знання смислу, і цей здогад про смисл лежить в основі «волі до смислу». Хоче вона того чи ні, визнає вона його чи ні - людина вірить у сенс, доки вона дихає [3].

Висновки. Прошло понад два століття, а Кант залишається актуальним. По-перше, він розкриває вічне питання про співвідношення розуму і пізнання Бога. По-друге – як працює саме по-собі пізнання, яку роль відіграє абстрактне мислення. По-третє, як розум, зіштовхуючись з непізнаним, створює пояснення, намагаючись пізнати непізнане. По-четверте, як співвідносяться між собою розум і мораль. По-п'яте, ідеї Канта допомагають людині в пошуках сенсу в сучасній філософії.

Бібліографічні посилання

1. Кант Іммануїл. Критика чистого розуму. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
2. Кант І. Що означає: орієнтуватися у мисленні? *Синтеза*. URL: <https://www.syntezapublishing.com/blog> (дата звернення: 15. 04. 2024)
3. Frankl V. The Unconscious God. Pocket Books, 1985. 161 p.

Секція 6. СХІДНИЙ ДИСКУРС В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ

УДК 94(4+477):314.15(510)

Китайська діаспора в Україні та країнах ЄС: проблеми інтеграції та збереження ідентичності

The Chinese Diaspora in Ukraine and the EU: Challenges of Integration and Maintaining Identity

Валерія РОГОЖКІНА

*студентка 2 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
rohzhkina22@if.dnu.edu.ua*

Valeriya ROHOZHKINA

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
rohzhkina22@if.dnu.edu.ua*

Постановка проблеми. Вивчення сучасного досвіду ЄС стосовно відносин з населенням Сходу зосереджується переважно навколо проблеми мігрантів з Близького Сходу, натомість інші проблеми відносин з країнами Сходу потрапляють у «тінь». Зважаючи на роль Китаю у світі, вважаємо актуальним звернутися до проблеми місця китайської діаспори у житті європейських країн.

Мета дослідження – з'ясувати особливості інтеграції і збереження ідентичності китайської діаспори України та країн ЄС. Для прикладу розглянуто китайські діаспори Німеччини і Франції. Джерела, які стали основою дослідження – електронні ресурси: щорічник «Україна-Китай» [1], інформація із сторінок посольства Китаю в Україні та аналізованих країн Європи, матеріали ЗМІ.

Виклад матеріалу. Отже, який загальний вигляд мала китайська діаспора України у переддень війни? Станом на 2001 рік, коли було проведено перепис, в Україні проживало 2213 китайців (громадян України), а Харківська область займала першу сходинку за чисельністю – 738 осіб. В 2022 році китайські експерти назвали цифру 6 тис. осіб – громадян КНР, які проживали в Україні і були тимчасовою частиною діаспори. Понад 90% китайської діаспори – вихідці з материкового Китаю. Є невелика кількість китайців з Гонконгу. Го Кай – громадський діяч, співзасновник Міжнародної громадської організації

«Культурно-дослідницький центр України та Китаю «Ланьхва», зазначає, що в основному китайська діаспора в Україні – це студенти та аспіранти, які приїжджають на навчання, а також громадяни України, які мають китайське походження [2]. Їх осередками є Київ, Одеса, міста на сході України та Львів. В листопаді 2016 року року в Києві засновано громадську організацію «Китайська діаспора в Україні». Це перша загальноукраїнська структура, яка об'єднала вихідців з Китаю. Як відзначив китаєзнавець Олексій Коваль, основна діяльність китайської діаспори в Україні – збереження власної культури, захист економічних інтересів в Україні та благодійність. Крім того, діаспора проводить культурні заходи до китайських національних свят. Представники діаспори допомагають одне одному в отриманні дозволу на проживання, в адаптації в новій країні, пошуку житла. Тобто чисельність китайської громади незначна, і вона формується в основному у роки незалежності, а головна роль в адаптації китайців відіграє саме діаспора, яка не розчиняється в країні, зберігаючи значну єдність.

Через початок повномасштабного вторгнення кількість студентів зменшилась, їх родини категорично проти їх повернення на навчання чи подальше життя в Україні. Зусиллями посольства Китаю в Україні більшість громадян Китаю була евакуйована з України через зростання небезпеки. Масовий виїзд відбувся у березні 2022 р., коли виїхало близько 6000 громадян Китаю. Після цього невелика кількість повернулася в Україну у справах або на навчання. Ті, хто все ще перебуває в країні, це переважно студенти, бізнесмени або працівники підприємств, які працюють в Україні [4]. Тобто в Україні внаслідок війни основу діаспори сьогодні складають китайці – українські громадяни.

У Німеччині китайська громада є набагато більшою, ніж в Україні, і на 2016 р. вона становила 212 000 осіб. Крім того, значна частина натуралізувалися як громадяни Німеччини або вже народилися в країні, також значна частина китайської громади в Німеччині складається з десятків тисяч етнічних китайців з Сінгапуру, Малайзії та Індонезії [5]. Китайську діаспору в Німеччині можна розділити на групи: перша – підтримують діаспорну політику Пекіну, друга – не приймають або не надають значення, третя – дисиденти, які борються проти Комуністичної партії Китаю, четверта – маніпулюють політикою Китаю, задля власних інтересів, п'ята – гіпернаціоналістична група, шоста – ті, хто вимагають соціального забезпечення з боку держави. У цілому географія розселення китайців Німеччини включає столицю, а також великі міста, діють чисельні товариства та організації, які об'єднують китайське населення. Китайська громада в Німеччині більш строката за поглядами та інтересами, ніж в Україні, принципова відмінність – у бажанні отримати німецьке громадянство. Причина

строкатості – у походженні китайців не тільки з КНР, як в Україні, а з різних країн Південно-Східної Азії.

У Франції китайське населення становить приблизно 100 000–150 000 осіб. При цьому з них на 2017 р. студенти становили 64%, тобто, як в Україні – переважна частина – студенти. Молодь, яка приїжджає до Франції на навчання, в основному походить з привілейованих соціальних верств. Осередком і місцем проживання найбільшої китайської громади Франції є Париж, де утворилася перша китайська громада на початку XIX століття [3]. Як і в Німеччині, французькі китайці мають свої культурні центри та товариства, активно підтримують традиції святкування важливих свят, у першу чергу нового року.

Висновки. Отже, якщо вести мову про спільні проблеми для китайської діаспори в Україні та Німеччині і Франції, то їх наразі не так і багато, адже у випадку з китайцями в Україні питання інтеграції є актуальним для дуже незначної кількості китайців, які готові жити в Україні, більшість – громадяни Китаю, які є тимчасовими жителями, на відміну від країн ЄС, де китайці намагаються залишитися, отримати громадянство, заснувати власну справу. З точки зору перспективи Німеччина і Франція – однозначно більш привабливі для життя, зважаючи на те, що війна в Україні змусила залишити країну більшість китайців з КНР і Тайваню, що, звісно загальмувало розвиток національного життя китайського населення, що залишилося. Важливим спільним чинником життя китайської діаспори в усіх країнах є її внесок у розвиток відносин із Китаєм, азійськими країнами, де мешкають китайці, прагнення вести бізнес, опановувати освіту, що сприяє успішній соціальній інтеграції китайських мешканців.

Бібліографічні посилання

1. Журнал «Україна – Китай». URL: <https://sinologist.com.ua/category/publication/journal/> (Дата звернення: 13. 03. 2024).
2. Солонина Є. Український «чайна-таун»: що варто знати про китайську діаспору в Україні. 15. 03. 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrajinsjkyj-chajna-taun-shho-varto-znaty-pro-kytajsjku-diasporu-v-ukrajini/31151239.html> (Дата звернення: 11. 03. 2024).
3. Chinese immigration in France. URL: https://www.ined.fr/en/everything_about_population/demographic-facts-sheets/focus-on/chinese-immigration-in-france/#:~:text=According%20to%20INSEE%2C%20France%20now,this%20population%20is%20often%20emphasized (Дата звернення: 13. 03. 2024).
4. Embassy in Ukraine releases evacuation guideline for Chinese nationals to leave Ukraine. 19. 10. 2022. URL: [Chineshttps://www.globaltimes.cn/page/202210/1277447.shtml](https://www.globaltimes.cn/page/202210/1277447.shtml) (дата звернення: 13.03.2024).
5. Schäfer Carsten. China's Diaspora Policy under Xi Jinping. 09.11.2022. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022RP10/> (Дата звернення: 13. 03. 2024).

УДК 94(560)"15/16"-055.2

**Жіночий султанат Османської імперії: європейські жінки у східних
політичних реаліях**

**The Female Sultanate in the Ottoman Empire: European Women in Eastern
Political Realities**

Влада ПУТІВСЬКА

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
vladaputivska@gmail.com*

Vlada PUTIVSKA

*3th-year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
vladaputivska@gmail.com*

Постановка проблеми. Проблематика жіночого султанату в Османській імперії включає аналіз впливу валіде-султан і гаремних наложниць на політичне керівництво від 1550-х до 1680-х років. Ця тема порушує питання ролі жінок у політиці, формуванні культури, а також взаємодію між ісламською традицією та європейськими впливами. Виникає питання про те, як жінки здобували владу в патріархальному суспільстві та як це впливало на стабільність імперії.

Мета доповіді – проаналізувати період жіночого султанату в Османській імперії з 1550-х по 1680-і рр., зосереджуючись на ролі валіде-султан та гаремних наложниць в управлінні державою. Цей період характеризувався зростанням впливу жінок на державні справи, що суперечило традиційним уявленням про гендерні ролі в Османській імперії.

Виклад матеріалу. Термін «жіночий султанат» використовується для опису політичного періоду в Османській імперії, який тривав з 1550-х до 1680-х рр., коли жінки, зокрема валіде-султан (мати султана) та гаремні наложниці мали значний вплив на політику імперії. Цей термін був вперше введений турецьким істориком Ахметом Рефіком Алтинаєм у 1916 р. Він розглядав участь жінок в управлінні як можливу причину занепаду Османської імперії, хоча ця оцінка була спростована більшістю істориків.

Жінки, діяльність яких пов'язана з цим періодом, переважно отримували владу лише після смерті свого чоловіка-султана, і в більшості випадків це було вимушеною мірою через малий вік або розумові вади наступного султана. Більшість з цих жінок народилася та виховувалася в європейських умовах, де жінкам надавалася більша свобода і незалежність, порівняно з ісламською традицією.

Європейські жінки, які потрапляли до гарему, відігравали важливу роль у цьому процесі, адже вони приносили з собою нові ідеї, знання та культурні впливи [1].

У суспільстві Османської імперії жінки стикалися з унікальними викликами, що виникали через війни та постійні набіги. Вони часто ставали жертвами цих нападів, оскільки османи вважали захоплення красивих жінок важливим трофеєм. Жінка у суспільстві Османської імперії часто розглядалася як товар. Для дарувальника особливим знаком престижу було подарувати молоду, здорову та привабливу жінку султану.

Хоча пророк Мухаммад симпатизував жінкам і підтримував їх, після його життя вони не мали можливості обіймати впливові посади чи брати активну участь у політичному житті. Соціально-фінансовий статус жінки визначався не тільки релігією, але й іншими факторами, такими як культура та місцеві традиції. У деяких областях жінки не могли бути виключені з суспільства через економічну необхідність, тому заможні верстви могли дозволити собі їхню ізоляцію вдома. Також варто відзначити, що хоча османи надавали своїм жінкам певну свободу, вони також практикували полігамію.

Під час правління Сулеймана I важливу роль у формуванні політики імперії почали відігравати жінки. Зокрема вони активно втручалися не тільки у сферу політики, а й економіки. Під час правління Сулеймана I в імперії відбувалися політичні та соціальні реформи. Жінки отримали значну владу, особливо завдяки великому впливу фаворитки Сулеймана, Хюррем. Це стало симптомом глибшої зміни всередині династії. Крім того, в османському гаремі жінки отримували високу ісламську освіту, що сприяло подальшому розвитку освіти для жінок в імперії [2, с. 92–93].

Жіночий султанат в Османській імперії був унікальним явищем, коли кілька жінок європейського походження мали величезний вплив на політику та управління могутньою ісламською державою. Ця доба розпочалася з приходом до влади Роксолани (Хюррем Султан) – наложниці українського походження, яка згодом стала законною дружиною султана Сулеймана I Пишного. Попри те, що формально вона ніколи не була валіде-султан (матір'ю-правителькою), Роксолана мала надзвичайний вплив на свого чоловіка і фактично керувала державними справами.

Українка Хюррем Султан відіграла важливу роль у створенні жіночого султанату в Османській імперії. Отримавши титул хасеки, вона стала першою жінкою в історії імперії, яка одружилася з султаном через нікях. Підкреслила свої лідерські здібності та благодійні вчинки, активно втручаючись у справи гарему та реалізуючи численні благодійні проекти. Завдяки своїй освіченості та

впливовості, вона зміцнювала свою владу, сприяючи кар'єрному росту чиновників та влаштовуючи політичні шлюби для своїх доньок та родичів.

Свідчення іноземних спостерігачів підкреслюють вплив жінок на політичну ситуацію в Османській імперії. Прикладом цього є слова Соломона Швайгера, який відзначав, що «Османи правлять світом, а їхні дружини правлять ними». Мері Уортлі-Монтегю, британська письменниця, також визнавала велику роль жінок в імперії. У своїх спогадах вона зазначала, що ніде в світі не було таких могутніх жінок, як в Османській імперії. Важливу роль у формуванні економічної політики імперії грали також фаворитки султана, які мали право на власне майно та управління фінансами. Завдяки сприянню султанки Хюррем було побудовано безліч благодійних закладів, що додатково зміцнювало її владу та авторитет у суспільстві.

Після Роксолани розпочався «справжній» жіночий султанат – низка валіде-султан європейського походження, які правили імперією від імені своїх синів або онуків. Серед них – венеціанки Нурбану Султан та Сафіє Султан, гречанка Кесем Султан, яка тричі була валіде і регентом держави. Остання представниця цієї доби – українка Турхан Хатидже Султан, яка добровільно відмовилася від регентства у 1665 р.

Європейські жінки, потрапивши до султанського гарему, виявилися надзвичайно розумними, амбітними та впливовими. Вони змогли скористатися своїм становищем і здобути владу в тогочасному патріархальному суспільстві Османської держави. Хоча формально влада належала султанам, валіде-султани часто були реальними правительками, спираючись на свій вплив на синів або онуків.

Проте слід визнати, що жіночий султанат був би неможливим без того, що багато султанів були слабкими або навіть розумово відсталими правителями. Саме ця обставина дозволила їхнім матерям або бабусям узурпувати владу і правити від їхнього імені. З іншого боку, мудрі валіде нерідко були єдиними, хто забезпечував стабільність і безперервність османського правління.

Загалом, доба жіночого султанату була унікальним періодом в історії Османської імперії, коли жінки-іноземки змогли долучитися до управління ісламською державою і навіть тимчасово стати її фактичними правителями. Це явище стало можливим завдяки особистим якостям цих жінок і специфічним обставинам у султанському дворі [3].

Висновки. Жінки правительки європейського походження – цікаве явище в мусульманській країні: вони досягли великих успіхів, розвили дипломатію, встановили дружні відносини з багатьма країнами Європи, займалися благодійництвом та меценатством, підіймали соціальні питання. За часи правління Хюррем, Софіє, Кесем, Хатідже-Турхан Султан збудовано більше десятка лазень, мечетей, медресе, лікарень, дитячих шкіл, які є діючими в Туреччині до

сьогодення. Сучасні європейські жінки, дружини відомих політиків, президентів, займаються благодійництвом, і це є популярним і актуальним явищем. Але саме дружини османських правителів продемонстрували таку політику ще задовго до появи політично активної жінки в Європі. Доба жіночого султанату – перше явище в Європі, коли жінки фактично правили країною, посідає значне місце в світовій історії.

Бібліографічні посилання

1. Жіночий султанат: одна українка розпочала, інша українка закінчила. Передмова. *Історичні дописи від Рудої Пані*. URL: <https://rudapani.wordpress.com/2016/11/06/женский-султанат-с-украинки-начался-н/> (Дата звернення: 11. 04. 2024).
2. Гулієв А., Розова М. Роль жіночого султанату в Османській імперії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 90–95.
3. Шутко О. «Жіночий султанат» в Османській імперії: від Роксолани до Хатідже Турхан. *Район. Історія*. URL: <https://history.rayon.in.ua/blogs/560963-zhinochiy-sultanat-v-osmanskiy-imperii-vid-roksolani-do-khatidzhe-turkhan> (Дата звернення: 11. 04. 2024).

УДК 94:323.1+821](477.75)(=512.19)"18"

Ідеї джадідизму як відображення західноєвропейських впливів (на прикладі роману І. Гаспринського «Молла Аббас / Французькі листи»)

The Influence of Western European Thought on Jadidism: A Study Based on I. Gasprinsky's 'Molla Abbas / French Letters'

Катерина ОВЧАРЕНКО

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара
ovc.katya@gmail.com*

Kateryna OVCHARENKO

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
ovc.katya@gmail.com*

Постановка проблеми. Роман «Французькі листи» – один з найвідоміших творів видатного кримськотатарського просвітителя Ісмаїла Гаспринського, в якому він виклав свої ідеї щодо модернізації та реформування мусульманського суспільства. Аналіз ідей джадідизму в романі «Французькі листи» дає можливість краще зрозуміти ідеї мусульманського реформаційного руху, погляди Гаспринського та їхній вплив на розвиток мусульманського світу.

Мета цієї доповіді – проаналізувати ідеї джадідизму, які викладені в романі Ісмаїла Гаспринського «Французькі листи» та оцінити вплив реформаторських ідей на розвиток мусульманського світу.

Виклад матеріалу. Джадідизм (від араб. джадід – «новий») – це просвітницький рух, який базувався на реформі старої системи мусульманської освіти методом залучення європейського досвіду.

У ХІХ ст. мусульманська інтелігенція усвідомила, що азійський Схід суттєво відставав від європейського індустріального Заходу. Цю проблему ґрунтовно висвітлив видатний кримськотатарський просвітитель Гаспринський у своєму романі «Френкістан мектюплері» («Французькі листи») [3].

Він був засновником та активним пропагандистом джадідизму. Джадідами вперше назвали тих, хто під впливом просвітницьких ідей Гаспринського відкривали школи нового методу (від араб. усуль джадід – «новий метод»), де викладались предмети не тільки релігійного характеру, а й світські науки. [1]

У романі «Французькі листи» Гаспринський проаналізував стан технічної європейської цивілізації, використовуючи «ісламську призму» свого головного героя Молли Аббаса [3, с. 569].

Головний герой роману, 28-річний уродженець з Ташкенту – Молла Аббас Франсові. Він розповідав про життя європейців, називаючи їх френгами. Він багато дивується стосовно допитливості френгів та їхнього прагнення до знань: «...і старі, й малі завзято й наполегливо шукають знань; все їм хочеться знати; прагнуть говорити всіма мовами. Дивовижний народ!». [2, с. 85]. «Воістину дивовижний народ – френги. Вони з каменю хочуть вивчати воду!» [2, с. 98].

Гаспринський у творі «Французькі листи» піднімав теми навчання та виховання, ставлення до європейської науково-технічної цивілізації, культура західних країн та розвинутий стиль життя європейців.

Наприклад, головний герой дивувався чистоті на вулицях та багатству лісів: «Довкола поля і ниви, чудово оброблені; диких кущів, каменю, піску ніде не видно. Кожен клаптик землі, кожен схил і пагорбок ретельно засіяні, вичищені, обгороджені живоплотом... Навкруги усі селища і люди, облаштовані чистенькими, правильно розташованими красивими будинками... Він [ліс] схожий на добре доглянутий сад. Кожне дерево очищене від зайвих гілок і паростків; хмиз, ретельно пов'язаний у пучки, лежить тут же. Видно, що люди доглядають за кожним деревом і отримують користь з кожного вершка землі...». [2, с. 72].

Окремо Молла Аббас був здивований дитячим притулком, що у сучасному розумінні трактується, як дитячий садок: «Неподалік від будинку Шалона була одна оригінальна установа, схожої на яку у нас на Сході немає... Тут, у великих і світлих кімнатах, у колисках і ліжечках, лежало, спало або годувалося до півтораєта немовлят найніжнішого віку, а надворі бігало і гралося стільки ж дітей, віком від двох до п'яти років, під наглядом кількох жінок. Ця установа вкрай мене здивувала і зацікавила... я дізнався, що вона називається «азиль» (притулок), і має на меті нагляд за дітьми протягом дня, коли їхні бідні матері йдуть на цілий день на роботу...» [2, с. 89].

Окрім опису видів та навколишньої інфраструктури, у романі зачіпаються соціальні питання, такі як права і рівень освіти жінок, судова система.

Наприклад, у листі від 30 серпня 1887 р. ми дізнаємось, що головний герой отримує повістку і потрапляє до слідчого. У наступному листі від 6 вересня 1887 р. Молла Аббас потрапив до ув'язнення за нібито вчинене ним вбивство молодої дівчини. Тому стосовно судів ми відслідковуємо таку думку східного мандрівника: «Мене повинні були судити присяжні. Це судді, що обираються з-поміж громади. Це – найкраща форма суду, та й узагалі – найкраща вигадка френгів. Присяжні судять незалежно від різних формальностей, керуючись лише розумом і совістю. Якщо вони скажуть «винен» – державні судді призначають законне покарання; скажуть «не винен» – обвинувачений негайно звільняється, навіть якщо проти нього існують формальні докази» [2, с. 103].

Не менше здивування у головного героя викликали європейські банки. Це ми можемо прослідкувати у листі від 6 листопада 1887 р., де Молла Аббас дивується кількості золота, яке знаходиться у банківській конторі: «...можна подумати, що золото з усієї землі зібране сюди ніби за помахом чарівної палички...» [2, с. 108]. З подальшого діалогу з пересічним французом можна прослідкувати, як мусульманин переосмислює цінність золота. Що його можна легко заробляти на улюбленій справі, не докладаючи величезних фізичних зусиль: «Багатство француза в його руці та в його голові; рука вміло робить, а голова розумно мислить...Лише напівдикі народи копають золото, а спритні отримують його легше і готовим».

Висновки. Отже, роман «Французькі листи» дає нам можливість дослідити погляди Гаспринського щодо європейської цивілізації та шляхи розвитку мусульманського світу.

Ісмаїл Гаспринський намагався впровадити свої просвітницькі, суспільні та реформаторські ідеї до середовища ісламської умми за допомогою цього твору. У романі можна відслідкувати його ставлення до цивілізаційних розбіжностей. Цим твором кримськотатарський просвітник хотів показати своєму народу, як можна жити краще. Він ставив Європу у приклад і хотів принести ці звичаї до себе на батьківщину. Разом з тим, Гаспринський цінував та поважав народні звичаї Сходу та не мав на меті стерти їх. Тому він пропонував симбіоз мусульманської духовності з технічними досягненнями європейської цивілізації.

Бібліографічні посилання

1. Анвар И. И., Канат К. Б. Джадидизм – история просветительного движения и свободомыслия в Средней Азии, конец XIX – начало XX века. *Vulye Gody*. 2013. Vol. 27. № 1 / Былые годы. 2013. № 1 (27). С. 44-48. URL: https://web.archive.org/web/20171202100633id_/http://bg.sutr.ru/journals_n/1364042554.pdf (Дата звернення: 15.12.2023).
2. Гаспринський І. Молла Аббас. Вибрані літературні твори: кримськотатарська проза українською. Київ: вид-во Майстер книг, 2021. С. 64–177.
3. Богданович И. А., Ганкевич В. Ю. Европейская цивилизация глазами тюрко-мусульман Российской империи XIX в. (по страницам романа И. Гаспринского «Френкистан мектюплери»). URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/170116/22-Bogdanovich.pdf?sequence=1> (Дата звернення: 29.03.2024).

УДК 94(477.75)(=512.19):070(477)"1991"

«Повільний демократизм»: повернення кримських татар на батьківщину у висвітленні українських періодичних видань 1991 р.

«Slow democracy»: the return of the Crimean Tatars to their homeland in the coverage of Ukrainian periodicals in 1991

Олександр МАЗУР

*студент 3 курсу історичного факультету,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
mazursana16@gmail.com*

Oleksandr MAZUR

*3rd year student of the Faculty of History,
Oles Honchar Dnipro National University
mazursana16@gmail.com*

Постановка проблеми. Повернення на батьківщину – ця заповітна мрія кількох поколінь кримських татар стала реальністю в переддень колапсу радянського союзу. Звісно, повернення не було легким і мало безліч проблем різного рівня. Дослідження українських гуманітаріїв останніх років їх накреслили, виділивши питання, які потребують уваги.

Після депортації кримських татар в 1944 році цілий народ опинився в вигнанні та втратив батьківщину. Питання повернення кримських татар в Крим стало фундаментальним для депортованого народу. Тому варто дослідити успіхи, проблеми та перешкоди в цьому процесі.

Мета цієї доповіді – висвітлення процесу повернення кримських татар в газетних публікаціях 1991 р. та працях українських і закордонних науковців.

В ході процесів демократизації та на фоні поступового колапсу радянського союзу для кримських татар відкрилася можливість, за яку вони боролися з самого дня депортації, – повернення на батьківщину. 14 листопада 1989 р. Верховна Рада СРСР ухвалила Декларацію «Про визнання незаконними і злочинними репресивних актів проти народів, підданих примусовому переселенню, і забезпечення їх прав», тим самим визнавши факт депортації та відкривши подальший шлях до повернення кримських татар. Цей документ був сприйнятий як фактичний і остаточний дозвіл, тому тисячі родин почали поспішно переїжджати до Криму. А вже 7 березня 1991 р. було прийнято Постанову «Про скасування законодавчих актів у зв'язку з Декларацією Верховної Ради СРСР від 14 листопада 1989 р.», чим остаточно знято заборону на державному рівні. Для цілого народу це був старт демократизму і втілення прагнень, та це був не кінець, а лише початок довгої дороги на рідну землю.

Сучасна турецька дослідниця F. T. Aydın найбільш глибоко проаналізувала етнічні, соціальні, політичні та культурні процеси серед кримських татар в депортації, в еміграції та після повернення до Криму. Найбільшої уваги заслуговує стаття «The politics of recognition of Crimean Tatar collective rights in the post-Soviet period: With special attention to the Russian annexation of Crimea» [1]. Серед українських дослідників вагомий внесок у дослідження теми зробив М. О. Кислий. Зокрема його дисертація на тему «Повернення кримських татар на батьківщину у 1956–1989 рр.» дає розуміння про еволюцію, зворотні міграції та ідентичність вигнанців не лише в СРСР та на пострадянському просторі, але й у масштабах глобальних міграційних процесів. В іншій його роботі на цю тему є «Crimean Tatars: Claiming the Homeland» [2] аналізуються процеси репатріації. Ще однією ґрунтовною працею, в якій використано значну джерельну базу, є книга Г. Бекірової «Пів століття опору: кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки): нарис політичної історії» [3].

Із джерел з теми дотепер недооціненою є преса того часу. Для нашого дослідження була використана республіканська преса від 1 січня 1991 р. до 24 серпня 1991 р. (газета «Голос України»). Загалом було опрацьовано 164 примірники газети.

В ході нашого дослідження українських періодичних видань за січень – серпень 1991 р. простежено глобальні трансформації у суспільстві у переддень незалежності. Дослідження певних «образів» вже довгий час є важливою частиною багатьох напрямів наукових досліджень. Йдеться не лише про образ, який створили особи чи спільноти собі самі, а й про те, як їх бачать інші, і за критичного аналізу змістовним джерелом для цього дослідження образів може виступати преса.

Для кримських татар, які повернулися на батьківщину, це був виклик. Адже вони зіткнулися з рядом перешкод, упереджень та іншувань від ряду людей, котрі вважали себе «корінними кримчанами». Історія Кримського півострова в цей час – це показник того, як складаються міжнаціональні та мультикультурні зв'язки. На сторінках преси інколи можна відчувати напругу: адже, з одного боку, були ідеї, ілюзії та обіцянки «золотих гір» для обох сторін. А з іншого боку, була доволі суперечлива реальність. Тема повернення кримських татар яскраво висвітлена не лише в місцевій, кримській, пресі, а й на республіканському рівні. Матеріали з преси дають можливість в сукупності з іншими джерелами реконструювати повсякденне життя на зламі епох та дати розуміння того, як починала працювати демократія і гласність, інколи ще фрагментарні і штучні.

Серед знайдених матеріалів варто відзначити статистичні матеріали по виділених коштах на облаштування після повернення, проекти законів, які

безпосередньо стосуються кримських татар, і реакцій на них, та інформацію про те, що турбує, і тих, хто повернувся, та людей, що не розуміють, чому кримські татари повернулися. Серед цікавого варто виділити і той факт, що декотрі інтерв'ю ігнорують повернення, і жителі деяких міст, в яких саме вирували різного роду процеси, говорять, що «нічого не змінилося». Загалом ця джерельна база потребує подальшого опрацювання, адже наявні в ній матеріали є дуже різноплановими, містять протилежні судження, які потребують уточнень.

Важливим аспектом джерельної бази є спогади очевидців та безпосередніх учасників подій. Ще однією важливою сходинкою можуть стати нині не доступні через російську окупацію архівні справи та матеріали на активних учасників руху за повернення. Це доволі місткий комплекс джерел, адже містить і особисті спогади, епістолярію, офіційні акти та документи, фотографії та навіть відео хроніки, котрі значно доповнять всі вище згадані джерела. Щодо закордонних видань, то ця тема потребує подальшої розробки.

Висновки. На жаль, кількість українських дослідників, котрі займаються темою повернення, доволі обмежена через суперечливість цього питання. Багато з кримських татар, хто повернувся, не хочуть про це говорити, адже цей процес був доволі травматичним через втрату попереднього життя та нерозуміння населення, котре проживало в колишніх домівках кримських татар. Іншою стороною проблеми є українська державна політика пам'яті. Проблеми кримських татар ігнорувалися і згадувалися лише в роковини депортації, що відвертає багатьох молодих науковців від цієї теми, але зараз ми відходимо від цих тенденцій.

Бібліографічні посилання

1. Aydın F. T. Preserving the Eternal Flame of Crimea. Ankara, 2021.
2. Kisly M.-O. Crimean Tatars: Claiming the Homeland. Land, People, and Culture Revisited. 2023. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783839466643-025/html> (Дата звернення: 12. 04. 24).
3. Бекірова Г. Пів століття опору: кримські татари від вигнання до повернення (1941–1991 роки): нарис політичної історії. Київ: Критика. 2021.

УДК 355.48((470+571):477)"202":070(519.5)

Сучасна російсько-українська війна в ЗМІ Південної Кореї

Coverage of the Contemporary Russo-Ukrainian War in South Korean Media

Юлія КОНОНІЮК

*студентка 3 курсу історичного факультету,
Запорізький національний університет
kononykj@gmail.com*

Yuliia KONONIUK

*3rd year student of the Faculty of History,
Zaporizhzhia National University
kononykj@gmail.com*

Постановка проблеми. Сучасна російсько-українська війна порушує питання про те, як цей конфлікт сприймається і висвітлюється південнокорейськими ЗМІ і які наративи використовуються для його відображення. Важливим є визначення впливу цієї війни на громадську думку Південної Кореї, що має певні наслідки для двосторонніх відносин країни з Україною та Росією.

Мета цієї доповіді – надати аналіз відображення сучасного етапу російсько-української війни в південнокорейських ЗМІ, оцінка його впливу на громадську думку та розгляд потенційних наслідків для відносин між Південною Кореєю, Україною та Росією.

У південнокорейських ЗМІ поширеною є увага до економічно-ефективної стратегії Росії, яка використовує нові види зброї для досягнення своєї мети. Зокрема, прикладом є застосування ВПС Росії винищувачів-бомбардувальників Су-34 і Су-35, які мають дальність польоту понад 60 км з вагою до 1500 кг, вибухівки та виробництво бомб FAB-1500 та FAB-3000 вагою 1500 і 3000 кг відповідно, ступінь їх масового виробництва. Така інформація сприяє усвідомленню громадською не лише характеру безпосередніх воєнних дій, але й загальної стратегії Росії у регіонах військових вій. Ця збройна агресія викликає обурення і занепокоєння громадськості щодо ситуації в Україні. За цим у суспільства виникає питання щодо позиції Південної Кореї в цьому конфлікті та необхідності застосування конкретних заходів для сприяння мирного врегулювання [5].

Підходи корейських ЗМІ до проблеми боротьби правдивого висвітлення щодо атак на Запорізьку АЕС спрямовані на збалансування та об'єктивності інформації. Вони подають чіткі уявлення про те, що відбувається на нашій

території та точки зору різних сторін конфлікту. У темі про захоплення росіянами ЗАЕС ЗМІ утримуються від висловлення сторонніх поглядів і намагаються подати інформацію об'єктивно. Вони поширюють повідомлення про інцидент на Запорізькій АЕС, в якому беруть участь як українські, так і російські сторони, проте не висловлюють чіткого судження щодо того, хто є винуватцем, або хто на якому боці стоїть. Вони наводять різні думки і докази, представлені обома сторонами конфлікту, а також звертають увагу на важливість об'єктивного розслідування та реагування на такі серйозні події [4].

Щодо Авдіївки південнокорейські медіа висвітлюють рух з об'єктивної точки зору, намагаючись передати різні думки щодо конфлікту. Вони зосереджуються на важливих подіях, таких як виведення українських військ з Авдіївки та її захоплення російськими силами, а також на реакції України та Росії на розвиток подій. У новинах спираються на думки експертів щодо ситуації в Україні та її наслідків. Зокрема вони цитують експертів, які вважають, що втрата контролю над Авдіївкою може вплинути на хід війни та настроїв в Україні. Також зазначається, що конфлікт не має тенденції завершитися найближчим часом, і є затяжним процесом на роки.

На сторінках преси проводиться аналіз подій і висвітлюється, як українська військово командування попереджає про можливий наступ Росії, і наголошує на її масову підготовку до цього. Ці твердження підкреслені заявами президента України Володимиром Зеленським, який вказує на можливий початок наступу влітку 2024 р. На думку експертів, виникатимуть труднощі в нестачі боєприпасів та накопичені російських військ на території України. Можливими територіями щодо наступу у південнокорейських ЗМІ вважають Одесу та Херсон. Констатується, що підтримка західних країн важлива для України, особливо у забезпеченні військовою допомогою. Важливою є також здатність українських сил до мобілізації та здатність протистояти російському вторгненню [1].

На засіданні Ради Безпеки ООН представник Росії Сергій Лавров звинуватив Захід у війні в Україні, за підтримку та надання зброї. Південнокорейські медіа висвітлюють виступ міністра закордонних справ Росії, який засудили майже всі члени ради за «відверту дезінформацію», зокрема й Південної Кореї. Крім того, Південна Корея висловила стурбованість можливістю передачі Північною Кореєю ядерних та ракетних технологій Росії.

Висновки. Підсумовуючи вище наведене можна зазначити, що південнокорейські ЗМІ акцентують увагу на економічній сфері, включаючи різні види зброї, як це впливає на хід подій у досягненні цілей збройним шляхом. Поширення інформації про воєнні події відображає їхню об'єктивність. Вони намагаються передати різні точки зору та уникати вираження сторонніх поглядів, сприяючи об'єктивному розумінню ситуації. Медіа пропонують розглядати

можливі наслідки зміни політичної позиції Південної Кореї в контексті конфлікту, зокрема на відносини з Росією та Україною. Крім того, звучать заклики до громадян Південної Кореї проводити дискусії про роль самої Південної Кореї у міжнародних конфліктах, зокрема щодо можливої військової допомоги Україні і реакції Росії на ці дії. В цілому вони намагаються збалансувати інформацію та надавати об'єктивне бачення ситуації в зоні бойових дій.

Бібліографічні посилання

1. Aleisha Orr. In Ukraine, Russia has made its largest advance in nine months. What does it mean for the war?. SBS News. URL: <https://www.sbs.com.au/news/article/in-ukraine-russia-has-made-its-largest-advance-in-nine-months-what-does-it-mean-for-the-war/h2w2obaq2> (Дата звернення: 15. 04. 2024).
2. Ester Chung. Russia blames West for Ukraine war at UN Security Council. Korea JoongAng Daily. URL: <https://koreajoongangdaily.joins.com/news/2024-01-23/national/diplomacy/Russia-blames-West-for-Ukraine-war-at-UN-Security-Council/1964998> (Дата звернення: 13. 04. 2024).
3. Nam Hyun-woo. Seoul's new stance on Ukraine war expected to affect inter-Korean relations. The Korea Times. URL: https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2024/04/120_349372.html (Дата звернення: 13. 04. 2024).
4. 김정우. 자포리자 원전 공격 두고 진실 공방... IAEA “심각한 사건”. Hankookilbo. URL: <https://www.hankookilbo.com/News/Read/A2024040823070002943> (Дата звернення: 13. 04. 2024).
5. 조아름. 러시아 가성비 ‘활공폭탄’에 쑥대밭 된 우크라이나... "미국 도움 절실". Hankookilbo. URL: <https://www.hankookilbo.com/News/Read/A2024040816260001563> (Дата звернення: 14. 04. 2024).

УДК 327.8:339.972](4+520)

Економічна дипломатія як ключовий інструмент зовнішньої політики у відносинах Японії та країн Європи

Economic diplomacy as a key instrument of foreign policy in relations between Japan and European countries

Максим ПРОКОФ'ЄВ

*студент 1-го курсу магістратури
факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
a-prokofev@ukr.net*

Maksym PROKOFIEV

*1st year master's student
of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences,
Nizhyn Mykola Gogol State University
a-prokofev@ukr.net*

Постановка проблеми. У все більш взаємопов'язаній глобальній економіці країни постійно вдосконалюють свої стратегії для зміцнення двосторонніх відносин і сприяння економічному зростанню. Японія та країни Європи, незважаючи на географічну віддаленість, розвивають відносини, що ґрунтуються на вагомих економічних зв'язках. Зі зростанням геополітичної напруженості та зміною економічних ландшафтів розуміння впливу та механізмів економічної дипломатії набуває вирішального значення для підтримки та розширення цих трансконтинентальних економічних відносин.

Мета цього дослідження – з'ясувати роль економічної дипломатії як фундаментального інструменту зовнішньої політики між Японією та країнами Європи. Зосереджуючи увагу на окремих випадках і механізмах економічної дипломатії, прагнемо продемонструвати, як ці практики не лише посилюють взаємну економічну вигоду, але й сприяють досягненню ширших цілей зовнішньої політики.

Виклад матеріалу. Економічна дипломатія слугує місцем, де економічні стратегії перетинаються з інструментами зовнішньої політики для просування національних інтересів, забезпечення економічних вигод і зміцнення міжнародних зв'язків. Центральним елементом цього підходу є стратегічне використання економічних ресурсів – таких, як торговельні угоди, інвестиційні ініціативи та фінансова дипломатія, – для розбудови вигідних міжнародних відносин. Ця форма дипломатії є особливо важливою в контексті нашого дедалі більш глобалізованого світу, де економічна взаємозалежність є широкою і складною.

У наш час відносини між Японією та європейськими країнами уособлюють динамічне і міцне економічне партнерство, сформоване на основі спільних

демократичних цінностей, непохитної прихильності до вільної торгівлі та взаємної рішучості підтримувати глобальну стабільність. Економічні зв'язки між цими регіонами значно посилюються після підписання знакової Угоди про економічне партнерство між Японією та ЄС у 2018 році. Ця угода про вільну торгівлю, одна з найбільших у своєму роді, значно знижує торговельні бар'єри, розширюючи доступ до ринків з обох сторін і сприяючи різкому зростанню обсягів торгівлі та інвестиційних потоків [3].

Уклавши Угоду про вільну торгівлю, Японія та ЄС продемонстрували, як стратегічні економічні угоди можуть слугувати ключовими елементами економічної дипломатії. Скасовуючи тарифи на 99% товарів, якими вони торгують, угода відкриває нові ринки для ключових галузей – європейські експортери сільськогосподарської продукції отримують знижені бар'єри на японські ринки, а японські автовиробники отримують більший доступ до європейських ринків. Ця двостороння угода не лише поглиблює економічні зв'язки, але й сприяє ширшому політичному та стратегічному взаєморозумінню, оскільки обидва регіони об'єдналися у просуванні вільної торгівлі на тлі зростаючого глобального протекціонізму [2, с. 37].

Крім того, Угода про стратегічне партнерство між Японією та ЄС доповнює економічні ініціативи, сприяючи співпраці з низки неекономічних питань, таких як безпека, зміна клімату та технології, які стають все більш актуальними в економічному дискурсі. Такий цілісний підхід до дипломатії підкреслює, як економічні інтереси нерозривно пов'язані з ширшими зовнішньополітичними цілями, допомагаючи стабілізувати і збагатити міжконтинентальні зв'язки між Азією і Європою [1].

Крім того, співпраця між Японією та Європою виходить за рамки торговельних угод і охоплює складну фінансову дипломатію та технологічний прогрес. Наприклад, Японія є значним інвестором в європейську інфраструктуру, зокрема у розвиток високошвидкісних залізничних систем та проєктів з відновлюваної енергетики. Ці інвестиції є не лише фінансовими, але й стратегічно спрямовані на посилення технологічних зв'язків та сприяння сталому розвитку, що є ключовими пріоритетами для обох регіонів [4].

У сфері фінансової дипломатії співпраця поширюється на регуляторні діалоги, які гармонізують фінансові ринки та захищають інвестиції. Наприклад, Японія та Європейський центральний банк ведуть регулярний діалог з метою забезпечення стабільності та ліквідності фінансових операцій, що є життєво важливим для збереження довіри інвесторів та згладжування потоків капіталу між двома економіками. Ці дискусії також сприяють впровадженню політики, яка захищає від фінансових криз, зміцнюючи економічну безпеку на обох фронтах.

До того ж, в секторі цифрової економіки Японія і Європейський Союз взяли на себе зобов'язання синхронізувати стандарти захисту даних для сприяння безпечнішій і надійнішій цифровій торгівлі. Це зобов'язання було закріплено

взаємним визнанням відповідності даних між Японією та ЄС, що дозволяє вільний обмін персональними даними між двома регіонами в безпечному та захищеному середовищі. Ця угода не лише підтримує комерційні обміни, але й зміцнює довіру споживачів та співпрацю в обробці конфіденційної інформації, що стає все більш важливим у цифрову епоху.

Роль економічної дипломатії як ключового інструменту у формуванні зовнішньої політики стає очевидною при вивченні цих угод та ініціатив. Вони є не просто торговельними угодами, а стратегічними інструментами, що використовуються державами для взаємодії зі світом, досягнення економічної стабільності, сприяння екологічній стійкості та зміцнення політичної безпеки. У міру розвитку глобальної динаміки стратегічне використання економічної дипломатії Японією та європейськими країнами підкреслює взаємне розуміння того, що їхні економічні перспективи взаємопов'язані, що вимагає постійної взаємодії та співпраці для подолання складнощів глобальної взаємозалежності. Це усвідомлення має вирішальне значення не лише для отримання економічних вигод, але й для забезпечення довгострокової геополітичної стабільності та вироблення спільного підходу до глобальних викликів.

Висновки. Отже, економічна дипломатія виступає в якості одного з основних елементів зовнішньої політики, особливо у складних і багатогранних відносинах між Японією та країнами Європи. Завдяки стратегічним торговельним угодам, інвестиційним договорам та спільним регуляторним рамкам ці регіони продемонстрували здатність економічної дипломатії не лише сприяти взаємному економічному зростанню, але й вирішувати ширші геополітичні та глобальні виклики. Угода про економічне партнерство між Японією та ЄС і подальші спільні ініціативи підкреслюють потенціал економічної дипломатії для зміцнення міжконтинентальних зв'язків і стабільності. З розвитком глобального ландшафту стратегічне застосування економічної дипломатії продовжуватиме відігравати вирішальну роль у формуванні міцних, стійких міжнародних відносин, що є незамінним для навігації в складних умовах глобальної економіки 21-го століття.

Бібліографічні посилання

1. Кітаде Д., Солодкий С. Торговельний зв'язок Україна-Японія-ЄС: Взаємний вплив та нові можливості. *Аналітичний коментар*. Березень, 2021. 12 с. URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2021/03/Commentary-Ukrainian.pdf> (Дата звернення: 02. 03. 2024).
2. Нагорняк М. М. Участь Японії в регіональних інтеграційних процесах. *Роль Японії у сучасному світі. Збірник наукових праць*. Київ, 2022. С. 28–41.
3. European Union and Japan to sign historic trade deal. RTE. 2018. URL: https://www.rte.ie/news/2018/0717/979174-eu_japan (Дата звернення: 02. 03. 2024).
4. Japan to EU direct investment, EU-Japan.com. URL: <https://eu-japan.com/investment/japan-to-europe> (Дата звернення: 02. 03. 2024).

УДК 327.8:316.7(4+510)

**Культурна дипломатія як інструмент суперництва Китаю із Заходом:
порівняльний аналіз ефектів на Глобальному Півдні та в Україні**

**Cultural Diplomacy as an Instrument of China's Rivalry with the West:
A Comparative Analysis of Effects in the Global South and Ukraine**

Мирослав ПЛАУНОВ

*студент 1-го курсу магістратури
факультету філології, історії та політико-юридичних наук,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
miroslav.pln@gmail.com*

Myroslav PLAUNOV

*1st year master's student
of the Faculty of Philology, History and Political and Legal Sciences,
Nizhyn Mykola Gogol State University
miroslav.pln@gmail.com*

Постановка проблеми. У цій доповіді досліджується ефективність культурної дипломатії Китаю, ключового компонента його стратегії глобального впливу, та оцінюється її вплив у різних геополітичних контекстах, зокрема на Глобальному Півдні та в Україні. У дослідженні досліджуються розбіжності у сприйнятті та впливі китайських культурних ініціатив, особливо у порівнянні із західними зусиллями.

Мета цієї доповіді – проаналізувати використання Китаєм культурної дипломатії як інструменту поширення свого впливу, порівнюючи її ефекти на Глобальному Півдні та в Україні. Цей аналіз допоможе зрозуміти обмеження та потенціал культурних ініціатив Китаю в умовах різних регіональних політичних орієнтацій та культурних ідентичностей.

Виклад матеріалу. У складному павутинні глобальної політики культурна дипломатія постає як непомітний, але потужний інструмент державотворення. Історично сфера культурного впливу, в якій домінували західні держави, зараз має серйозного конкурента: Китай. Концепція «м'якої сили», термін, введений Джозефом Наєм, є ключовим для розуміння цієї динаміки. М'яка сила означає здатність країни переконувати інших без примусу чи сили, насамперед через культурний та ідеологічний вплив.

В основі культурної дипломатії Китаю лежать Інститути Конфуція. Засновані у 2004 році, ці інститути мають на меті просувати китайську мову та культуру в усьому світі, сприяти культурному обміну та створювати сприятливий імідж Китаю за кордоном. За останніми даними, існує понад 500

Інститутів Конфуція у близько 140 країнах світу. Ці інститути слугують основою «м'якої сили» Китаю, поширюючи його культурний вплив на всі континенти [3].

На Глобальному Півдні культурна дипломатія Китаю переплітається з його економічними ініціативами, зокрема, з ініціативою «Один пояс, один шлях». «Один пояс, один шлях», яка має на меті посилити глобальну торгівлю та стимулювати економічне зростання в Азії, Африці та Європі, також має потужний культурний компонент. За допомогою таких ініціатив, як Культурний проект Шовкового шляху, Китай сприяє культурним обмінам, які включають мистецькі фестивалі, виставки та міжкультурні діалоги. Підхід Китаю, попри його надійність, часто стикається зі скептицизмом через авторитарний характер його політичної системи та ймовірні приховані мотиви його інвестицій і допомоги. Однак не можна заперечувати, що пропозиції Китаю щодо розвитку інфраструктури в обмін на політичну доброзичливість, – компонент його ширшої дипломатичної стратегії, – знайшли відгук серед деяких лідерів і населення країн Африки. «Проведене опитування соціологічним агентством Afrobarometer щодо враження Африки від Китаю показує, що понад 63% респондентів визнали, що найважливішими факторами позитивного іміджу Китаю є сприяння соціальному розвитку та інвестиції в бізнес» [2, с. 167].

Залучення Китаю через культурну дипломатію до таких регіонів, як Африка та Латинська Америка, дало неоднозначні результати. З одного боку, вона успішно сприяла глибшому розумінню китайської культури, створенню програм китаєзнавства в університетах цих регіонів. З іншого боку, зберігається скептицизм через авторитарну модель управління Китаю, яка різко контрастує з демократичними ідеалами, що їх сповідують більшість країн цих регіонів.

Сценарій в Україні представляє контрастний випадок. Зусилля культурної дипломатії Китаю в Україні є відносно недавніми і менш впливовими, порівняно з його зусиллями на Глобальному Півдні [4]. Незважаючи на наявність Інститутів Конфуція в Україні, культурне проникнення є обмеженим [2]. Це обмеження частково пов'язане з геополітичною напруженістю та орієнтацією України на Західну Європу і США після подій 2014 р. і особливо, – після початку повномасштабної війни росії проти України. М'яка сила Китаю в Україні також обмежується загальною підтримкою Заходом ідей демократії в Україні та економічної допомоги під час кризи та війни, особливо з боку ЄС та США. До того ж, зусилля Заходу, які включають освітні обміни, допомогу в розвитку та просування демократичних цінностей, глибоко вплинули на українське суспільство, «затмаривши» відносно скромну культурну діяльність Китаю.

Ефективність культурної дипломатії Китаю суттєво відрізняється між Глобальним Півднем та Україною. На Глобальному Півдні економічне партнерство в рамках БРІ дозволило Китаю ефективніше використовувати

культурні обміни, створюючи певне позитивне сприйняття китайських суспільних моделей. Однак в Україні цей вплив є значно менш вираженим через міцніші історичні та сучасні політичні зв'язки із Заходом.

Висновки. Отже, хоча Китай інвестує значні кошти в культурну дипломатію через свої Інститути Конфуція та інші ініціативи, його успіхи у використанні «м'якої сили» є неоднозначними. На Глобальному Півдні, незважаючи на певні успіхи, недовіра до Китаю все ще велика. В Україні зусилля Китаю є ще менш ефективними, позаяк домінують ідеали західної демократії та підтримки. Контраст у цих регіонах підкреслює ширшу глобальну закономірність: хоча економічна міць та інфраструктурні проекти можуть прокладати дороги і будувати мости, вони менш ефективні у формуванні ідеологічних ландшафтів. Таким чином, у сфері культурної дипломатії та ширшому змаганні за «м'яку силу» Китай опиняється у не вигідному становищі, особливо в регіонах, де високо цінуються демократичні ідеали.

Бібліографічні посилання

1. Ворожбит О. Лапа тигра. М'яка сила Китаю в Україні. *Український тиждень*. 2019. № 32 (612). URL: <https://tyzhden.ua/lapa-tyhra-m-iaka-syla-kytaiu-v-ukraini/> (Дата звернення: 13.03.2024).
2. Голянич Б. В. Використання Китаєм «м'якої сили» та формування міжнародного іміджу з точки зору культурної дипломатії. *Політичне життя*. 2023. №4. С. 164–169.
3. Заболотна О. Інститут Конфуція як освітній інструмент м'якої сили і його зв'язок із державною політикою КНР. *Збірник наук. праць Уманського державного педагогічного університету*. 2023. Вип. 4. С. 52–59.
4. Мателешко Ю. П. Культурно-освітній напрям «м'якої сили» Китаю в Україні: інституційний аспект (2007–2021). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 4. С. 37–44.

Наукове видання

Україна на ментальній карті Європи:
історичний досвід, сьогодення, перспективи:
матеріали доповідей
Всеукраїнської студентської наукової конференції,
2–3 травня 2024 р., Дніпро

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка та макетування – В. М. Косяк

Видання друкується з оригінал-макету замовника

Підписано до друку 30.05.2024 р.
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 10,04
Ум. друк. арк. 10,92

Папір офсетний
Тираж 55 пр.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3А
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.